

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ

ΤΕΤΡΑΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΕΛΕΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2014 - ΕΤΟΣ Ζ' - ΑΡ. ΤΕΥΧΟΥΣ 22

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ 5 € - ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ 20 € (ΕΝΤΥΠΗ ΜΟΡΦΗ) - 10 € (ΨΗΦΙΑΚΗ ΜΟΡΦΗ)

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ

Ιδιοκτησία

Εταιρεία Μελετών Ιστορίας
και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας

Ιδρυτής - Σύμβουλος Έκδοσης
π. Αθανάσιος Βουδούρης

Εκδότης

Εμμανουήλ Ξυνάδας
(Πρόεδρος Δ.Σ. Ε.Μ.Ι.Π.Η.)

Διευθύντρια

Ολυμπία Μπέτσα
(Πρόεδρος Επιτροπής "Χρονικών")

Αρχισυνταξία - Ηλεκτρονική σελιδοποίηση

Νικόλαος Βουδούρης
(τηλ. 6942.982.745)

Επιτροπή των «ΧΡΟΝΙΚΩΝ»

Ολυμπία Μπέτσα
Νικόλαος Βουδούρης
Ιωάννα Ζιώγα
Αναστασία Ταναμπάση

Γραφεία

Κοινοτικό Κατάστημα Φυτειάς
Δ. Βέροιας, Τ.Θ. 149 - Τ.Κ. 59100

τηλ: 6946.901.531 - 6942.982.745

Επιτρέπεται η αναδημοσίευση μέρους ή
ακέρατων κειμένων, αν αναφέρεται η πηγή

Τα επώνυμα άρθρα εκφράζουν μόνο την
άποψη του συντάκτη τους

· Όσοι επιθυμούν να γίνουν μέλη της «**Εταιρείας Μελετών Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας**» μπορούν να επικοινωνούν στο τηλέφωνο: **6946.901.531**

· Η αποστολή άρθρων, μελετών, επιστολών, σχολίων, προτάσεων, παρατηρήσεων κ.α. για δημοσίευση στα «**ΧΡΟΝΙΚΑ**», γίνεται τόσο στην ταχυδρομική διεύθυνση της Ε.Μ.Ι.Π.Η., όσο και στην ηλεκτρονική διεύθυνση **xronika_emipi@yahoo.gr** με την ένδειξη: Για τα «**Χρονικά**» (Τα άρθρα δεν θα πρέπει να ξεπερνούν τις 5 σελίδες Α4 με μονό διάστιχο και μέγεθος γραμματοσειράς 12 στ. Δημοσιεύματα ή άρθρα με επιστημονικό υπόβαθρο θα πρέπει να συνοδεύονται από παραπομπές και ενδεικτική βιβλιογραφία).

· Η έκδοση των «**ΧΡΟΝΙΚΩΝ**» στηρίζεται αποκλειστικά σε συνδρομές μελών και φίλων της **Ε.Μ.Ι.Π.Η.**, για τον λόγο αυτό, ζητούμε την οικονομική υποστήριξή σας. Για την προβολή της επιχείρησής σας μέσα από τις σελίδες των «**ΧΡΟΝΙΚΩΝ**», καθώς και για τις χορηγίες σας υπέρ της έκδοσης του εντύπου, καλέστε στο **6946.901.531**

· Ο **τραπεζικός λογαριασμός** της Εταιρείας, όπου ο καθένας μπορεί να καταθέτει τις προσφορές του, είναι: **Eurobank 0026-0077-12-0200673505**

Βεροιώτικα Σημειώματα

Αποκλειστικά από την
Ε.Μ.Ι.Π.Η. το νέο βιβλίο
του **Παύλου Πυρινού**

- ✓ Βιβλιοπωλείο "Πυρινός"
- ✓ Βιβλιοπωλείο "Επίκαιρο"
- ✓ Ταχυδρομικά

Τιμή: 10 ευρώ

Πρακτικά Α' και Β' Επιστημονικής Ημερίδας Τοπικής Ιστορίας

Κυκλοφόρουν από την Ε.Μ.Ι.Π.Η. τα Πρακτικά της Α' και Β' Επιστημονικής Ημερίδας *Μιλάμε για τη Βέροια του 20ου αιώνα*, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν το 2011 και το 2012.

Στους τόμους των Πρακτικών δημοσιεύονται εισηγήσεις με θέματα σχετικά με τις υπό εξέταση περιόδους (1890 - 1910 Στο λυκόφως της Οθωμανικής περιόδου και 1910 - 1925 Από την Αυτοκρατορία στο Εθνικό Κράτος).

Σημεία διανομής (Βέροια):

Βιβλιοπωλείο «Πυρινός» (Βενιζέλου 50),

Βιβλιοπωλείο «Επίκαιρο» (Βενιζέλου 36)

Ταχυδρομικά με αντικαταβολή
(τηλ. παραγγελιών 6946.901.531)

Τιμή τόμου: 15 ευρώ

ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ ΗΜΑΘΙΑΣ

Έτος Α'
Τόμος 1 (2009)

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟΝ ΓΕΩΡΓΙΟ Χ. ΧΙΟΝΙΔΗ

Βέροια 2009

Κυκλοφορούν οι Τόμοι 1ος - 3ος του Επιστημονικού Περιοδικού

Μελετήματα Ημαθίας

Περιλαμβάνουν επιστημονικές μελέτες σχετικές με την ιστορία και τον πολιτισμό της Ημαθίας.

Σημεία διανομής (Βέροια)

Βιβλιοπωλεία «Πυρινός» Βενιζέλου 50 & «Επίκαιρο» Βενιζέλου 36

Ταχυδρομικά με αντικαταβολή + έξοδα αποστολής

Τιμή πώλησης: 25 ευρώ

ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΕΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΗΜΑΘΙΑΣ

δ. Αθανασίου Γ. Βουδούρη

«Ο Βεροιώτης ιερομόναχος Μελέτιος Κωνσταμονίτης και η περιοδεία του στη Ρωσία (1862 - 1869)»

Κυκλοφόρησε από την Ε.Μ.Ι.Π.Η., στην εκδοτική σειρά «Πηγές και Μελέτες Ιστορίας και Πολιτισμού της Ημαθίας», η μελέτη του δ. Αθανασίου Γ. Βουδούρη, με τίτλο «Ο Βεροιώτης ιερομόναχος Μελέτιος Κωνσταμονίτης και η περιοδεία του στη Ρωσία (1862 - 1869)».

Το έργο αποτελείται από 260 σελίδες και πραγματεύεται ζητήματα της ζωής και δράσης του μεγάλου αυτού ευεργέτη της Βέροιας και της μονής Κωνσταμονίτου του Αγίου Όρους. Περιλαμβάνει πλούσιο αρχειακό υλικό, σχεδιαγράμματα, πίνακες, ευρετήρια και εικόνες.

Επίσης, στο παράρτημα της μελέτης αναδημοσιεύεται ύστερα από 130 περίπου χρόνια το βιβλίο του ιερομόναχου Μελετίου με τίτλο «Περιήγησις Μελετίου Κωνσταμονίτου εις Ρωσσίαν από του έτους 1862 - 1869» το οποίο εκδόθηκε για πρώτη και μοναδική φορά στην Αθήνα, κατά το έτος 1882.

Διατίθεται από την Ε.Μ.Ι.Π.Η. σε επιλεγμένα βιβλιοπωλεία & κατόπιν παραγγελίας στο τηλ. 6946.901.531. Τιμή τόμου: 15 ευρώ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΗΜΕΡΙΔΑΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
«ΜΙΛΑΜΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΟΥΣΑ ΤΟΥ 20ου ΑΙΩΝΑ».....4

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

- Ο «Ερμής ο Κερδώς» και η Βέρροια στα 1815.....12

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

- Μαρία Χειμωνοπούλου, Αρχαιολογικά.....16
- Ολυμπία Μπέτσα, Οι Δρόμοι της πόλης.....22
- π. Αθανάσιος Βουδούρης, Μοναστηριακά Σημειώματα.....24
- Ιωάννης Μοσχόπουλος, Ρουμλουκιώτικα.....39
- Βασίλης Σ. Δημητριάδης, Τα Ναουσαίικα 42
- Εμμανουήλ Ευνάδας, Εκ του Τύπου.....44
- Αναστασία Ταναμπάση, Βιβλιοπαρουσιάσεις.....49
- Ιωάννα Ζιώγα, Φορείς Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας.....51

ΝΕΑ - ΔΡΑΣΕΙΣ

- Πεπραγμένα.....53

Τα ΧΡΟΝΙΚΑ Θα τα βρείτε...	ΒΕΡΡΟΙΑ Βιβλιοπωλείο "Επίκαιρο" (Βενιζέλου 36) Βιβλιοπωλείο "Πυρινός" (Βενιζέλου 50) Τηλεφωνικά στο 6946.901.531
...και στην ηλεκτρονική διεύθυνση emiph.blogspot.com	

Πρόγραμμα Επιστημονικής Ημερίδας Τοπικής Ιστορίας «Μιλάμε για τη Νάουσα του 20ου αιώνα»

Σάββατο 3 Μαΐου 2014

Α' Συνεδρία – Εναρκτήρια

Πρόεδρος: Ιωάννης Μπέτσας - Επίκ. Καθηγητής Π.Δ.Μ.

Έναρξη – Χαιρετισμοί

19:00 Δήμαρχος Νάουσας κ. Αναστάσιος Καραμπατζός
Πρόεδρος Ε.Μ.Ι.Π.Η. Δρ. Εμμανουήλ Γ. Ξυνάδας

19:30-20:15: Ελεωνόρα Σκουτέρη Διδασκάλου (Αν. Καθ. Α.Π.Θ.): «Έδωρήσατο τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς ἡμετέρας πόλεως». Γραφές και σφραγίδες, ίχνη και αποτυπώματα. Η περίπτωση της «Βιβλιοθήκης της Νάουσας» και η ζωή των βιβλίων της»

20:15-20:45: Συζήτηση

Κυριακή 4 Μαΐου 2014

Β' Συνεδρία

Πρόεδρος: Γεώργιος Μάλλιος - Δρ. Α.Π.Θ.

11:30 - 11:50: Δρ. Ιωάννης Σαράτσης – Αγοραστάκης Μιχάλης (Υπ. Δρ. Π.Θ.): «Πληθυσμιακά & κοινωνικό-οικονομικά μοτίβα και τάσεις της Νάουσας και του ευρύτερου γεωγραφικού χώρου κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα»

11:50 – 12:10: Δημήτριος Μπάιτσης (Ερευνητής Τοπικής Ιστορίας): «Οι δήμαρχοι της Νάουσας»

12:10 – 12:30: Νικόλαος Χατζηϊωάννου (Εκπαιδευτικός): «Το Χουριέτ, οι Νεότουρκοι και η Νάουσα»

12:30 – 12:50: Θωμάς Μπαλωματής (Ερευνητής Τοπικής Ιστορίας): «Νεότερα στοιχεία για το μακεδονομάχο Θανάση Χατζόπουλο – Μακρή και τη δράση του στη Νάουσα»

12:50 – 13:10: π. Αθανάσιος Γ. Βουδούρης (Υπ. Δρ. Α.Π.Θ.): «Το μεταλλείο χρωμίου Νάουσας και οι προσπάθειες της Μ. Βρετανίας για εκμετάλλευσή του, κατά την περίοδο του Α' Παγκοσμίου Πολέμου (1917 – 1919)»

13:10 – 13:30: Συζήτηση

Γ' Συνεδρία

Πρόεδρος: Χρήστος Σκούπρας - Δρ. Π.Δ.Μ.

18:00 – 18:20: Δρ. Εμμανουήλ Γ. Ξυνάδας: «Όψεις της πολιτικής, οικονομικής, κοινωνικής και πολιτισμικής ζωής της Νάουσας στα τέλη της τρίτης δεκαετίας του 20ου αιώνα (1928-1929) με βάση σωζόμενα φύλλα του τοπικού τύπου»

18:20 – 18:40: Δρ. Γιώργος Μάλλιος: «“Εν τῇ ξένη εὐρισκόμενοι καὶ εὐδοκιμούντες, δὲν ἐλησμόνησαν τὴν ἀγαπητὴν τῶν γενέθλιον πόλιν”. Η δωρεά των αδελφών Λάππα και η πρώτη δεκαετία λειτουργίας του εν Ναούση Λαππέιου Γυμνασίου»

18:40 - 19:00: Θεοδώρα Μαυρίδου – Κωνσταντίνος Χατζηστυλλής (Καθηγητές Φυσικής Αγωγής): «“Ἀκρίτας κάστρον ἔχτιζεν ...” - Το πρώτο αθλητικό σωματείο της Νάουσας»

19:00 – 19:30: Συζήτηση

19:30 – 19:45: Διάλειμμα

Δ' Συνεδρία

Πρόεδρος: Εμμανουήλ Γ. Ξυνάδας - Δρ. Α.Π.Θ.

19:50 – 20:10: Δρ. Αντωνία Χαρίση: «Η δημιουργία του Αστικού Προσφυγικού Συνοικισμού Νάουσας: Προβλήματα και αντιπαραθέσεις μέσα από τον τύπο της εποχής (1925-1932)»

20:10 – 20:30: Αλέκος Χατζηκώστας (Δημοσιογράφος – Συγγραφέας): «Οι αιματηρές κινητοποιήσεις των εργατών της Νάουσας τον Γενάρη του 1933, μέσα από τις σελίδες του ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ και της εφημερίδας ΦΩΣ της Θεσσαλονίκης».

20:30 – 20:50: Δρ. Χρήστος Σκούπρας: «Η απελευθέρωση της Νάουσας από τους Γερμανούς»

20:50 – 21:30: Συζήτηση - Συμπεράσματα

Επιστημονική Ημερίδα Τοπικής Ιστορίας «Μιλάμε για τη Νάουσα του 20^{ου} αιώνα»

Διοργάνωση της Ε.Μ.Ι.Π.Η.
σε συνεργασία με το Δήμο Ηρωικής πόλης Νάουσας

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΩΝ

Ελεωνόρα Σκουτέρη - Διδασκάλου, αναπληρώτρια καθηγήτρια (ΑΠΘ) στον Τομέα Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας, Λαογραφίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας

«Έδωρήσατο τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς ἡμετέρας πόλεως». Γραφές και σφραγίδες, ίχνη και αποτυπώματα. Η περίπτωση της «Βιβλιοθήκης της Νάουσας» και η ζωή των βιβλίων της

Η ανάγκη για τη δημιουργία μιας συλλογής βιβλίων έχει πολλαπλά εκδηλωθεί στην πόλη της Νάουσας, όπου, κατά περίπτωση, για συγκεκριμένο κάθε φορά λόγο και με συγκεκριμένο στόχο ή στόχους, συγκεκριμένοι άνθρωποι ή ομάδες ενδιαφερομένων ή ομαδώσεις ή φορείς, αποφάσισαν και προχώρησαν σε περισυναγωγή σκόρπιων ή «ευρισκομένων βιβλίων». Οι δράσεις αυτού του είδους φαίνεται να εκκινούν προς τα μέσα του 19ου αι., με καλές προθέσεις, που όμως παραμένουν ασύντακτες και ατελείς· στη δεκαετία του 1860 καθίστανται πιο έκδηλες και μάλλον στοχευμένες· και, λίγο πριν από το γύρισμα του 20ού αιώνα, συντονίζονται, αποκτούν ταυτότητα και πρόγραμμα και διεκδικούν τη θεσμική τους αναγνώριση. Η γενική τάση είναι να θεωρούνται αυτού του είδους οι συλλογικές δράσεις είτε ως απλό «πολιτισμικό εξάρτημα» πολιτιστικών και εκπαιδευτικών διαδικασιών είτε ωσει «δαπάνη κύρους» ή «εκ του περισσού συμπαρακολούθημα» κεντρικών εξελίξεων στην κοινωνική, την πολιτική και την οικονομική συγκρότηση της ζωής στη Νάουσα, μετά την καταστροφή του 1822. Η παρούσα ανακοίνωση επιχειρεί να αναδείξει τη σημασία τους. Προχωράει σε μια σύνθεση των διαθέσιμων ιστορικών πηγών, η οποία συνδυάζει την επανανάγνωση των ήδη δημοσιευμένων τεκμηρίων με την ανάλυση πρωτογενούς αρχειακού υλικού, με στόχο να παρακολουθήσει τις τύχες αυτών των δράσεων, αλλά και τις τύχες των ίδιων των συλλογών και των βιβλίων κατά τη διαμορφωτική περίοδο 1840-1940. Η ανάλυση δείχνει την περίπτωση της Νάουσας ως παραδειγματική, από την άποψη ότι οι συγκεκριμένες δράσεις γύρω από τα βιβλία στόχευαν εξ αρχής (ακόμη και σε επίπεδο προθέσεων και μόνο) να συγκροτήσουν ένα αναγνωρίσιμο σημείο αναφοράς για την αστική ανασυγκρότηση της πόλης και, (κατα)γράφοντας το «παρελθόν της», να σχεδιάσουν ένα πρωτοποριακό νεωτερικό πλαίσιο για τον προσανατολισμό της. Από τον ερανισμό και το συμμάζεμα στη συναγωγή και τη συλλογή η πορεία στη Νάουσα υπήρξε σαφής και κατέτεινε στη συγκρότηση μιας βιβλιοθήκης. Αν τα βιβλία, οι συναγωγές και οι συλλογές τους, έχουν να μας πουν ένα σωρό μικρές ιστορίες για την πόλη και τους ανθρώπους της, κάποτε ίσως αφηγηθούν και την ιστορία μιας παλαιόθεν δημόσιας Βιβλιοθήκης της.

Ιωάννης Σαράτσης - Δρ. Μηχανικός Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Διδάσκων Π.Θ.

Μιχάλης Αγοραστάκης - Μηχανικός Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης M.Sc., Υποψήφιος Διδάκτορας

«Πληθυσμιακά & κοινωνικό-οικονομικά μοτίβα και τάσεις της Νάουσας και του ευρύτερου γεωγραφικού χώρου κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα»

Σκοπός της παρούσας ανακοίνωσης είναι να παρουσιάζει και να αναδειξει τα πληθυσμιακά και κοινωνικό-οικονομικά μοτίβα και τις τάσεις τόσο της Νάουσας όσο και της ευρύτερης γεωγραφικής περιοχής της κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα. Οι εναλλαγές στα μοτίβα και ο σχηματισμός των τάσεων είναι άρρηκτα συνδεδεμένα αφενός με τις εκάστοτε κοινωνικό-πολιτικές συνθήκες που επικρατούσαν στον ευρύτερο ελλαδικό χώρο (εθνική κλίμακα) και αφετέρου στις τοπικές ιδιαιτερότητες και δυναμικές στη συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή (τοπική κλίμακα). Για να μπορέσουμε να εκπληρώσουμε τον ερευνητικό σκοπό της παρούσας ανακοίνωσης και δεδομένου των αδυναμιών του στατιστικού συστήματος συλλογής δεδομένων με σκοπό τη δημιουργία συγκρίσιμων χρονοσειρών, συγκεντρώσαμε και επεξεργαστήκαμε υλικό και εκδόσεις από την Ελληνική Στατική Αρχή (Άτλαντες, τεύχη απογραφών, τεύχη φυσικής κίνησης), καθώς και συμπληρωματικό βιβλιογραφικό και αρχειακό υλικό από άλλες πηγές. Το συλλεχθέν υλικό, αν και δεν καλύπτει πλήρως το κενό της ύπαρξης συγκρίσιμων διαχρονικών δεδομένων, μας δίνει τη δυνατότητα αποτύπωσης και ανάλυσης σε συγκεκριμένες χρονικές τομές του 20^{ου} αιώνα (ήτοι, «φωτογραφία» των εκάστοτε πληθυσμιακών και κοινωνικό-οικονομικών συνθηκών), η σύνθεση των οποίων μας επιτρέπει τη εξαγωγή μοτίβων και τάσεων, τα οποία και παρουσιάζονται στην εργασία.

Δημήτριος Μπαίτσης - ερευνητής

«Οι δήμαρχοι της Νάουσας»

Στην ανακοίνωση γίνεται αναφορά σ' αυτούς που πέρασαν από το ύπατο αξίωμα της πόλης. Παρουσιάζεται η δράση και το έργο τους από την εποχή της όψιμης τουρκοκρατίας ως τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αι. Εκτενέστερο όμως αφιέρωμα γίνεται για τον άνθρωπο εκείνο που για μισό περίπου αιώνα είχε στα χέρια του την τύχη του τόπου, τον Φιλώτα Κόκκινο, τον οραματιστή που με συμμάχους τους στόχους και τις προοπτικές ανάπτυξης κατάφερε να κάνει γνωστή την γενέτειρά του σ' όλη την χώρα, τα Βαλκάνια και όλο τον κόσμο. Στο άρθρο προβάλλονται η ζωή, το έργο και η φιλοσοφία του.

Νικόλαος Χατζηγιάννου δάσκαλος

Το «Χουριέτ», οι Νεότουρκοι και η Νάουσα»

Η επανάσταση των Νεότουρκων ξεκίνησε στις βαλκανικές επαρχίες και αστραπιαία εξαπλώθηκε σε ολόκληρη την Οθωμανική αυτοκρατορία αναγκάζοντας τον Σουλτάνο, στις 23 Ιουλίου 1908, ν' αποκαταστήσει το σύνταγμα του 1876 και να προβεί στην ανασύσταση του κοινοβουλίου.

Η μελέτη αυτή, αξιοποιώντας τη μέθοδο της Ιστορικής Έρευνας σε συνδυασμό με την Ανάλυση Περιεχομένου, εστιάζει στα γεγονότα που ακολούθησαν ευθύς μετά την επικράτηση του «Χουριέτ», στην πόλη της Νάουσας. Περιγράφονται λεπτομερώς οι διήμεροι πανηγυρισμοί, η κάθοδος των ανταρτών και των κομιτατζήδων από το βουνό, μετά τη

χορήγηση γενικής αμνηστίας, η συμφιλίωση με ιδιαίτερη τελετή και τέλος η παράδοση των όπλων.

Ο αγώνας πλέον μεταφέρεται στα έδρανα της βουλής κι επιστρατεύονται όλα τα μέσα για την εκλογή όσο το δυνατόν περισσότερων εκπροσώπων ελληνικής καταγωγής σ' αυτήν.

Μετά όμως την εξέγερση της Κωνσταντινούπολης, τον Απρίλη του 1909, και την εκθρόνιση του Σουλτάνου Χαμίτ, οι Νεότουρκοι δείχνουν τις πραγματικές τους προθέσεις εφαρμόζοντας πολιτική εκτουρκισμού όλων των εθνοτήτων της αυτοκρατορίας. Η «Επιτροπή» πλέον δρα σαν μυστική εταιρεία με τους ιθύνοντές της να παραμένουν στην αφάνεια, όπως όριζε και το καταστατικό της οργάνωσης. Ο ένας μετά τον άλλο οι πρώην αγωνιστές πέφτουν θύματα επίθεσης. Στη Νάουσα δολοφονούνται ο καπετάν Κατσουλάκης και ο Νικολάκης Μαρκομπίτης. Καλύτερη τύχη δεν έχουν ούτε οι Βούλγαροι ούτε εκείνοι οι μουσουλμάνοι που αντιτίθενται στα σχέδιά τους. Στη Νάουσα συλλαμβάνονται ο Χότζας, ο γραμματέας του υποδιοικητή και ο διευθυντής της τουρκικής σχολής με την κατηγορία ότι συμμετείχαν σε μυστικό Κομιτάτο, παρακλάδι μεγαλύτερης αντιδραστικής οργάνωσης.

Μετά την αναθεώρηση του συντάγματος, ψηφίζονται δύο νέα νομοσχέδια, το εκπαιδευτικό και το στρατολογικό. Για πρώτη φορά οι μη μουσουλμάνοι υποχρεούνται να υπηρετήσουν στον τουρκικό στρατό και αυτό προκαλεί πολλές αντιδράσεις. Αρκετοί νέοι της Νάουσας για να μην υπηρετήσουν τη θητεία τους, με τη βοήθεια των ιερέων, αλλοιώνουν την ημερομηνία γέννησής τους, ενώ άλλοι αποφασίζουν να μεταναστεύσουν στην Αμερική. Εκείνοι που δεν τα καταφέρνουν παρουσιάζονται «εν χορδαίς και οργάνοις» στον Καϊμακάμη της Βέροιας προσποιούμενοι «προθυμία». Ένας από αυτούς, στην κλάση εχτιάτ, ο Ναουσαίος Γρηγόρης Τσιτσιμίχος, τυχαίνει τον «γκουρά» και γλιτώνει το στρατιωτικό.

Οι Βούλγαροι κομιτατζήδες συνεχίζουν να προκαλούν και δέχονται τις δυναμικές αντιδράσεις των Ναουσαίων. Στο Συνέδριο των Νεοτούρκων, το Νοέμβριο του 1911, οι μάσκες πέφτουν: «Αργά ή γρήγορα θα πρέπει να πραγματοποιηθεί η πλήρης οθωμανοποίηση όλων των υπηκόων της Τουρκίας».

Οι παλιοί μακεδονομάχοι οπλαρχηγοί με τους συντρόφους τους, οι «Πρόσκοποι» του Κωνσταντίνου Μαζαράκη, διεισδύουν στο τουρκικό έδαφος και ξαναεμφανίζονται στα γνώριμα λημέρια τους αναλαμβάνοντας να συντονίσουν τον αγώνα και να προσφέρουν πολύτιμες υπηρεσίες στον ελληνικό στρατό.

Τα βάσανα πλέον των Ελλήνων της Μακεδονίας φθάνουν στο τέλος τους και η πολυπόθητη λευτεριά έρχεται, τον Οκτώβρη του 1912.

Για την εκπόνηση της εργασίας χρησιμοποιήθηκε ως βασική ιστορική πηγή η ανέκδοτη «Αυτοβιογραφία» του Ναουσαίου Στέργιου Φετλή, εκείνο το μέρος της που αναφέρεται στην συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Επίσης, χρησιμοποιήθηκε το περιεχόμενο του ελληνικού και ξένου τύπου της εποχής καθώς και σχετική βιβλιογραφία, ελληνική και ξένη.

π. Αθανάσιος Βουδούρης - ιστορικός

«Το μεταλλείο χρωμίου Νάουσας και οι προσπάθειες της Μ. Βρετανίας για εκμετάλλευσή του, κατά την περίοδο του Α' Παγκοσμίου Πολέμου (1917 – 1919)»

Η εγκατάσταση των συμμαχικών δυνάμεων στη Θεσσαλονίκη, κατά την περίοδο του Α' Π.Π., δεν αποσκοπούσε μόνο στην στρατιωτική ενίσχυση της Ελλάδας, αλλά ταυτόχρονα είχε ως σκοπό τη διερεύνηση της δυνατότητας εκμετάλλευσης των πλουτοπαραγωγικών πηγών της ευρύτερης περιοχής, προς όφελος των «συμμάχων». Μία τέτοια περίπτωση υπήρξε και η προσπάθεια της Μ. Βρετανίας για αξιοποίηση και εκμετάλλευση του μεταλλείου χρωμίου στη Νάουσα, μέσω της Αγγλο-ελληνικής εταιρείας Agglo-Greek Magnesite Company.

Στην επικείμενη ανακοίνωση, βασιζόμενοι κατά αποκλειστικότητα σε βρετανικά αρχεία της περιόδου του Α' Π.Π. (The National Archives, U.K. London), τα οποία προέρχονται από το Foreign Office και το War Office της Μ. Βρετανίας, θα επιχειρήσουμε να παρακολουθήσουμε ορισμένες από τις προσπάθειες και τις ενέργειες των Βρετανών, προς αυτή την κατεύθυνση, επιχειρώντας, παράλληλα, μία πρώτη αποτίμηση της σημασίας του μεταλλείου χρωμίου της Νάουσας, στον τομέα της οικονομικής ανάπτυξης της περιοχής.

Εμμανουήλ Ξυνάδας – Δρ. Θεολογίας

«Όψεις της πολιτικής, οικονομικής, κοινωνικής και πολιτισμικής ζωής της Νάουσας στα τέλη της τρίτης δεκαετίας του 20ου αιώνα (1928-1929) με βάση σωζόμενα φύλλα του τοπικού τύπου»

Μέσα από την παρούσα εισήγηση πρόκειται να παρουσιαστούν τα παλαιότερα σωζόμενα φύλλα των τοπικών εφημερίδων της Νάουσας «Νάουσα» και «Εφημερίς του Λαού Ναούσης» των ετών 1928 (τρία φύλλα) και 1929 (ένα φύλλο). Τα φύλλα των παραπάνω εφημερίδων περιλαμβάνονται στη συλλογή εφημερίδων της βιβλιοθήκης της Βουλής των Ελλήνων, όπου και εντοπίστηκαν.

Με την έρευνα και παρουσίαση των συγκεκριμένων φύλλων επιδιώκεται η άντληση πληροφοριών, οι οποίες αφορούν διάφορες πτυχές της πολιτικής, της οικονομικής, της κοινωνικής και της πολιτισμικής ζωής της Νάουσας στα τέλη της τρίτης δεκαετίας του 20ου αιώνα.

Θέματα που σχετίζονται με την ευρύτερη πολιτική ζωή της χώρας, όπως η αποσκίρτηση ομάδας βουλευτών, οι οποίοι στη συνέχεια αποτέλεσαν την ανεξάρτητη προσφυγική ομάδα, το προσφυγικό ζήτημα και η εκπροσώπηση των προσφύγων στο κοινοβούλιο, αλλά και η προτροπή του εκλογικού σώματος για συμμετοχή στις εκλογές του 1929 περιλαμβάνονται στις σελίδες του τοπικού τύπου της Νάουσας.

Όσον αφορά την οικονομική ζωή της πόλης, αυτή ήταν συνυφασμένη με την βιομηχανική ανάπτυξη και παραγωγή, κάτι που γίνεται αντιληπτό μέσα από τα φύλλα που ερευνώνται. Τα εργοστάσια «Λόγγου – Τουρπάλη», «Έρια» και «Λαναρά – Γκούτα» παρουσιάζονται και γίνεται αντιληπτή η ουσιαστική συνεισφορά τους στην οικονομική ανάπτυξη της Νάουσας. Επίσης, στοιχεία για την οικονομική ζωή της πόλης αντλούνται και από τις διαφημιζόμενες επιχειρήσεις, που προβάλλονται στα φύλλα των εφημερίδων.

Στοιχεία για την κοινωνική ζωή της πόλης και των κατοίκων της περιέχονται στις λιγοστές ειδήσεις, οι οποίες φιλοξενούνται στα συγκεκριμένα φύλλα και πληροφορούν για τον τρόπο ζωής, τα εκπαιδευτικά ιδρύματα και γενικότερα για διάφορα κοινωνικά ζητήματα.

Τέλος, αρκετές πληροφορίες και προσωπογραφικά στοιχεία αντλούνται για το ιστορικό παρελθόν της πόλης και την παράδοσή και λαογραφία της μέσα από άρθρα που παρουσιάζουν ιστορικά γεγονότα και λαογραφικές αφηγήσεις από το παρελθόν.

Γιώργος Μάλλιος – Καθηγητής – Δρ. Αρχαιολογίας

«Εν τη ξένη ευρισκόμενοι και ευδοκιμούντες, δεν ελησμόνησαν την αγαπητήν των γενέθλιον πόλιν». Η δωρεά των αδελφών Λάππα και η πρώτη δεκαετία λειτουργίας του εν Ναούση Λαππέιου Γυμνασίου

Η ανακοίνωση έχει ως θέμα την ανέγερση του Λαππέιου Γυμνασίου Νάουσας στις αρχές της δεκαετίας του 1920. Παρουσιάζονται οι λόγοι που οδήγησαν τους αδελφούς Λάππα στην συγκεκριμένη δωρεά, οι άνθρωποι που έπαιξαν ρόλο στην υλοποίησή της καθώς και οι συνέπειες που είχε στην σταδιακή αναβάθμιση της ποιότητας της παρεχόμενης στους

μαθητές της πόλης εκπαίδευσης, οι οποίοι διαρκώς αυξανόταν, καθώς όλο και περισσότεροι νέοι κάθε κοινωνικής και οικονομικής βαθμίδας, συμπεριλαμβανομένων και των νεοφερμένων προσφύγων, επέλεξαν να συνεχίσουν τις γυμνασιακές σπουδές τους. Βασική πηγή για την έρευνα αποτέλεσαν το μαθητολόγιο και ο ενιαύσιος έλεγχος αποτελεσμάτων του (Ημι)γυμνασίου Ναούσης κατά τα έτη 1914-1930, καθώς και οι αποφάσεις του συλλόγου των διδασκόντων του σχολείου (1928-1930). Ιδιαίτερα σημαντική υπήρξε επίσης η συμβολή δημοσιευμένων και ανέκδοτων φωτογραφιών, αλλά και των προφορικών μαρτυριών, οι οποίες συγκεντρώθηκαν στο πλαίσιο εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

**Θεοδώρα Μαυρίδου – καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής
Κωνσταντίνος Χατζηστυλλής– καθηγητής Φυσικής Αγωγής**

«Ακρίτας κάστρον έχτιζεν...». Το πρώτο αθλητικό σωματείο της Νάουσας.

Η ανάγκη ανάληψης ομαδικής δράσης και οι κοινές επιδιώξεις οδήγησαν τους πρόσφυγες στη σύσταση σωματείων, συλλόγων και ενώσεων από τους πρώτους κίολας μήνες της άφιξής τους. Η μελέτη των συνθηκών και των παραμέτρων που ώθησαν τους Πόντιους πρόσφυγες της Νάουσας στη σύσταση του αθλητικού σωματείου «Ακρίτας» το 1928 αναδεικνύει τον αθλητισμό ως μέσο για την ενσωμάτωση των προσφύγων στην νέα πατρίδα. Το νέο αθλητικό σωματείο της Νάουσας, η πρώτη συλλογικότητα της πόλης με καθαρά αθλητικούς στόχους, απέβλεπε παράλληλα στην ηθική καλλιέργεια των μελών, ενώ λειτούργησε ως σύμβολο της ιστορικής μνήμης των Ποντίων και φορέας δράσεων πολιτιστικών, αναψυχής και αλληλοβοήθειας. Συνέβαλλε, ώστε να ξεπεραστούν τα προβλήματα που γεννούσε η προσφυγιά και άμβλυσε τις κοινωνικές ανισότητες, προάγοντας την συνεργασία, την αποδοχή και την κοινή προσπάθεια στην επίτευξη των στόχων ανάμεσα στους ντόπιους και νεοφερμένους κατοίκους της Νάουσας.

Ως πηγές χρησιμοποιήθηκαν τα ιδρυτικά καταστατικά έγγραφα, τα πρακτικά συνεδριάσεων του Δ.Σ., οι συνεντεύξεις γηγενών και προσφύγων, αθλητών, φιλάθλων, πρωτότυπο φωτογραφικό υλικό και ο τύπος της εποχής.

Αντωνία Χαρίση - Ειδική Παιδαγωγός, συγγραφέας - Δρ Ιστορίας

«Η δημιουργία του Αστικού Προσφυγικού Συνοικισμού Νάουσας: Προβλήματα και αντιπαραθέσεις μέσα από τον τύπο της εποχής (1925-1932)»

Με την καταστροφή του ελληνικού στρατού στη Μικρά Ασία η Ελλάδα κλήθηκε να διαχειριστεί το προσφυγικό ζήτημα και να επιλύσει τρομακτικά και επείγοντα προβλήματα στους τομείς της δημογραφίας, της στέγασης, της εγκατάστασης, της οικιστικής αποκατάστασης και της συγκρότησης της πολιτιστικής ζωής και της κοινωνικής ενσωμάτωσης των νέων πληθυσμών.

Για την αντιμετώπιση των τεράστιων προβλημάτων ιδρύθηκε η Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων (Ε.Α.Π.) η οποία ανέλαβε τις αρμοδιότητες που αφορούσαν στον εποικισμό και στην αποκατάσταση των προσφύγων. Η μέθοδος της αποκατάστασης βασίστηκε στη διάκριση ανάμεσα σε «αστούς» και σε «αγρότες» πρόσφυγες. Η συντριπτική πλειονότητα του προσφυγικού πληθυσμού εγκαταστάθηκε στη Μακεδονία, όπου από το 1924 έως το 1930 η Ε.Α.Π. εργάστηκε για τη λύση του στεγαστικού προβλήματος, ιδρύοντας 93 αστικούς συνοικισμούς μεταξύ των οποίων και της Νάουσας.

Σκοπός της μελέτης αυτής είναι να διερευνηθεί με τη μέθοδο της Ιστορικής Έρευνας σε συνδυασμό με την Ανάλυση Περιεχομένου, η προσπάθεια ανέγερσης του προσφυγικού

Αστικού Συνοικισμού Νάουσας, τη χρονική περίοδο 1925-1932, τα προβλήματα που αντιμετώπισε και τις αντιπαραθέσεις που προκάλεσε μέχρι την τελική ολοκλήρωσή της.

Στη μελέτη αυτή, που στηρίχθηκε στο πρωτογενές υλικό του Τύπου της εποχής, έγινε προσπάθεια να διερευνηθούν οι απόψεις, οι στάσεις και οι συμπεριφορές της κεντρικής πολιτικής εξουσίας, των προσφύγων και των γηγενών κατοίκων της πόλης, καθώς και των βιομηχάνων Λαναρά και Κύρση.

Ειδικότερα, επειδή η Νάουσα υπήρξε ήδη από το 1922 τόπος εγκατάστασης προσφύγων, ιδιαίτερα Ποντίων και Μικρασιατών, οι πρώτες νύξεις για την ανάγκη άμεσης αποκατάστασης των προσφύγων της γίνονται στις 15 Σεπτεμβρίου του 1925 και τα τελευταία υπάρχον δημοσίευμα που αναφέρεται σε αυτή είναι στις 25 Ιουνίου 1932, όταν άρχισαν να παραδίδονται οι προσφυγικοί οικίσκοι στους ιδιοκτήτες τους.

Το ζήτημα της ανέγερσης του συνοικισμού απασχόλησε σοβαρά το συμβούλιο της Ε.Α.Π., καθώς υπήρξαν έντονες αντιπαραθέσεις, τόσο μεταξύ προσφύγων και γηγενών, όσο και μεταξύ προσφύγων και βιομηχάνων που οφείλονταν κυρίως στο ζήτημα των απαλλοτριώσεων της απαιτούμενης έκτασης. Οι αντιπαραθέσεις αυτές έλαβαν πολιτικές διαστάσεις και κινδύνεψαν να μετατραπούν σε σύρραξη μεταξύ των εμπλεκομένων μερών, ακόμη και να ακυρώσουν την ανοικοδόμηση του συνοικισμού.

Χατζηκώστας Αλέκος – Δημοσιογράφος - Συγγραφέας

«Οι αιματηρές κινητοποιήσεις των εργατών της Νάουσας τον Γενάρη του 1933, μέσα από τις σελίδες του ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ και της εφημερίδας ΦΩΣ της Θεσ/νικης»

Εξχωριστή σελίδα των εργατικών αγώνων της περιοχής μας, αλλά και ολόκληρης της χώρας, έχουν οι αιματηρές κινητοποιήσεις των εργατών της Νάουσας τον Γενάρη του 1933. Οι κινητοποιήσεις αυτές μέσω του Τύπου της εποχής, πήραν πανελλαδική διάσταση, προκάλεσαν έντονες αντιδράσεις από τις συνδικαλιστικές οργανώσεις της εποχής, έγιναν αντικείμενο ευρύτερης πολιτικής διαμάχης. Στην εισήγηση θα υπάρχει αξιοποίηση της εφημερίδας ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ- της μοναδικής εφημερίδας των Αθηνών που αναφέρεται σ' αυτά με λεπτομέρεια και μάλιστα πρωτοσέλιδα, αλλά και της εφημερίδας ΦΩΣ της Θεσσαλονίκης. Θα παρουσιαστεί μ' αυτό τον τρόπο όχι μόνο το σημαντικό αυτό γεγονός μέσω των σχετικών ρεπορτάζ-ανταποκρίσεων, αλλά και η διαφορετική οπτική γωνία-ερμηνεία της κινητοποίησης και του χαρακτήρα της. Επίσης θα προβληθούν πλευρές της κατάστασης της εργατικής τάξης την περίοδο αυτή, αλλά και της κατάστασης του συνδικαλιστικού κινήματος.

Χρήστος Σκούπρας – Φιλολόγος – Δρ. Παιδαγωγικών

«Η απελευθέρωση της Νάουσας από τους Γερμανούς»

Η ανακοίνωση αναφέρεται στις συνθήκες απελευθέρωσης της Νάουσας από τους Γερμανούς περίπου ένα μήνα νωρίτερα από τις άλλες πόλεις της ΚεντρικοΔυτικής Μακεδονίας (9 Σεπτεμβρίου 1944). Παράλληλα, διατυπώνονται ερωτήματα και κρίσεις για το καθοδηγητικό ρόλο που έπαιξε η Νάουσα στην οργάνωση του αντιστασιακού αγώνα κατά την περίοδο Οκτωβρίου-Νοεμβρίου 1944, μετά την εγκατάσταση των αρχών του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ στη Νάουσα. Η αφήγηση των γεγονότων της εποχής δομείται από τη διασάφηση των εννοιών όπως «Απελευθέρωση από τους Γερμανούς» και από τη διερεύνηση του όρου «Εαμοκρατία». Η έρευνα βασίζεται τόσο σε τεκμήρια των ΑΣΚΙ όσο και σε δημοσιευμένες μαρτυρίες πρωταγωνιστών, αλλά και απλών αγωνιστών της περιόδου.

Ο «Ερμής ο Κερδώς» και η Βέρροια στα 1815

Του Δημήτρη Ιορδ. Καρασάββα - Ερευνητή

1. Εισαγωγικά

Πηγή χρήσιμων πληροφοριών για τη Βέρροια των αρχών του 19^{ου} αι. αποτελεί η Εμπορική Εγκυκλοπαίδεια της εποχής «Ερμής ο Κερδώς» (Βενετία 1815) με συγγραφέα της το Νικόλαο Παπαδόπουλο. Η Εγκυκλοπαίδεια επανεκδόθηκε το 1989 – σε φωτοαναστατική ανατύπωση, από το Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ, για να καταστεί χρηστικό εργαλείο της ιστορικής έρευνας. Η νέα έκδοση αποτελείται από τους τέσσερις αρχικούς τόμους μαζί με έναν πέμπτο του παραρτήματος της ανατύπωσης.

Στο Παράρτημα της Ανατύπωσης, μία σειρά από στοιχεία μας βοηθούν να κατανοήσουμε το συγγραφικό εγχείρημα του Νικόλαου Παπαδόπουλου, καθώς και την χρησιμότητα του «Ερμή του Κερδώς» για τον εμπορικό κόσμο της εποχής.

Στον Πρόλογο, που υπογράφεται από τον Καθηγητή Κωνσταντίνο Δρακάτο, Πρόεδρο του Δ.Σ. του Πολιτιστικού Τεχνολογικού Ίδρυματος ΕΤΒΑ, επισημαίνεται ότι η παρούσα επανέκδοση συνδέει την εποχή μας «με ένα μνημείο της πνευματικής ακμής των Ελλήνων στις παρυφορές του Αγώνα»¹. Τονίζεται επίσης ότι το έργο «είναι εράνισμα από τα έγκριτα λεξικά, εμπορικά και εμπορικής γεωγραφίας» της εποχής, που κυκλοφορούσαν στην Ευρώπη και θεωρήθηκε χρήσιμος οδηγός στην άσκηση του εμπορικού επαγγέλματος, οπλίζοντας θεωρητικά τους ενδιαφερόμενους, ενισχύοντας τις γνώσεις τους σε οικονομικά, γεωγραφικά, νομικά και λογιστικά θέματα².

Ακολουθώντας, στα Επιλεγόμενα του Τριαντάφυλλου Ε. Σκλαβενίτη με τίτλο «Τα Εμπορικά Εγχειρίδια της Βενετοκρατίας και της Τουρκοκρατίας και η Εμπορική Εγκυκλοπαίδεια του Νικόλαου Παπαδόπουλου», αντλούμε ακόμη περισσότερα στοιχεία για το έργο και τον συγγραφέα του.

Έτσι, πληροφορούμαστε ότι η Γενική Συνέλευση του Συστήματος των Ελλήνων Εμπόρων της Κωνσταντινούπολης αποφάσισε το 1813 να εκδώσει το επτάτομο έργο του Λόγιου Εμπόρου Νικόλαου Παπαδόπουλου «Ερμής ο Κερδώς ήτοι Εμπορική Εγκυκλοπαίδεια». Ο Συγγραφέας, προκειμένου να καλύψει τις ανάγκες των Ελλήνων Εμπόρων με ένα χρηστικό βιβλίο, διάρθρωσε το έργο του σε τρία Λεξικά (εμπορικής ύλης, γεωγραφικό, εμπορικών τρόπων και κανόνων). Οι τέσσερις τυπωμένοι τόμοι κυκλοφόρησαν στη Βενετία (1815-1817, «Παρά τω Νικολάω Γλυκεί τω εξ Ιωαννίνων»), περιλαμβάνοντας το Λεξικό Εμπορικής Ύλης και μέρος του Γεωγραφικού, ενώ το κομμάτι που αφορούσε τους Τρόπους και Κανόνες, δεν γνωρίζουμε αν συντάχθηκε. Όπως σημειώθηκε παραπάνω το έργο είναι εράνισμα από αντίστοιχα ευρωπαϊκά ειδικά λεξικά, με πολλές όμως εξακριβώσεις, διορθώσεις και εκσυγχρονισμούς των στοιχείων που παρατίθενται³.

2. Ο Συγγραφέας

Για τον Νικόλαο Παπαδόπουλο πρέπει να γνωρίζουμε ότι γεννήθηκε στο Τσεπέλοβο του Ζαγορίου το 1769. Παρά την επιθυμία του να σπουδάσει γιατρός ακολούθησε διαφορετική πορεία. Αρχικά, στη Θεσσαλονίκη έγινε Γραμματικός του Κεφαλονίτη Γιατρού, Εμπόρου και Προξένου της Βενετίας, της Δανίας, της Πρωσσίας και του Βελγίου Δημητρίου Χοϊδά. Ακολούθως, το 1793 στην Κωνσταντινούπολη έγινε Οικοδιδάσκαλος των παιδιών του Δραγουμάνου του Στόλου Κωνσταντίνου Χαντζερή. Στην συνέχεια στράφηκε στο εμπόριο και ίδρυσε δική του επιχείρηση το 1803, για να καταστραφεί οικονομικά το 1806. Μεταφράζει μεγάλο μέρος της Γεωγραφίας του W. Guthrie. Γίνεται ναυτιλιακός μεσάζων. Εκδίδει: α) *Εγχειρίδιον*

1 Παράρτημα, Πρόλογος, σ. 5.

2 Ο.π., σ. 5-6.

3 Παράρτημα, Επιλεγόμενα, σ. 35.

κατά των νοσούντων εις τα περί αληθείας και υπεροχής των *Ιερών Γραφών* (Εράνισμα, Βενετία 1815), β) *Εμπορική Εγκυκλοπαιδεία* (Βενετία 1815-1817), γ) *Ο Εμπορικός Κώδιξ της Γαλλίας* (Μετάφραση, Βενετία 1817). Οργάνωσε για λογαριασμό του Συστήματος των Εμπόρων της Κωνσταντινούπολης μία Ασφαλιστική Εταιρεία, την «Κινδυνασφάλεια». Το 1819 έγινε μέλος της Φιλικής Εταιρείας. Πέθανε στην αρχή του επόμενου έτους (26.1.1820), μετά από σοβαρή ασθένεια⁴.

3. Το Έργο

Ο πλήρης τίτλος του έργου που μας αφορά είναι : «*Ερμής ο Κερδώς ήτοι Εμπορική Εγκυκλοπαιδεία συγγραφείσα παρά Νικολάου Παπαδοπούλου διά προτροπής και δαπάνης του εν Κωνσταντινουπόλει τιμίου και φιλογενούς Εμπορικού Συστήματος των Ελλήνων μεγαλεμπόρων προς χρήσιν και ωφέλειαν αυτών και των απανταχού ομογενών. Επιστασία και διορθώσι Σ. [πυρίδωνος] Β. [λαντή] Εν Βενετία Παρά Νικολάω Γλυκεί του εξ Ιωαννίνων*»⁵.

Η ύλη του έργου επιμερίζεται κατά τόμο, ως εξής

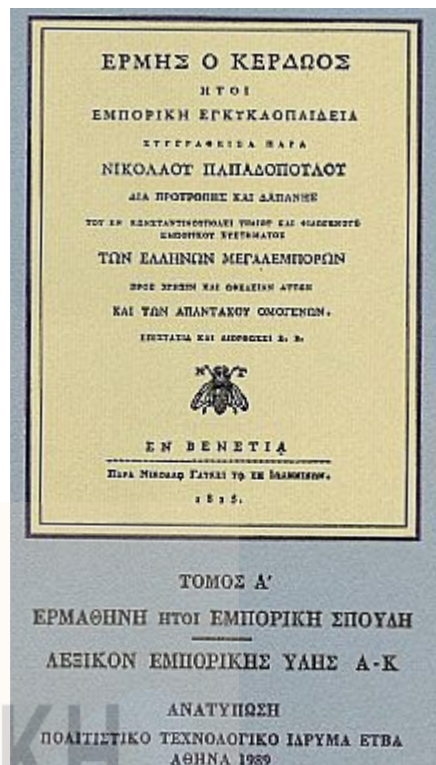
*Τόμος Α' – α'. *Ερμαθήνη ήτοι Εμπορική σπονδή, περιέχουσα συνοπτικώς μελέτας και ιστορίαν της αρχής και προόδου του Εμπορίου. – β'. Λεξικόν εμπορικής ύλης Α-Κ. (1815, σ. ιζ'+167+344). Ο τόμος αρχίζει με τα προλεγόμενα του συγγραφέα, με την επισήμανση της συμβολής του εμπορίου στην πνευματική αναγέννηση των Ελλήνων και την διάρθρωση του έργου. Η *Ερμαθήνη* (είδος *Ερμών*, δηλαδή αγαλμάτων ή προτομών στις αφετηρίες των δρόμων με κεφαλή του Ερμή ή και της Αθηνάς), αποτελεί το εισαγωγικό βιβλίο της Εμπορικής Εγκυκλοπαιδείας, με ορισμούς και αναλύσεις για την θεωρητική κατάρτιση των εμπόρων. Ακολουθούν, κατά μέρη, στοιχεία για την ιστορία του εμπορίου, τους εμπορικούς δρόμους, το εσωτερικό εμπόριο, τις αγροτικές παραγωγικές διαδικασίες, την ορυκτική και μεταλλουργία, τις τέχνες και τις επιστήμες, καθώς και τα θεωρητικά εφόδια των εμπορευομένων. Στον δε πρόλογο του *Λεξικού εμπορικής ύλης*, δηλώνεται ότι η ύλη του «συνερανίσθη από τα εγκριτότερα γαλιταλικά εμπορικά συγγράμματα», με την προσθήκη και τοπικών προϊόντων. Στην ύλη του περιέχονται εργόχειρα, βαναυσουργήματα, φυτά, ζώα, μέταλλα, ορυκτά και τα παράγωγά τους⁶.*

*Τόμος Β' – *Λεξικόν εμπορικής ύλης Α-Ω και Πίναξ Ιταλοελληνικός ήτοι Λεξικόν εμπειριχόν τας εν τώ Α' και Β' μέρει [του Λεξικού της εμπορικής ύλης] αναγκαιοτέρας λέξεις προς ευκολίαν των ομογενών εμπόρων* (1815, σ. 407). Συνεχίζεται η παράθεση λημμάτων που αφορούν την εμπορική ύλη⁷.

*Τόμος Γ' – *Λεξικόν εμπορικό-γεωγραφικόν Α-Β. 1816* (σ. κδ'+477).

*Τόμος Δ' – *Λεξικόν εμπορικό-γεωγραφικόν Γ-Κ. 1817* (σ. 451)⁸.

Ο Συγγραφέας, στον πρόλογό του, επισημαίνει την αξία της Γεωγραφίας, απαριθμεί τις πηγές του, σημειώνει την προσπάθειά του να εξελληνίσει τα ξένα τοπωνύμια και συνιστά την παράλληλη χρήση του Λεξικού με υδρόγειο σφαίρα, γεωγραφικούς πίνακες και χάρτες. Στα δε *Γεωγραφικά Προγυμνάσματα* δίνονται σύντομοι ορισμοί της Κοσμογραφίας, της Αστρονομίας και Γεωγραφίας μαζί με άλλα χρήσιμα στοιχεία και εξήγηση συντομογραφιών. Το *Εμπορικό-γεωγραφικόν Λεξικόν*, περιέχει στοιχεία Εμπορικής Γεωγραφίας για Έθνη,

4 Ο.π., σ. 43-46.

5 Ο.π., σ. 52-53.

6 Ο.π., σ. 53-55.

7 Ο.π., σ. 53.

8 Ο.π., σ. 55.

Επικράτειες, Θάλασσες, Πόλεις, Λιμάνια, Κατοίκους, Προϊόντα, Τέχνες, Εμπόριο, Νομίσματα, Μέτρα και Σταθμά, Έθιμα, καθώς και πληροφορίες για οικονομικά και πολιτισμικά θέματα⁹.

Όπως σημειώθηκε παραπάνω, το έργο προέβλεπε, στην ολοκλήρωσή του, και 3 ακόμη τόμους, οι οποίοι όμως δεν εκδόθηκαν ποτέ.

*Τόμος Ε' – Λεξικόν εμπορικό-γεωγραφικόν Α-Ω. Σύμφωνα με μαρτυρία, ο τόμος γραφόταν το 1816 αλλά είναι άγνωστο αν ολοκληρώθηκε, αν στάλθηκε για τύπωμα και ποια ήταν τελικά η τύχη του¹⁰.

*Τόμοι Στ'-Ζ' – Λεξικόν των εμπορικών τρόπων και κανόνων. Οι τόμοι αυτοί μάλλον δεν συντάχθηκαν. Όμως, σύμφωνα και με τον τίτλο τους, ο Συγγραφέας οπωσδήποτε θα αφιέρωνε στα περιεχόμενά τους στοιχεία και πληροφορίες για τους λογαριασμούς, τα κατάστιχα, τα συμφωνητικά, τις ομολογίες, τις αβαρίες, τις παραιτήσεις, τις ασφάλειες, τα συναλλάγματα, τους νόμους, τις συνήθειες και τους κανόνες του εμπορίου¹¹.

Στο Εισαγωγικό Σημείωμα των Ευρετηρίων, που υπογράφεται από τον Π. Δ. Μιχαηλάρη, πληροφορούμαστε ότι ο αριθμός των λημμάτων στους 4 τόμους ανέρχονται σε 6.500!¹².

Στο Ευρετήριο Κυρίων Ονομάτων βρίσκουμε το λήμμα για την Βέροια με επτά συνολικά παραπομπές σε τρεις τόμους, ως εξής: «Βέρροια (Καραφέρ) Β' 20, 34, 140, 156 – Γ' 371-372, 405-Δ' 429»¹³.

Υπάρχει επίσης, λήμμα και για τη Νάουσα, ως εξής: «Νάουσα Γ' 372, 405»¹⁴. Όμως, οι αναφορές στη Νάουσα είναι συνοδευτικές της Βέροιας. Πιθανόν στον Τόμο Ε' (Α-Ω), αν τυπωνόταν, ίσως να υπήρχε λήμμα και γι' αυτήν.

4. Η Βέροια

Πρωτίστως να σημειώσουμε ότι η Βέροια καταχωρείται με την βυζαντινή γραφή της, με δύο ρο και πάνω σε αυτά πνεύματα (ψιλή και δασεία), δηλαδή «Βέρροια». Εννοείται ότι ολόκληρο το έργο είναι γραμμένο στην πολυτονική γλώσσα της εποχής, την λόγια καθαρεύουσα, τηρώντας τους δικούς της κανόνες ύφους, ορθογραφίας, γραμματικής και συντακτικού. Τα δε λήμματα σημειώνονται με κεφαλαία στοιχεία. Ακολουθώντας τις ενδείξεις του Ευρετηρίου, αναζητούμε τα ευρετηριασθέντα λήμματα όπου αναφέρεται η Βέροια.

Έτσι στον Β' τ. που πραγματεύεται το Λεξικόν εμπορικής ύλης Α-Ω, και στο λήμμα «Λεύκασμα»¹⁵ (πρώτη αναφορά), διαβάζουμε ότι: «Εις την Βέρροϊαν της Θεσσαλίας λευκαίνονται τα λινά προσώψια με όλην την τελειότητα, και κάμνουν εσωτερικόν μέγα εμπόριον»¹⁶.

*Στο λήμμα «Μανδήλια»¹⁷ (δεύτερη αναφορά), πληροφορούμαστε ότι: «Διά Προσόψια μεταχειριζόμεθα τα κατασκευαζόμενα εις την Βέρροϊαν της Θεσσαλίας, λευκά, και κροκιδωτά, ήτοι με φλώκους, και κατασκευάζονται πολλά, και εξαιρετα, και κομμάτια από λινόπανα διάφορα της Ευρώπης, ή επίτηδες υφασμένα εις τας οικίας μας»¹⁸.

*Στο λήμμα «Πεπόνι»¹⁹ (τρίτη αναφορά), σημειώνεται ότι: «Η μεταξύ Θεσσαλονίκης, Βερροίας, και Βοδενών εκτεταμένη πεδίας κάμνει τα εξαιρετώτερα Πεπόνια της Τουρκίας διά την ζαχαρομελώδη γεύσιν των, και το μέγεθός των, διά τούτο και τα καλήτερα Πεπόνια επονομάζονται Βόδινα»²⁰.

*Στο λήμμα «Πιπέρι»²¹ (τέταρτη αναφορά), διαβάζουμε σχετικά (Πιπέρι Κόκκινον) ότι: «Το λεγόμενον Σαρί Γκιόλι, ήτοι Κιτρινολίμνη της Μακεδονίας μεταξύ Βερροίας, Γρεβενών, και

9 Ο.π., σ. 55-56.

10 Ο.π., σ. 56.

11 Ο.π., σ. 57.

12 Παράρτημα, Ευρετήρια, σ. 72.

13 'Ο.π., σ. 93.

14 'Ο.π., σ. 141.

15 Ερμής ο Κερδώς, τ. Β', σ. 19-21.

16 Ο.π., σ. 20.

17 Ερμής ο Κερδώς, τ. Β', σ. 34-35.

18 Ο.π., σ. 34.

19 Ερμής ο Κερδώς, τ. Β', σ. 140.

20 'Ο.π., σ. 140.

21 Ερμής ο Κερδώς, τ. Β', σ. 153-156.

Σερβίων, κατοικούμενον από Τούρκους μετοίκους του Ικονίου, όθεν κοινή γλώσσα Κονιάρους τους ονομάζει, κάμνει πολύ από αυτό το πιπέρι, και οι δυστυχείς Κονιάροι, το πωλούσι κατά χώραν, και χωρίον περιοδεύοντες»²².

*Ομοίως στον Γ' τ. που πραγματεύεται το Λεξικόν εμπορικό-γεωγραφικόν Α-Β, βρίσκουμε το λήμμα «Βέρροια»²³ (πέμπτη αναφορά), από το οποίο πληροφορούμαστε τα ακόλουθα : «ΒΕΡΡΟΙΑ – Τουρκιστί Καραφέρ, Πόλις της Μακεδονίας εις τους πρόποδες του Ολύμπου, 12λ. προς Ν. της Θεσσαλονίκης.// Η Πόλις αυτή έχει πολλά νερά, και εύφορα περίχωρα, κατοικουμένη το περισσότερο από Χριστιανούς, οι οποίοι επιτηδεύονται να υφαίνουν, και να λευκαίνουν εξαίρετα λινά με κροσσωτούς (φλώκους) διαφόρων μεγεθών, εύχρηστα εις όλην την Τουρκίαν διά το σπόγγισμα μετά το νίψιμον, και εις τα λουτρά, διά τα οποία κατασκευάζουν και επίτηδες υποκάμισα από το ίδιον υφαντόν. Δαπανώνται μεγάλοι ποσότητες εις την Τουρκίαν, αλλ' η Κωνσταντινούπολις διά την περισσοτέραν τρυφήν ετησίως εξοδεύει πολλάς χιλιάδας.// Υφαίνονται, και λευκαίνονται από τα ίδια, και εις την Νάουσαν Κωμόπολιν Χριστιανικήν μεταξύ Θεσσαλονίκης, και Βερροίας κειμένην.// Έχει η Βέρροια πολλά νερά, και γην ευφορωτάτην, αλλ' η Διοίκησις τα κάμνει όλα άχρηστα»²⁴.

*Στο λήμμα «Βοδενά»²⁵ (δηλ. η Έδεσσα) – (έκτη αναφορά), σημειώνεται ότι : «Η Νάουσα Κωμόπολις, ολίγον απέχει από αυτήν, και η Βέρροια 12λ. προς Ν.Δ.»²⁶.

*Τέλος, στον Δ' τ., που συνεχίζει με το Λεξικόν εμπορικό-γεωγραφικόν Γ-Κ, στο λήμμα «Κωνσταντινούπολις»²⁷ (έβδομη αναφορά), και στην ενότητα «Εμπόριον»²⁸, πληροφορούμαστε πώς ονομάζονται οι πωλητές προσοψίων, δηλαδή : «Οι Μαχραματζίδες, πωλούντες της Βερροίας, και Θεσσαλονίκης τα λινά καψιδρώτια, και τα λουτρικά σπογγίσματα»²⁹.

5. Επιλογικά

Συνοψίζοντας, και με βάση τα στοιχεία που μας παρέχει ο Ερμής ο Κερδώος, καταλήγουμε σε κάποια συμπεράσματα για την Βέρροια στα 1815. Πρωτίστως, κατανοούμε ότι η Βέρροια αποτελεί αναγνωρίσιμο σημείο στον χάρτη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και βοηθά στον γεωγραφικό εντοπισμό παραπλήσιων πόλεων και περιοχών. Η ίδια τοποθετείται γεωγραφικά ως πόλη της Θετταλίας, σύμφωνα με τον θεματικό διαχωρισμό των ύστερων βυζαντινών χρόνων, ή της Μακεδονίας, όπως συνάδει με την αρχαία καταγωγή της. Το ότι εντοπίζεται στους πρόποδες του Ολύμπου, πρέπει να οφείλεται στην αδυναμία της χαρτογραφικής αποτύπωσης, που ίσως εκείνη την εποχή να «ήθελε» τα Πιέρια και το Βέρμιο ως φυσικές προεκτάσεις του μυθικού βουνού. Όσον αφορά την (ίση) απόσταση που την χωρίζει από την Θεσσαλονίκη και την Έδεσσα (12λ.), αυτή υπολογίζεται σε γαλλικές λεύγες, όπως είναι καθιερωμένο εκείνη την εποχή. Για τους Κονιάρους του Ικονίου που κατοικούν ΒΔ της Βέρροιας, πρέπει να δεχτούμε ότι αυτό συμβαίνει στα πλαίσια μιας ευρύτερης πολιτικής υποχρεωτικής εσωτερικής μετανάστευσης-μετεγκατάστασης πληθυσμών που εφαρμόζεται (για ποικίλους λόγους) στην τότε Οθωμανική Αυτοκρατορία. Η πόλη έχει εύφορη γη και στις παρυφές της υπάρχουν περιβόλια, όπου πιθανόν να καλλιεργούνται και τα ευμεγέθη και γευστικά πεπόνια. Όμως, το κύριο εξαγωγίμο προϊόν της Βέρροιας ήταν τα φημισμένα προσόψια, εξαιρετικής ποιότητας, που προμήθευε μέσω της Κωνσταντινούπολης ολόκληρη την Αυτοκρατορία, και αποδεικνύει την ανάπτυξη αντίστοιχου κλάδου οικοβιοτεχνίας, που θα συνέβαλε ασφαλώς στην ευημερία της πόλης, έστω και με τα όποια προβλήματα κακοδιοίκησης που υπήρχαν εκείνη την εποχή.

ΠΗΓΗ

*Ερμής Ο Κερδώος – Εμπορική Εγκυκλοπαιδεία, υπό Νικολάου Παπαδόπουλου, Βενετία 1815-1817 – Ανατύπωση Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ, Αθήνα 1989 (Τόμοι Α'+Β'+Γ'+Δ'+Παράρτημα).

22 Ο.π., σ. 156.

23 Ερμής ο Κερδώος, τ. Γ', σ. 371-372.

24 Ο.π., σ. 371-372.

25 Ερμής ο Κερδώος, τ. Γ', σ. 405.

26 Ο.π., σ. 405.

27 Ερμής ο Κερδώος, τ. Δ', σ. 400-450.

28 Ο.π., σ. 428-437.

29 Ο.π., σ. 429.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

Μαρία Χειμωνοπούλου, αρχαιολόγος – Δρ. αρχαιολογίας

Με αφορμή το εγκόλπιο Παναγίας Αγιοσορίτισσας από το Βυζαντινό Μουσείο Βέροιας

Η περιοδική έκθεση που εγκαινιάστηκε το Δεκέμβριο του 2013 στο Βυζαντινό Μουσείο Βέροιας είναι αφιερωμένη στην Παναγία κι έχει τίτλο «Παναγία μου». Η διοργάνωση μίας έκθεσης αφιερωμένης στην Παναγία στο βυζαντινό μουσείο της πόλης θεωρήθηκε επιβεβλημένη έπειτα από την αφιέρωση εννέα τουλάχιστον σωζόμενων εκκλησιών στη χάρη Της (Παναγία Κυριώτισσα, Παλιοφοριτίσσα, Βαλτεσινή, Βαγγελίστρα, Περίβλεπτος, Χαβιαρά, Γοργοεπήκοος Δεξιά και Φανερωμένη). Ιδιαιτερότητά της αποτελεί το γεγονός ότι είναι μία συμμετοχική έκθεση, καθώς στα αντικείμενά της περιλαμβάνονται, πέραν αυτών που προέρχονται από τις συλλογές του μουσείου και αντικείμενα των κατοίκων της Βέροιας που προσφέρθηκαν να τα παραχωρήσουν για τις ανάγκες της έκθεσης. Στόχος μας ήταν να διηγηθούμε οικείες ιστορίες πίστης, δίνοντας μία διαφορετική κατεύθυνση σε ένα εξαιρετικά σημαντικό αλλά και εξίσου πολυδιαπραγματευμένο θέμα. Οι ιστορίες αυτές που λειτουργούν ως ένα συλλογικό αφιέρωμα τιμής προς την Υπέρτατη Μητέρα και Προστάτιδα όλων, αρχή βασική πάνω στην οποία θεμελιώνονται όλες οι μέχρι τώρα εκθέσεις με θέμα την Παναγία, ισορροπούν ανάμεσα στο δημόσιο και το ιδιωτικό, στην προσωπική σχέση με τον πιστό και τη δημόσια και επίσημη εικόνα.

Παράλληλα όμως με την περιοδική έκθεση, πολύ σημαντικές εικόνες με θέμα την Παναγία καθώς και αντικείμενα στα οποία αποτυπώνεται η μορφή Της παρουσιάζονται στις μόνιμες εκθέσεις του μουσείου. Ένα από αυτά είναι το εγκόλπιο¹, ένα κρεμαστό κόσμημα που φοριέται στο λαιμό ως περιάπτο ή φυλακτήριο, με παράσταση Παναγίας Αγιοσορίτισσας, το οποίο βρέθηκε κατά τη σωστική ανασκαφή που διενήργησε το 1973 ως επιμελητής αρχαιοτήτων Βεροίας ο Ιωάννης Τουράτσογλου σε οικόπεδο βορειοδυτικά του μεταβυζαντινού ναού της Αγίας Άννας². Ο Τουράτσογλου δημοσίευσε το εγκόλπιο σε τιμητικό τόμο για τον ακαδημαϊκό Μανόλη Χατζηδάκη³ χρονολογώντας το με βάση τα ανασκαφικά του δεδομένα, καθώς και στυλιστικά παράλληλα έργων μικροτεχνίας και παλαιολόγειων νομισμάτων στο δεύτερο μισό του 13^{ου} αι.. Παραθέτει κατάλογο νομισμάτων και μολυβδοβούλλων με παράσταση Αγιοσορίτισσας από τον 11^ο έως και τον 14^ο αι. και δεν αποκλείει την απόδοση της κατασκευής του εγκολπίου στην καλλιτεχνική παραγωγή της Θεσσαλονίκης ή ακόμη και της Βέροιας.

Το εγκόλπιο από στεατίτη (εικ. 1), συγκολλημένο από δύο τμήματα (η απόπειρα συγκόλλησης και από την αρχαιότητα) δεν διασώζει το κάτω τμήμα του και έχει μέγιστες

1 Τα περιάπτα ή φυλακτήρια όπως αναφέρονται στα κείμενα, ήταν πάρα πολύ διαδεδομένα στην περίοδο της όψιμης αρχαιότητας, καθώς είχαν τη δύναμη να προστατεύουν τον κάτοχό τους από κάθε είδους κακές επιδράσεις. Με την επικράτηση του χριστιανισμού η χρήση και η ονομασία τους μεταλλάσσεται χάρη στην αποτροπαϊκή δύναμη του σταυρού, που αποτελεί το κυριότερο φυλακτό στο χριστιανικό κόσμο. Έτσι η ονομασία τους αλλάζει με τη χρήση του όρου εγκόλπιον που χαρακτηρίζει γενικά κάθε αντικείμενο που κρεμόταν από το λαιμό του κατόχου του. Τα εγκόλπια κοσμούσαν με ευχές και προστατευτικά σύμβολα και αντλούσαν τη δύναμη τους είτε από άγια λείψανα που περιείχαν είτε από την ίδια τη μορφή και τα εικονογραφικά τους θέματα. Στα κείμενα αναφέρονται με τους όρους *καθετήρ*, *κάθεμα* ή *άλυσειδιον* και περιγράφονται από τον Μ. Βασίλειο και τον Κλήμεντα τον Αλεξανδρέα.

2 Οικόπεδο Γ. Χαρωνιτάκη (Ο.Τ. 136). Ι. Τουράτσογλου, ΑΔ 29 (1973-74), Χρονικά, σ. 701. Το εγκόλπιο βρέθηκε το 1973 μέσα σε αποθέτη οστράκων αγγείων των παλαιολόγειων χρόνων

3 Γ. Τουράτσογλου, «Εγκόλπιο στεατίτη από τη Βέροια», *Ευφρόσυνον. Αφιέρωμα στον Μανόλη Χατζηδάκη*, 2, Αθήνα 1992, σ. 601-605, πίν. 340.

διαστάσεις 6Χ5,40 εκ. Διατηρεί στην όψη του παράσταση Θεοτόκου στραμμένης προς τα αριστερά σε στάση δέησης. Η μορφή προβάλλει σε τοξωτό πλαίσιο στηριγμένο με κίονες. Το ανάγλυφο φωτοστέφανο της Παναγίας περιγράφεται από σειρά μικρών οπών, οι οποίες θα στερέωναν επίθετο, μεταλλικό πιθανόν διάκοσμο που δεν σώζεται σήμερα. Αριστερά και δεξιά της μορφής σώζεται με ανάγλυφα γράμματα επιγραφή η οποία αναλογικά προς τα αντίστοιχα παραδείγματα σε νομίσματα και μολυβδόβουλλα – μπορεί να διαβαστεί ΜΗΡ-ΘΥ-Α/[ΓΙ/Ο/CO] αριστερά Ρ[Η/ΤΗ/CA] δεξιά.

Ο εικονογραφικός τύπος της Παναγίας δεομένης που επιγράφεται ως «Η Αγιοσορίτισσα»⁴, σύμφωνα με τον οποίο η Θεοτόκος όρθια ή σε προτομή, γυρίζει το κεφάλι προς τα δεξιά και τείνει τα χέρια σε δέηση, απαντά σε έργα βυζαντινής μικροτεχνίας, νομίσματα, μολυβδόβουλλα και σφραγίδες, κυρίως από το 10^ο, 11^ο και 12^ο αιώνα⁵.

Το τοπωνυμικό επίθετο «Αγιοσορίτισσα» συνδέεται με το παρεκκλήσιο όπου φυλασσόταν η ζώνη της Παναγίας, στην εκκλησία των Χαλκοπρατειών στην Κωνσταντινούπολη. Το ιερό κειμήλιο της Αγίας Ζώνης είχε αποτεθεί εκεί στα χρόνια της βασιλείας του αυτοκράτορα Αρκαδίου μέσα σε ειδική λειψανοθήκη – *αγία σορός* – που φυλασσόταν επάνω στην Αγία Τράπεζα του ιερού και έχαιρε ιδιαίτερης απόδοσης λατρευτικής τιμής, ιδιαίτερα μάλιστα ύστερα από την ίαση, χάρις σ' αυτό, της Ζωής Ζαουτζίνας, δεύτερης συζύγου του αυτοκράτορα Λέοντα ΣΤ' του Σοφού (886-912).

Ένα ακόμη ωστόσο πολύτιμο λείψανο που συνδέεται με την Παναγία είναι η σορός του μαφορίου Της, για την οποία περήφανη ήταν η μονή των Βλαχερνών, στο σύμπλεγμα της οποίας περιλαμβανόταν παρεκκλήσιο αφιερωμένο στην Αγία Σορό.

Ο εικονογραφικός τύπος της Παναγίας Αγιοσορίτισσας θα μπορούσε επομένως να έλκει την καταγωγή του από τη λατρευτική εικόνα της Θεοτόκου που προσκυνούνταν σε έναν από τους δύο ναούς. Η ύπαρξη της εικόνας αυτής τεκμηριώνεται από το εξάπτυχο του 11^{ου} αι. της μονής Σινά, όπου μεταξύ των τεσσάρων θαυματοργών εικόνων της Κωνσταντινούπολης συγκαταλέγεται και Η ΑΓΙΟΣΩΡΗΤΙΣΑ, Παναγία που εικονίζεται σε προτομή κατά τα τρία τέταρτα προς τα αριστερά προς το θεατή, και δέεται με ελαφρά σκυμμένο το κεφάλι, έχοντας τα χέρια Της ανοιχτά σε στάση προσευχής και φορώντας κλειστό μέχρι ψηλά στο λαιμό μαφόριο⁶ (εικ. 2).

Η αυξανόμενη διάδοση της Αγιοσορίτισσας, σε συνδυασμό με άλλους τύπους Παναγίας δεόμενης κατά τον 11^ο – 12^ο αι. συμπίπτει με μία έξαρση της λατρείας της Παναγίας στην Κωνσταντινούπολη και με την ιδιαίτερη προτίμηση της οικογένειας των Κομνηνών για την τέλεση των αυτοκρατορικών θρησκευτικών τελετουργιών στις Βλαχέρνες.

Η μεμονωμένη παράσταση της δεομένης Θεοτόκου στο ρόλο της μεσίτριας, σε κατατομή, ημίτομη ή ολόσωμη, θυμίζει την αντίστοιχη που υιοθετείται σε παραστάσεις Δέησης και

4 N.P. Kondakoff, *Iconografia Bogomateri*, Πετρούπολη 1915, σ. 294-315. S. Der Nersessian, «Two Images of the Virgin in the Dumbarton Oaks Collection», *DOP* 14 (1960), σ. 77-86. M. Andaloro, «Note sui temi iconografici della Deesis e dell' Haghiosoritissa», *RIASA* 17 (1970), σ. 85-153. Κ. Καλοκύρης, *Η Θεοτόκος εις την εικονογραφίαν Ανατολής και Δύσεως*, Θεσσαλονίκη 1972, σ. 55,70-71. Χρ. Μπαλτογιάννη, «Η Παναγία στις φορητές εικόνες», *Μήτηρ Θεού*, σ. 147-148.

5 G. Schlumberger, «La Vierge, le Christ, les saints sur les sceaux byzantins du Xe, XIe, XIIe siècles», *Mémoires de la Société des Antiquaires de France*, 5e serie, IV (1883), σ. 25 κ.ε. T. Bertele, «La Vergine Aghiosoritissa nella numismatica bizantina», *FEB* 16 (1958), σ. 233-234. V. Laurent, *Le corpus des sceaux de l'empire byzantin*, 2: *L'église*, Παρίσι 1965, αριθ. 1431, 1462, 1538. W. Seibt, «Die Darstellung der Theotokos auf byzantinischen Bleisiegel besonders im 11. Jahrhundert», *Studies in Byzantine Sigillography* (επιμ. Ν. Oikonomides), Washington, D.C. 1987, σ. 35-36,48 κ.ε. Γ. Τουράτοσγλου, «Εγκόλπιο στεατίτη από τη Βέροια», *Ευφρόσυνον. Αφιέρωμα στον Μανόλη Χατζηδάκη*, 2, Αθήνα 1992, σ. 601-605, πίν. 340. Β. Πέννα, «Η απεικόνιση της Θεοτόκου στα νομίσματα και τα μολυβδόβουλλα», *Μήτηρ Θεού. Απεικονίσεις της Παναγίας στη Βυζαντινή Τέχνη*, επιμ. Μ. Βασιλάκη, σ. 212, 213-214.

6 Γ. και Μ. Σωτηρίου, *Εικόνες της μονής Σινά*, 1-2, Αθήνα 1956, 1958, εικ. 146-147, 125. Από τα παλαιότερα σωζόμενα δείγματα της Αγιοσορίτισσας είναι η εικόνα με την Madonna di Tempulo στη Santa Maria del Rosario της Ρώμης. Η εικόνα συνδέεται με την Αγιοσορίτισσα από την εικονογραφική ταύτισή της με τον τύπο της Αγιοσορίτισσας του Σινά, όπως και από την επωνυμία Tempulí του μοναστηριού, όπου φυλάσσονταν η εικόνα, και που δεν είναι παρά η λατινική μετάφραση της επωνυμίας Σορίτισσα.

συνδέει τον εικονογραφικό τύπο της Αγιοσορίτισσας με το εσχατολογικό εικονογραφικό θέμα της Δέησης⁷, στο οποίο η Παναγία στρέφεται προς το κέντρο της παράστασης και δέεται προς την κεντρική μορφή του Χριστού (εικ. 3). Ο συσχετισμός της δεόμενης Παναγίας και της εικόνας της Αγιοσορίτισσας με την εσχατολογική εικονογραφία και κατ' επέκταση τη συμμετοχή της εικόνας σε ακολουθίες και παρακλήσεις ταφικού χαρακτήρα επιβεβαιώνεται από την περιγραφή ειδικής παννυχίδας γνωστής ως *Πρεσβείας*, που γινόταν κάθε Παρασκευή βράδυ στη Μονή Παντοκράτορος, στο ταφικό παρεκκλήσι της Ελεούσας.

Στο Τυπικό του 1136 της μονής Παντοκράτορος⁸ αναφέρεται ότι κάθε Παρασκευή βράδυ ο κληρός του ναού, μαζί με ψαλμωδούς και λαϊκούς περιέφερε το *Σίγγον της Πρεσβείας* και άλλα *σίγνα*, γύρω από τους τάφους των Κομνηνών, στο παρεκκλήσιο της Ελεούσας, με δεήσεις και ευχές από τον κληρό και το λαό για τις ψυχές των νεκρών. Το ενδιαφέρον από την περιγραφή αυτής της λιτανείας βρίσκεται στο ότι γίνεται ειδική αναφορά στο *Σίγγον της Πρεσβείας* και στο ότι μετά το τέλος των δεήσεων η πομπή κατέληγε στην αγία Σορό, στο ναό δηλαδή των Χαλκοπρατείων, γεγονός που επιτρέπει τη σύνδεση και ταύτισή του με την εικόνα της Αγιοσορίτισσας⁹.

Η παρακλητική επίσης στάση της Παναγίας Αγιοσορίτισσας συνδυάζεται με τις εικόνες του μετωπικού Χριστού στους πεσσούς και τους παρακείμενους τοίχους των τέμπλων επεκτείνοντας το εύρος των απεικονίσεων του τύπου και στις παραστάσεις του λειτουργικού – ευχαριστηριακού εικονογραφικού κύκλου¹⁰. Η εικόνα της Αγιοσορίτισσας από τη μονή Μαχαιρά της Κύπρου αποτελεί πιθανόν την πιστότερη μεταφορά σε ξύλινη επιφάνεια του εικονογραφικού τύπου της Αγιοσορίτισσας των Χαλκοπρατείων, ενώ το κεντρικό φύλλο του τριπτύχου Khakhuli, από το Κρατικό Μουσείο Καλών Τεχνών της Τυφλίδας¹¹, στις διαστάσεις μίας δεσποτικής εικόνας τέμπλου, αποτελεί τη μεγαλύτερη και πιο επιβλητική από όλες τις απεικονίσεις της Παναγίας σε σμάλτο, διασώζοντας στη σημερινή του κατάσταση μόνο το πρόσωπο και τα χέρια της Αγιοσορίτισσας.

Από την άλλη πλευρά, στο χώρο της ιδιωτικής λατρείας, η Παναγία Αγιοσορίτισσα με τον Χριστό απεικονίζονται στα παρακείμενα φύλλα διπτύχων, λειτουργικών βιβλίων – μηνολογίων, ψαλτηρίων, λειτουργικών ειληταρίων – του 11^{ου}-12^{ου} αι., όπως αυτά που κρατάει ο εικονολάτρης μάρτυρας άγιος Στέφανος ο Νέος, σε μικρογραφίες του 11^{ου} αι.¹²

Η διασπορά του εικονογραφικού τύπου στο χώρο της ιδιωτικής λατρείας καθιστά την Αγιοσορίτισσα απόλυτα κατάλληλη για τη διακόσμηση αντικειμένων με προστατευτικό χαρακτήρα που προορίζονταν να φορεθούν στο λαιμό, όπως εγκόλπια, καμέοι και στεατίτες, μεταξύ των οποίων αναφέρουμε το εγκόλπιο της Βέροιας, το μικρό αμφιπρόσωπο μετάλλιο ιδιωτικής συλλογής του 12^{ου} αι.¹³(εικ. 4), το εγκόλπιο του Maastricht του ύστερου 12^{ου} -13^{ου} αι.¹⁴(εικ. 5), το μικροσκοπικό εγκόλπιο της Νέας Υόρκης του δεύτερου μισού του 12^{ου} – αρχών

7 Όπως έχει ήδη προτείνει η S. Der Nersessian (S. Der Nersessian, «Two Images of the Virgin in the Dumbarton Oaks Collection», *DOP* 14 (1960), σ. 77-86.), σχολιάζοντας τη μαρμαρίνη ανάγλυφη εικόνα της Θεοτόκου στην Ουάσιγγτον που χρονολογείται στον 11^ο αι..

8 N. Patterson-Ševčenko, «Icons in the Liturgy», *DOP* 45 (1991), σ. 45-57.

9 Στον τύπο της Αγιοσορίτισσας είναι άλλωστε και η εικόνα που συνοδεύει τη νεκρική πομπή που μεταφέρει τη σορό του Στέφανου Νεμάνια από το Χιλανδάρι στη Studenica και εικονίζεται στον εξωνάρθηκα του δεύτερου ναού.

10 Ενδεικτικά αναφέρονται τέσσερις εικόνες με τη δεόμενη Παναγία, που ανήκουν σε σύνολα εικόνων Δεήσεων τέμπλου, από τη μονή της Αγίας Αικατερίνης στο Σινά και χρονολογούνται στις αρχές του 13^{ου} αι. σε K. Weitzmann - M. Chatzidakis - K. Miatev - S. Radojčić, *Frühe Ikonen, Sinai - Griechenland - Bulgarien - Jugoslawien*, Βιέννη και Μόναχο 1965, και K. Weitzmann - M. Chatzidakis - S. Radojčić, *Die Ikonen. Sinai, Griechenland und Jugoslawien*, Βελιγράδι 1977.

11 D. Buckton, «Η Παναγία στα σμάλτα», *Μήτηρ Θεού. Απεικονίσεις της Παναγίας στη Βυζαντινή Τέχνη*, επιμ. Μ. Βασιλάκη, σ. 177-183, ειδικά 182-183, Πίν. 120.

12 S. Der Nersessian, «Two Images of the Virgin in the Dumbarton Oaks Collection», *DOP* 14 (1960), σ. 80.

13 *Μήτηρ Θεού. Απεικονίσεις της Παναγίας στη Βυζαντινή Τέχνη*, επιμ. Μ. Βασιλάκη, σ. 296 (B. Pitarakis), όπου και βιβλιογραφία.

14 *The Glory of Byzantium: Art and Culture of the Middle Byzantine era, A. D. 843-1261*, Helen C. Evans, William D. Wixom (eds.), New York 1997, αριθ. 113.

13^{ου} αι.¹⁵, το χάλκινο μετάλλιο του Μουσείου Κανελλοπούλου¹⁶, κάλυμμα εγκολπίου που φυλάσσεται στο Βελιγράδι¹⁷, καμέους από πορφυρό ίασπι στο Dumbarton Oaks και τη μονή Βατοπεδίου¹⁸(εικ. 6), καθώς και δύο εικονίδια από στεατίτη στο εθνικό μουσείο του Βελιγραδίου¹⁹ και το μουσείο του Λούβρου²⁰(εικ. 7).

Το εγκόλπιο από στεατίτη που βρέθηκε κατά τη σωστική ανασκαφή οικοπέδου στην καρδιά του σύγχρονου πολεοδομικού ιστού της Βέροιας, είναι εξαιρετικά σημαντικό γιατί έχει βεβαιωμένη προέλευση, στοιχείο που δεν ισχύει για την πλειονότητα των αντικειμένων μικροτεχνίας με την παράσταση της Αγιοσορίτισσας που φιλοξενούνται σε διάφορα μουσεία του κόσμου και επιβεβαιώνει τη μίμηση και διάδοση των κωνσταντινουπολίτικων λατρευτικών προτύπων στα περιφερειακά κέντρα της αυτοκρατορίας.

εικ. 1: Εγκόλπιο στεατίτη από τη Βέροια, Τουράτσογλου 1992, πίν. 340.

15 *The Glory of Byzantium: Art and Culture of the Middle Byzantine era, A. D. 843-1261*, Helen C. Evans, William D. Wixom (eds.), New York 1997, αριθ. 112, 11^{ος} αι..

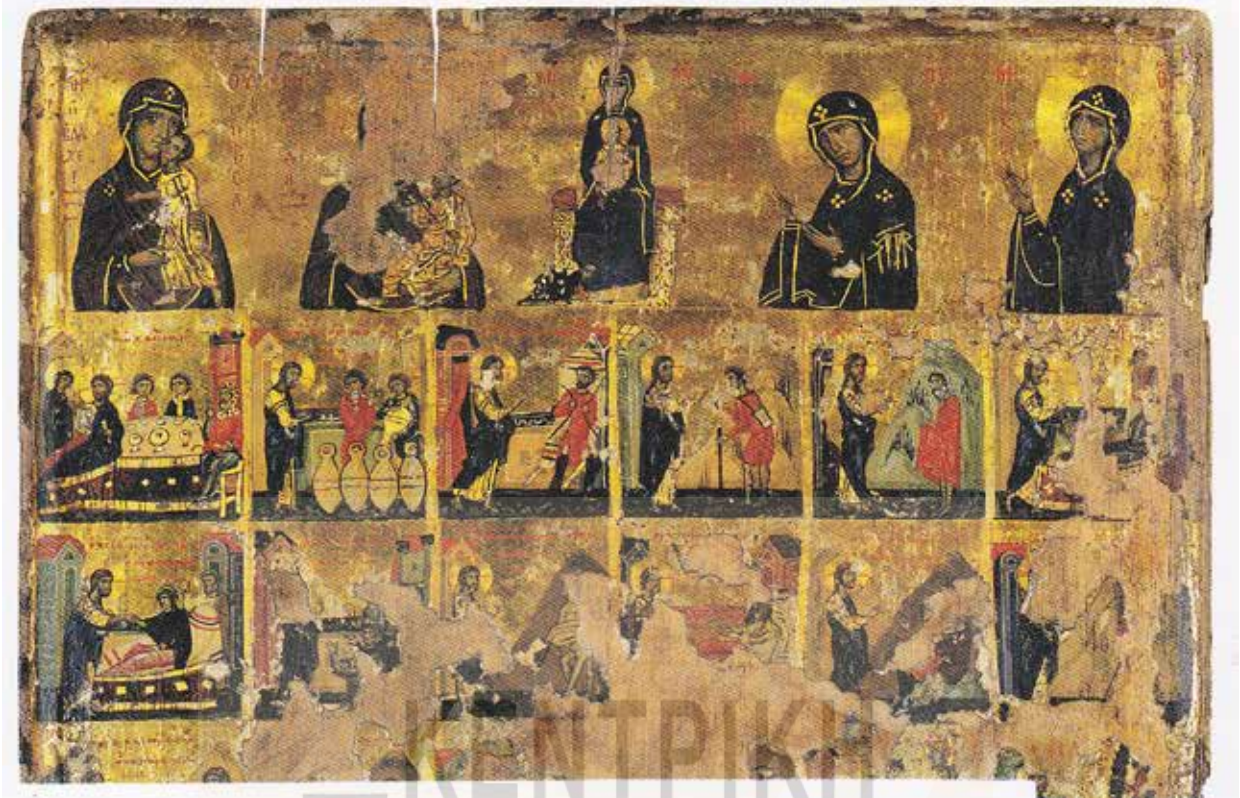
16 *Byzantine and Post-Byzantine Art*, Athens. Old University, July 26th 1985 – January 6th 1986, Athens 1985, αριθ. 206, σ. 192.

17 *La Bulgarie Médiévale, Art et civilization*, κατ. έκθ., *Grand Palais*, 13 Ιουνίου – 18 Αυγούστου 1980, Παρίσι 1980, αριθ. 354.

18 S. Der Nersessian, «Two Images of the Virgin in the Dumbarton Oaks Collection», *DOP* 14 (1960), εικ. 2. *Μήτηρ Θεού. Απεικονίσεις της Παναγίας στη Βυζαντινή Τέχνη*, επιμ. Μ. Βασιλάκη, σ. 244, Πίν. 191.

19 I. Kalavrezou – Maxeiner, *Byzantine icons in Steatite*, 1-2, *Byzantina Vindobonensia* 15, Βιέννη 1985, αριθ. 82, πίν. 45.

20 *Byzance. L' art byzantine dans les collections publiques françaises*, κατ. έκθ., *Μουσείο του Λούβρου*, 3 Νοεμβρίου 1992 – 1 Φεβρουαρίου 1993, επιμ. J. Durand, Παρίσι 1992, αριθ. 177.

εικ. 2: Φύλλο εξαπτύχου Μονής Σινά, Μήτηρ Θεού σ. 144.

εικ. 3: Δέηση, Άγιος Μάρκος Βενετία, Μήτηρ Θεού σ. 245

εικ. 4: Ασημένιο μετάλλιο, Συλλογή Christian Schmidt Μόναχο 12ος αι.,
Μήτηρ Θεού σ. 296.

εικ. 5: Εγκόλπιο Onze Lieve Vrouw
Maastricht, Μήτηρ Θεού σ. 181.

εικ. 6: Θεοτόκος Αγιοσορίτισσα,
εγκόλπιο Μονή Βατοπεδίου Άγιος Όρος,
Μήτηρ Θεού σ. 244.

εικ. 7: Πλακίδιο με τη Θεοτόκο
Αγιοσορίτισσα, Μουσείο του Λούβρου
Παρίσι μέσα 11ου αι., Μήτηρ Θεού σ. 305.

ΟΙ ΔΡΟΜΟΙ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

Ολυμπία Μπέτσα, φιλόλογος – msc σημειωτικής

Η Αγορά της Βέροιας κατά τις δεκαετίες '40 – '50

*Σβήνοντας ένα κομμάτι από το παρελθόν
είναι σαν να σβήνεις κι ένα αντίστοιχο κομμάτι από το μέλλον,
Σεφέρης Γ*

Η αναζήτηση του παρελθόντος σχετίζεται με την επίγνωση της προσωπικής μας ταυτότητας και της όσο το δυνατό καλύτερης αξιοποίησης της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, έτσι ώστε να γινόμαστε ουσιαστικότεροι άνθρωποι και να προσφέρουμε στον τόπο που μας γέννησε και μας ανέθρεψε αντίδωρο γνώσης. Σε κάποια σχετική ερώτηση συναδέλφου μου αναφορικά με την πρωταρχική αιτία της

έρευνας της τοπικής ιστορίας η απάντησή μου ήταν η εξής: «αναζητώ το παρελθόν, επειδή θέλω να νιώθω τη ροή του χρόνου πάνω μου». Μέρος αυτής της αναζήτησης είναι και οι συζητήσεις με τους γηραιότερους που, απαλλαγμένοι από την αγωνία της επιβίωσης και βυθισμένοι στις νοσταλγικές μνήμες του δικού τους παρελθόντος, ζωγραφίζουν μια πόλη μακρινή και κάποιες φορές ιδανικά όμορφη. Οι μαρτυρίες των παλαιών συμπολιτών μας αποτελούν μια εξαιρετική πηγή πληροφοριών που επιβάλλεται να καταγραφούν, αν αναλογιστούμε πως η λήθη είναι η διαφυγή της γνώσης.

Ο κ. **Κυριάκος Ιωσηφίδης**, ιδιοκτήτης του καταστήματος νεωτερισμών «Πεταλούδα» και ο κ. **Αδάμ Θεοδωρίδης**, τυπογράφος και λάτρης της ιστορίας ο ίδιος, πρόθυμα μοιράστηκαν μαζί μου τις δικές τους θύμησες από την αγορά της Βέροιας μετά το 1940. Η Βέροια, όπως χαρακτηριστικά είπαν, ήταν ένα λασποχώρι με δέκα χιλιάδες κατοίκους. Τα αυτοκίνητα ήταν λιγυστά, πέντε με δέκα, και κινούνταν με κάρβουνο (γκαζοζέν). Δρόμους δεν είχε η μικρή μας πόλη και σαφώς δεν υπήρχε ασφαλτός. Η μόνη οδός που είχε διανοιχτεί ήταν η Κεντρική¹. Αυτή ήταν και η οδός με τα περισσότερα εμπορικά καταστήματα. Αν εξαιρέσει κανείς την πλατεία του Αγίου Αντωνίου, όπου έβρισκες μια σχετική κίνηση κυρίως στα μπακάλικά και στους πάγκους της υπαίθριας αγοράς, (βλ. Νίκου Καλλιγιά, *Η Βέροια που έφυγε*, 4. *Αγιος Αντώνιος*), ιδιαίτερη κινητικότητα υπήρχε στα καταστήματα που εκτείνονταν από τον ιστορικό Πλάτανο απέναντι από την Παλιά Μητρόπολη μέχρι και την Πλατεία Ωρολογίου. Τα καταστήματα, που βρίσκονταν εκτός από την οδό Κεντρικής και σε άλλα στενά δρομάκια, ήταν τα εξής:

1 Βλ. Ολ. Μπέτσα «Οι Δρόμοι της πόλης – οι δρόμοι της πόλης μεταπολεμικά – τι έγραφαν οι εφημερίδες», *Χρονικά Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας Ε.Μ.Ι.Π.Η.*, τ. 20, Μάιος-Αύγουστος 2013, σ.σ. 15-17

- Οι **νεωτερισμοί** των Χατζάκη, Ιωσηφίδη, Παπαθεοκλήτου κ.α. από όπου οι γυναίκες προμηθεύονταν κουμπιά, κλωστές, κεντήματα, βελόνες, κουβαρίστρες και άλλα είδη προικός, καθώς η προίκα αποτελούσε απαραίτητο συνοδευτικό υλικό για τις κόρες και εν μέρει για τους γιους που επρόκειτο να παντρευτούν.

- Τα **υφασματοπωλεία** των Βλαχογιάννη, Θεοφάνους, Τσιαμπούρα, Τσικερδάνου, Χατζάκη κ.α, που πουλούσαν υφάσματα με τον πήχυ. Τα καταστήματα έτοιμων ενδυμάτων εμφανίστηκαν αργότερα στην αγορά της πόλης. Οι Βεριοίτες προμηθεύονταν υφάσματα από τα υφασματοπωλεία που αργότερα οι ράφτες και οι μοδίστρες μεταποιούσαν σε εξαιρετικά ρούχα.

- Τα **υποδηματοπωλεία** των Χρηστίδη, Βακάλη και Καλογήρου, ενώ πάρα πολλά ήταν και τα **τσαγκάρικα** για τις επιδιορθώσεις των παπουτσιών (βλ. φωτ. με τους τσαγκάρηδες της Βέροιας στη γιορτή του προστάτη τους, Αγίου Σπυρίδωνα – 12 /12 / 1960 και φωτογραφία όπου απαθανατίζεται ο τσαγκάρης Αισιόπουλος επί το έργον).

- Οι **φούρνοι** των Σιδηρόπουλου (βλ. σχετική φωτογραφία, όπου απεικονίζεται ο Αριστείδης Σιδηρόπουλος), Λυκούργου, Σερεμέτα, Κυριαζάκη, Κωστή, Πολυχρόνη κ.α.

- Τα **ζαχαροπλαστεία** των Κεμιτζέ, Σερεμέτα, Παπαγιαννούλη και Πράπα με τις πάστες και τα λουκούμια και ο Χοχλιούρος με το ρεβανί του.

Επίσης, υπήρχαν **παντοπωλεία** με μικρά χάνια², όπου ξαπόσταιναν τα ζώα των χωρικών που έρχονταν στην πόλη για τα ψώνια τους και άλλα μικρότερα που δεν είχαν χώρους για τα ζώα.

- Τα **ναλοπωλεία – τζαμτζιδικά** των Ταμπώχ και Αλβο – Κοέν, των Εβραίων που επέζησαν των ναζιστικών διώξεων και επέστρεψαν μετά το τέλος του πολέμου στη Βέροια³.

- Το μαγαζί με τα **βότανα** και άλλα είδη του Στρούμισα⁴, όπου μπορούσε κανείς να βρει μπαχαρικά, τσάγια, όσπρια, ξηρούς καρπούς, βότανα κ.λπ.

- Το **καπνοπωλείο** του Μορδοχάι Αζαριά⁵.

- Τα **χρυσοχορεία** των Διπάπογλου και Γαβριηλίδη.

- Το **συνεργείο** του Λιόλιου για επιδιορθώσεις αυτοκινήτων, λάστιχα κ.λπ.

- Τα διάφορα **χαλκουργεία**, όπου έβρισκε κανείς ταψιά, σινιά, σωλήνες, σόμπες κ.α.

Αυτά ήταν μερικά από τα καταστήματα που υπήρχαν στην παλιά αγορά.

Η μικρή μας πόλη γρήγορα άλλαξε και απέκτησε επώνυμες μάρκες, έτοιμα ενδύματα, ηλεκτρικές συσκευές και ταμπέλες νέον. Η αγορά αναβαθμίστηκε, οι δρόμοι ασφαλοστρώθηκαν, αλλά μαζί με την ενοχλητική σκόνη χάθηκε και το άρωμα της αυθεντικότητας.

2 Βλ. Ολ. Μπέτσα «Οι Δρόμοι της πόλης – Τα χάνια της Βέροιας», *Χρονικά Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας Ε.Μ.Ι.Π.Η.*, τ. 17, Μάιος-Αύγουστος 2012, σ.σ. 25-28

3 Βλ. Γιώργου Λιόλιου «Βέροια: Θραύσματα ιστορίας – Ο εβραϊκός πληθυσμός της Βέροιας μέσα από εκλογικούς καταλόγους του Μεσοπολέμου», *Χρονικά Κ.Ι.Σ.*, τ. 36, Οκτώβριος – Νοέμβριος 2013, σ.σ.29-36

4 Οπ.π.

5 Οπ.π.

ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

π. Αθανάσιος Γ. Βουδούρης

Αναψηλάφηση της ιστορίας του Μοναστηριού της Υπαπαντής του Σωτήρος Νάουσας

Στον αδερφό μου Νίκο

α. Εισαγωγικά

Σε προηγούμενο δημοσίευσμά μας παρουσιάσαμε ορισμένες αρχειακές πληροφορίες που αφορούν στην ιστορία της *Ιεράς Μονής Υπαπαντής Νάουσας*,¹ η οποία υπήρξε ένα από τα μοναστήρια της επαρχίας Βεροίας και Ναούσης που καταστράφηκαν, ολοκληρωτικά, κατά την επανάσταση των κατοίκων της ευρύτερης περιοχής, το έτος 1822.² Στο παρόν σημείωμα θα επιχειρήσουμε να εκθέσουμε ορισμένα νέα στοιχεία και δεδομένα τα οποία έρχονται να συμπληρώσουν και να ενισχύσουν την εικόνα μας για την ιστορική παρουσία και δραστηριότητα του μοναστηριού, λίγα μόλις χρόνια πριν από την οριστική του καταστροφή.

Οι παρουσιαζόμενες πληροφορίες προέρχονται, κυρίως, από δύο έγγραφα που σώζονται στη συλλογή χειρογράφων της Κοβενταρείου Δημοτικής Βιβλιοθήκης Κοζάνης,³ τα οποία δημοσίευσε για πρώτη φορά (με ορισμένες ελλείψεις) ο Ν. Δελιαλής, κατά το έτος 1955.⁴ Πρόκειται για ένα συνοδευτικό έγγραφο (συστατική επιστολή) και ένα «εμμάρτυρο αποδεικτικό

1 Αθανάσιος Γ. Βουδούρης, “Αρχειακές πληροφορίες για το μοναστήρι της Υπαπαντής Νάουσας (Έξω Υπαπαντής) στις αρχές του 19^{ου} αιώνα”, *Χρονικά Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας Ε.Μ.Ι.Π.Η.* 17 (Μάιος – Αύγουστος 2012) 29 – 32.

2 Για την μετέπειτα ιστορία του κατεστραμμένου μοναστηριού βλ. Γεώργιος Στογιόγλου, “Η εκκλησία και τα σχολεία στη Νάουσα”, *Νάουσα 19^{ος} – 20^{ος} αιώνας*, Νάουσα 1999, 76 – 78.

3 Κοβενταρείου Δημοτική Βιβλιοθήκη Κοζάνης, *Λυτά έγγραφα*: 1) ΚΤ1/Υ9, Λ 40, L8513, 2) ΚΤ1/Υ7, Λ 36, L8511. Θερμότερες ευχαριστίες εκφράζονται (και από αυτή τη θέση) προς τους υπαλλήλους της Κ.Δ.Β.Κ., για την αμέριστη βοήθειά τους. Φωτογραφία του πωλητηρίου εγγράφου (16/08/1818) δημοσιεύεται και στο εξώφυλλο του βιβλίου: Εμμανουήλ Στ. Βαλσαμίδης, *Η πάλη της Νάουσας με τον Αλή Πασά και οι ξένες δυνάμεις*, Νάουσα 2013. Εντούτοις, δεν γίνεται καμία αναφορά (στο συγκεκριμένο βιβλίο) τόσο στο περιεχόμενο του εγγράφου, όσο και στην ιστορία του μοναστηριού. Επίσης, σχετικές αναφορές για την ύπαρξη των εγγράφων (με αρκετά, ωστόσο, σφάλματα και ανακρίβειες) κάνει και ο ηγουμ. της Ι. Μ. Τιμίου Προδρόμου (Σκήτης) Βεροίας, Αρχιμ. Πορφύριος Μπατσαράς, σε ανάρτηση στην ιστοσελίδα του μοναστηριού (<http://www.aprosver.gr>).

4 Νικόλαος Π. Δελιαλής, “Ο επιτάφιος Βελβενδού και δύο κώδικες”, *Μακεδονικόν Ημερολόγιον – Σφενδόνη* (1955) 185 – 191. Ο Δελιαλής εσφαλμένα ταυτίζει το μοναστήρι της Υπαπαντής Νάουσας με την μονή της Παναγίας Δοβρά της Βεροίας. Την πληροφορία αυτή αναπαρήγαγαν άκριτα και μεταγενέστερες μελέτες βλ. Β. Δ. Δημοπούλου, *Το Βελβεντό στην ιστορική του πορεία*, Βελβεντό 1998.

γράμμα» (πωλητήριο έγγραφο) του 1818, σύμφωνα με τα οποία πληροφορούμαστε ότι, κατά το έτος αυτό, οι μοναχοί του μοναστηριού της Υπαπαντής Νάουσας πούλησαν προς τον ιερό ναό Παναγίας Βελβεντού (Κοζάνης) έναν κεντητό επιτάφιο, ο οποίος αποτελούσε ένα από τα σημαντικότερα κειμήλια του μοναστηριού.

Με δεδομένη την έλλειψη επαρκών πηγών πληροφόρησης, για την ιστορία του συγκεκριμένου μοναστηριού, τα δημοσιευόμενα έγγραφα διασώζουν ιδιαίτερα σημαντικές πληροφορίες, οι οποίες μας επιτρέπουν να εξάγουμε ορισμένα ενδιαφέροντα συμπεράσματα, για τα τελευταία χρόνια της ύπαρξης και λειτουργίας του, καλύπτοντας, έστω και αποσπασματικά, τα κενά που παρουσιάζει, μέχρι στιγμής, η έρευνα προς την κατεύθυνση της αναζήτησης ντοκουμέντων που θα μπορούσαν να συμβάλουν στην ανασύσταση της ιστορικής του διαδρομής.

β. Δημοσίευση των εγγράφων

Το πρώτο, χρονολογικά, έγγραφο αποτελεί συνοδευτική συστατική επιστολή, η οποία υπογράφηκε από τον πρωτοσύγκελο και αρχιερατικό επίτροπο της μητροπόλεως Βερούιας Γρηγόριο, και αποδόθηκε προς τον μοναχό παπά Αγάπιο (του μοναστηριού της Υπαπαντής Νάουσας), προκειμένου να χρησιμοποιηθεί σε σχετικές διαβουλεύσεις με τους ιερείς και προεστούς του Βελβεντού, με σκοπό την πώληση, προς αυτούς, ενός επιταφίου που αποτελούσε κειμήλιο του μοναστηριού. Το συγκεκριμένο έγγραφο συντάχθηκε στις 11 Αυγούστου του 1818⁵ και επικυρώθηκε με τη χρήση της μονοκονδυλικής υπογραφής του Γρηγορίου. Αναφέρει τα εξής:

† εὐλαβέσατοι ἱερεῖς, τίμιοι προεστώτες καὶ λοιποὶ εὐλογημένοι χριστιανοὶ / τοῦ βελβενδοῦ γνωστὸν ἔστω ὑμῖν, ὅτι τὸ μοναστήριον τῆς ὑ/παπαντῆς τὸ εἰς νάουσαν εὐρισκόμενον μετὰ τὸ νά ὑπέ/πεσεν εἰς χρέος βαρῦτατον καὶ δυσσοικονόμητον ἐπώλησε πολ/λά σπίτια του καὶ ἀξιόλογα τεφάρια πρὸς ἀνακουφισμὸν του, / ἀλλ' ὄντος τοῦ χρέους βαρῦτατου βιάζεται νὰ πωλήσει καὶ τὸν ἀξιόλογον ἐπιτάφιόν του, ὅστις ἔγινεν εἰς Κωνσταντινούπολιν μετὰ βαρῦτα/τα ἔξοδα ὑπὲρ τὰς ὀκτὼ χιλιάδας γρόσια, καὶ διὰ κοινὴ γνώμη / ὅλων τῶν πατέρων, δι' ἡμετέρας ἀδείας ἔρχεται πρὸς ὑμᾶς / ὁ τὸ παρὸν μας ἐπιφέρων παπὰ ἀγάπιος, καὶ φέρνει τὸν ἐπιτάφιον / ὡς προλαβόντος ἔγινε μετ' αὐτοῦ ὁμιλία. προτρέπομεν σὺν ὑμᾶς / εὐχαιτικῶς, ἵνα ἀποβλέποντες εἰς τὴν ἔνδειαν τοῦ μοναστηριού: / λάβετε αὐτὸν / μετὰ τὴν ἰδίαν τιμὴν ὅπου ἔγινε, ἵνα ἔχητε καὶ τοὺς μι/σθοὺς ἀπειροβλαβεῖς παρὰ τοῦ μισθαποδότου θεοῦ, οὗ ἡ χάρις, / καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος εἴη μετ' ὑμῶν. ἀμήν. αῶιη': ἀυγούστου: ια'

//[στο περιθώριο] ὁ εἰρημένος παπὰ ἀγάπιος εἶναι πληρεξούσιος νὰ τον πωλήσῃ εἰς ὅσα συμβιβασθεῖτε.

† ὁ τοῦ ἁγίου Βερούιας πρωτοσύγκελλος καὶ ἐπίτροπος Γρηγόριος

Το δεύτερο, σχετικό, έγγραφο συντάχθηκε στη Νάουσα λίγο αργότερα, στις 16

5 Δεν είμαστε απολύτως βέβαιοι εάν η ημέρα σύνταξης του εγγράφου είναι η 11^η ή η 15^η Αυγούστου 1818, καθώς η χρήση των γραμμάτων «α» και «ε», από τον συντάκτη του κειμένου, παρουσιάζουν μεγάλη ομοιότητα. Ως πιθανότερη εκδοχή, τόσο από γραφολογικής άποψης, όσο και λόγω του γεγονότος ότι η οριστική συμφωνία πώλησης του επιταφίου κλείστηκε στη Νάουσα, γεγονός που απαιτούσε, ασφαλώς, τη μεσολάβηση κάποιων ημερών, θεωρούμε αυτή της 11^{ης} Αυγούστου 1818 (την ημερομηνία αυτή δέχεται και ο Ν. Δελιαλής). Επίσης, παρατηρείται σχετική δυσκολία στην ανάγνωση της χρονολογίας, «αῶιη'» (1818), λόγω του γεγονότος ότι το «η»(8) αποδίδεται με ενωμένες τις δύο κάθετες γραμμές του (εξαιτίας διάχυσης του μελανιού), γεγονός που το κάνει να μοιάζει με πλαγιαστό «θ», δηλαδή «9». Ωστόσο, με μία προσεκτικότερη ματιά, είναι βέβαιο ότι πρόκειται για το γράμμα/αριθμό «η»(8), όπως εξάλλου μπορούμε να εξακριβώσουμε και από το περιεχόμενο του εγγράφου, το οποίο σαφώς προηγείται από το αμέσως επόμενο έγγραφο της 16^{ης} Αυγούστου 1818, για την ακριβή χρονολόγηση του οποίου δεν υπάρχει καμία αμφιβολία.

Αυγούστου του 1818 και επικυρώθηκε, επίσης, με τη χρήση μονοκονδυλικής υπογραφής, από τον Γρηγόριο. Αποτελεί συνέχεια του προηγούμενου εγγράφου, σύμφωνα με το οποίο πληροφορούμαστε για το γεγονός της οριστικής πώλησης του επιταφίου της Υπαπαντής προς τον ναό της Παναγίας του Βελβεντού. Ως μάρτυρες υπογράφουν ο ηγούμενος της Υπαπαντής παπά Κοσμάς, ο μοναχός παπά Αγάπιος, καθώς και ένας λαϊκός μάρτυρας του γεγονότος της αγοραπωλησίας. Επίσης, το έγγραφο επικυρώνεται με τη σφραγίδα της «Μονής της Υπαπαντής του Σωτήρος Χριστού», γεγονός ιδιαίτερα σημαντικό για την ιστορία του μοναστηριού, καθώς το αποτύπωμά της δεν μας είναι γνωστό από άλλα έγγραφα της ίδιας περιόδου.

Το κείμενο του πωλητηρίου εγγράφου αναφέρει τα εξής:

[Γ.Σ.] Ὁ τοῦ ἁγίου Βερόσιας πρωτοσύγκελλος καὶ ἐπίτροπος Γρηγόριος ἐπιβεβαιοῖ

† Διὰ τοῦ παρόντος ἐμμαρτύρου, καὶ ἀποδεικτικοῦ γράμματος δηλοποιοῦμεν ἡμεῖς οἱ ὑποκάτωθεν γεγραμμένοι πα:/τέρες τοῦ Μοναστηρίου τῆς ὑπαπαντῆς τοῦ Σωτήρος, ὅτι ἔχοντες ἕναν ἐπιτάφιον κεντητὸν κτήμα ἴδιον τοῦ Μοναστηρίου / μας, τὴν σήμερον τὸν ἐπωλήσαμεν πράσει τελείᾳ ἐκουσίως, καὶ ἀβιάστως διὰ χρεῖαν, καὶ ἀνάγκην τοῦ αὐτοῦ / Μοναστηρίου μας εἰς τὴν κατὰ τὸ βελβενδὸν ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας διὰ γρ. : 4000: , ἥτοι : γρόσια χιλιά/δας τέσσαρας, ἅτινα καὶ ἐλάβομεν ἐπὶ χεῖρας παρὰ τῶν ἐπιτρόπων τῆς ρηθείσης ἐκκλησίας, τοῦ ἐντίμου, / καὶ αἰδεσίμου πα:[πά] Ἀγοραστοῦ, καὶ τοῦ ἐντιμωτάτου Χ:”[ατζή] ῥήγα, καὶ τοῦ κῆρ Γεώργη παππουτζή, καὶ δὲν ἔχομεν / εἰς τὸ ἐξῆς νὰ ζητῶμεν τίποτε παρὰ τῆς εἰρημένης ἐκκλησίας περὶ τούτου, ὡσάν ὁποῦ τὸν ἐπωλήσαμεν οἰκειοθελῶς, / καὶ ἐλάβομεν παρὰ τῶν ἐπιτρόπων τῆς, ὡς προεῤῥέθη, σῶαν τὴν τιμὴν του, καὶ ἀνελλιπῆ. ἔστω λοιπὸν ἄ:/πό τῆς σήμερον, καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἢ ἀνοτέρω ἐκκλησία τῆς Παναγίας εἰς τὸν εἰρημένον κεντητὸν ἐπιτάφιον τελείᾳ, καὶ / πληρεξούσιος κυρία, χωρὶς νὰ ἐνοχλεῖται τὸ παράπαν τόσον παρ’ ἡμῶν, ὅσον καὶ ἀπὸ τῶν κατὰ / καιροῦς ἐν τῇ Σεβασμίᾳ μας Μονῇ χρηματευόντων πατέρων. ὅθεν εἰς τὴν περὶ τούτου ἔνδειξιν ἐγένετο / καὶ τὸ παρὸν ἐμμάρτυρον, καὶ ἀποδεικτικὸν Γράμμα κατὰμπροσθεν τῶν ὑπο, καὶ ἐπιφαινομένων ἀξιοπίστων ὑπό:/κειμένων, καὶ ἀσφαλισθέν τῇ σφραγίδι τοῦ Ἱεροῦ μας Μοναστηρίου, ἐγχειρίσθη πρὸς τοὺς εἰρημένους ἐπιτρόπους / τῆς τοῦ βελβενδοῦ διαλειφθείσης ἐκκλησίας, ἵνα ἔχῃ τὴν ἰσχὴν, καὶ τὸ κύρος ἐν παντὶ κριτηρίῳ δικαιοσύνης.

αωτη': Αὐγούστου ἰστ': ἐν Ναούση

» διαμαντῆς αναστασίου μαρτιρό
ο υγουμενος και πευματηκος π[α]πα κουσμας βεβεονου
παπά αγάπιος της ηπαπαντης βεβεονου

γ. Οικονομικά ζητήματα του μοναστηριού

Ήδη από τις αρχές τις δεκαετίας του 1810, το μοναστήρι της Υπαπαντής του Σωτήρος Νάουσας φαίνεται ότι αντιμετώπιζε σοβαρά οικονομικά προβλήματα, γεγονός που οδήγησε τους πατέρες του στην εκποίηση σημαντικού μέρους της περιουσίας του. Στα 1813, όπως πρόσφατα μας έγινε γνωστό, το μοναστήρι αναγκάστηκε να πουλήσει ένα οίκημα το οποίο κατείχε στην ενορία της Παναγίας Δεξιάς στη Βέροια, προς τον εφημέριο της ίδιας ενορίας παπά Αποστόλη και τη σύζυγό του Δούκενα, έναντι του ποσού των 900 γροσιών.⁶ Προφανώς, η ενέργεια αυτή αποσκοπούσε στην εξασφάλιση οικονομικών πόρων για την κάλυψη μέρους των χρεών του μοναστηριού, λόγω της σύναψης δυσβάστακτων, για τις οικονομικές του δυνατότητες, δανείων.

Η παραπάνω άποψη, η οποία ήδη είχε εκφραστεί σε προηγούμενο δημοσίευμά μας, επιβεβαιώνεται, πλέον, και από τα δημοσιευόμενα έγγραφα του 1818, σύμφωνα με τα οποία πληροφορούμαστε ότι το μοναστήρι της Υπαπαντής αναγκάστηκε να πουλήσει

6 Βλ. Βουδούρης, “Αρχαιακές πληροφορίες για το μοναστήρι της Υπαπαντής Νάουσας”, ό.π., 29 – 32.

μεγάλο μέρος της ακίνητης περιουσίας του, καθώς και αρκετά από τα κινητά του κειμήλια και αντικείμενα, με σκοπό να μπορέσει να αποπληρώσει μέρος των δυσβάστακτων χρεών του. Παρόλα αυτά, το χρέος φαίνεται ότι ήταν ιδιαίτερα δύσκολο να αποπληρωθεί, γεγονός που ανάγκασε τους πατέρες του μοναστηριού να προβούν στην εκποίηση περισσότερων κειμηλίων, όπως υπήρξε ένας κεντητός επιτάφιος που είχε φιλοτεχνηθεί, λίγα χρόνια νωρίτερα, στην Κωνσταντινούπολη, η αξία του οποίου υπολογιζόταν ότι ξεπερνούσε τις 8.000 γρόσια. Ωστόσο, η πώληση του επιταφίου πραγματοποιήθηκε, ύστερα από σχετικές διαβουλεύσεις του μοναχού της Υπαπαντής παπά Αγάπιου με τους προύχοντες του Βελβεντού, στη μισή, σχεδόν, τιμή της υπολογιζόμενης αξίας του (η τελική συμφωνία έκλεισε στις 4.000 γρόσια), «διά χρείαν, και ανάγκην» του μοναστηριού της Υπαπαντής, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στο πωλητήριο έγγραφο, γεγονός που αποδεικνύει την ιδιαίτερα άσχημη οικονομική κατάσταση της μονής και την αγωνιώδη προσπάθειά της να εξασφαλίσει πόρους, που θα της επέτρεπαν να ανταποκριθεί στη διασφάλιση της βιωσιμότητάς της έναντι των δανειστών της.

Με βάση, λοιπόν, τα δεδομένα αυτά μπορούμε να υποστηρίξουμε, με βεβαιότητα πλέον, ότι το μοναστήρι της Υπαπαντής Νάουσας αποτέλεσε ένα από τα μοναστήρια της επαρχίας που υπήρξαν θύματα «οικονομικής υποδούλωσης» των δανειστών της εποχής, εικόνα που θα συνεχίσει να εμφανίζεται σε αρκετά μοναστήρια και ενοριακούς ναούς της επαρχίας, τόσο κατά την προεπαναστατική περίοδο, όσο και κατά τα αμέσως επόμενα χρόνια.

δ. Προσωπογραφικά

Με δεδομένη την ένδεια πηγών ιστορικής πληροφόρησης, για την ιστορία του μοναστηριού της Υπαπαντής Νάουσας, οι πρώτες γνωστές, μέχρι στιγμής, πληροφορίες για πρόσωπα που συνδέονται με τη λειτουργία του μοναστηριού προέρχονται από μία κεντητή επιγραφή (1812) του επιταφίου που πουλήθηκε από το μοναστήρι στην ενορία της Παναγίας Βελβεντού, κατά το έτος 1818. Πρόκειται για τον ηγούμενο Μελέτιο και τον ιερομόναχο Κύριλλο (υιό του Χρυσάφου Ναουσαίου), στους οποίους θα αναφερθούμε αναλυτικότερα στη συνέχεια του παρόντος δημοσιεύματος.

Οι επόμενες σαφείς και συγκεκριμένες πληροφορίες, για πρόσωπα που συνδέονται με την ιστορία του μοναστηριού της Υπαπαντής, προέρχονται από ένα έγγραφο του 1813, το οποίο παρουσιάσαμε σε προηγούμενο δημοσίευσμά μας.⁷ Πρόκειται για τον ηγούμενο του μοναστηριού Δωρόθεο⁸ και τη «συνοδεία του». Αν και από το έγγραφο αυτό γίνεται σαφές ότι, εκτός από τον ηγούμενο Δωρόθεο, στο μοναστήρι της Υπαπαντής διέμεναν και άλλοι μοναχοί (όπως μπορούμε να συμπεράνουμε από την αναφορά στη «συνοδεία» του ηγουμένου), εντούτοις το κείμενο δεν μας διασώζει περισσότερες πληροφορίες για τα πρόσωπα αυτά.

Αντίθετα, από τα δύο έγγραφα του 1818, γίνονται πλέον γνωστά τα ονόματα δύο ακόμη πατέρων του μοναστηριού. Πρόκειται για τον νέο ηγούμενο και πνευματικό παπά Κοσμά και για τον μοναχό παπά Αγάπιο. Το όνομα του προηγούμενου ηγουμένου Δωροθέου δεν εμφανίζεται, πλέον, στα έγγραφα αυτά, γεγονός που, προφανώς, οφείλεται είτε στον θάνατο είτε στην αναχώρησή του από το μοναστήρι, γεγονότα που (αν τελικά ισχύει κάτι από τα δύο) θα πρέπει να τοποθετηθούν μεταξύ των ετών 1813 – 1818. Πιθανότατα, οι δύο «νέοι» πατέρες του μοναστηριού, παπά Κοσμάς και παπά Αγάπιος, αποτελούσαν μέλη της συνοδείας του προηγούμενου Δωροθέου, ήδη από την προηγηθείσα αναφορά για ύπαρξη

7 Βουδούρης, “Αρχειακές πληροφορίες για το μοναστήρι της Υπαπαντής Νάουσας”, ό.π., 29 – 32.

8 Σε προηγούμενο δημοσίευσμά μας, διατυπώσαμε την άποψη ότι ο Δωρόθεος δεν αποκλείεται να παρέμεινε στη θέση του ηγουμένου του μοναστηριού μέχρι και την καταστροφή του 1822, υπόθεση η οποία αναιρείται, με βάση τα νέα στοιχεία που έχουμε στη διάθεσή μας. Βλ. Βουδούρης, “Αρχειακές πληροφορίες για το μοναστήρι της Υπαπαντής Νάουσας”, ό.π., 31.

αδελφότητα στο μοναστήρι, κατά το έτος 1813.

Ιδιαίτερα σημαντικές είναι οι πληροφορίες που αφορούν σε πρόσωπα που σχετίζονται με τον ναό της Παναγίας Βελβεντού. Πληροφορούμαστε, λοιπόν, τα ονόματα του εφημερίου του ναού, παπά Αγοραστού, καθώς και των επιτρόπων Χατζή – Ρήγα και Γεώργη Παπουτσή. Στο ίδιο έγγραφο υπογράφει ως μάρτυρας ο Διαμαντής Αναστασίου, ο οποίος κατά πάσα πιθανότητα υπήρξε κάποιος από τους προύχοντες της Νάουσας, στην οποία πραγματοποιήθηκε η συγκεκριμένη αγοραπωλησία του επιταφίου του μοναστηριού, χωρίς ωστόσο να είμαστε απόλυτα σίγουροι για την υπόθεση αυτή, καθώς δεν έχουν διασωθεί επιπρόσθετες σαφείς πληροφορίες.

ε. Η σφραγίδα του μοναστηριού

Η ιδιαίτερη σπουδαιότητα των δημοσιευόμενων εγγράφων της αγοραπωλησίας του κεντητού επιταφίου του μοναστηριού της Υπαπαντής Νάουσας, εκτός από την ούτως ή άλλως πολύτιμη αξία τους (ως μέρος των ελάχιστων σωζόμενων τεκμηρίων πληροφόρησης για την ιστορία του μοναστηριού), έγκειται στο γεγονός ότι το δεύτερο χρονολογικά από αυτά (πωλητήριο έγγραφο της 16^{ης} Αυγούστου 1818) αποτελεί το μοναδικό, μέχρι στιγμής, γνωστό έγγραφο που διασώζει το αποτύπωμα της σφραγίδας του μοναστηριού της Υπαπαντής.

Η συγκεκριμένη σφραγίδα αποτελεί, αναμφισβήτητα, μία από τις περισσότερες επιμελημένες, από καλλιτεχνικής άποψης, μοναστηριακές σφραγίδες της οθωμανικής περιόδου στην ευρύτερη περιοχή. Κατά ατυχή συγκυρία το σωζόμενο αποτύπωμα δεν είναι ιδιαίτερα ευκρινές, γεγονός που δυσχεραίνει, σημαντικά, την προσπάθεια ανάγνωσης της κυκλοτερούς επιγραφής που διασώζει, με βάση τα τεχνολογικά δεδομένα που έχουμε σήμερα στη διάθεσή μας.⁹

Στο κέντρο της σφραγίδας αποτυπώνεται η παράσταση της Υπαπαντής του Χριστού, ο οποίος προσφέρεται από τον θεοδόχο Συμεών στο ναό, πλαισιωμένος από τις μορφές του Ιωσήφ και της Παναγίας. Η αποτύπωση του ναού εικονίζεται με τη μορφή «ενδεδυμένης αγίας τράπεζας», η οποία φέρει διακοσμημένο κιβώριο, από την «ουρανία» του οποίου κρέμεται μία καντήλα. Πάνω στην αγία τράπεζα βρίσκονται τοποθετημένα ένα βιβλίο (προφανώς ευαγγέλιο) και ένα «άγιο ποτήριο», σύμβολα της θεότητας του προσφερόμενου βρέφους. Εκατέρωθεν του κιβωρίου της αγίας τράπεζας, στο βάθος της παράστασης, εικονίζονται δύο κτήρια που προσθέτουν μεγαλύτερη διακοσμητικότητα στη σύνθεση.

Αν και δεν είμαστε σε θέση να έχουμε, μέχρι στιγμής, συγκεκριμένες πληροφορίες για τον τόπο προέλευσης και κατασκευής της σφραγίδας, αυτό που μπορούμε να διακρίνουμε, με σχετική βεβαιότητα, είναι το γεγονός ότι η φιλοτέχνησή της θα πρέπει, μάλλον, να αποδοθεί σε κάποιο έμπειρο εργαστήριο, ίσως της Κωνσταντινούπολης, παρά σε κάποιον επαρχιώτη λαϊκό τεχνίτη. Εξάλλου, όπως θα δούμε και στη συνέχεια, είναι βέβαιο ότι, τουλάχιστον στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, το μοναστήρι είχε αναπτύξει εμπορικές επαφές με την πρωτεύουσα της αυτοκρατορίας.

στ. Ο επιτάφιος της Υπαπαντής και οι πληροφορίες που διασώζει για την ιστορία του μοναστηριού

Όπως πληροφορούμαστε από το έγγραφο της 11^{ης} Αυγούστου 1818 της Υπαπαντής Νάουσας, το οποίο διασώζεται στην Κ.Δ.Β. Κοζάνης, ο επιτάφιος του μοναστηριού,¹⁰ που

9 Από την επιγραφή έγινε κατορθωτό να αναγνωστούν τα ακόλουθα: «† ΣΦΡΑΓΙΣ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ [...] Τ [...] ΡΙΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΑΝ[...] ΝΑΟΥ ΘΕΙΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ [...] Κ ΣΤΑΥΡΟΣ».

10 Σχετικά με την περιγραφή των διαστάσεων (1,22 X 1,43 μ.) και των παραστάσεων του επιταφίου βλ. Δελιαλής, "Ο επιτάφιος Βελβεντού", ό.π., 185 – 188.

πωλήθηκε στη συνέχεια στο ναό της Παναγίας Βελβεντού, είχε κατασκευαστεί στην Κωνσταντινούπολη, με κόστος που ξεπερνούσε τις 8.000 γρόσια.

Η εικόνα αυτή, για την ιστορία του επιταφίου, συμπληρώνεται, ακόμη περισσότερο, μέσω δύο κεντητών επιγραφών που διασώζονται σε αυτόν, οι οποίες μας επιτρέπουν να αποκτήσουμε σαφέστερες πληροφορίες, τόσο για ορισμένα πρόσωπα που σχετίζονται με την κατασκευή του, όσο και για συνδρομητές που συνέβαλαν στην κάλυψη των εξόδων της αγοράς του. Επιπρόσθετα, μέσα από αυτές τις επιγραφές, μας δίνεται η δυνατότητα απόκτησης επιπρόσθετων πληροφοριών που αφορούν στην προσωπογραφία του μοναστηριού και της ευρύτερης περιοχής της Νάουσας.¹¹

Η πρώτη από τις επιγραφές, μας πληροφορεί για το όνομα της κατασκευάστριας του επιταφίου, της κεντήτριας «Κοκκώνας του Ωρολογά». ¹² Αν και δεν γίνεται, από την επιγραφή, γνωστός ο τόπος καταγωγής ή διαμονής της, μπορούμε να συμπεράνουμε, σε συνδυασμό με το προαναφερόμενο έγγραφο του 1818, ότι πρόκειται για τεχνίτρια που ζούσε και εργαζόταν στην Κωνσταντινούπολη, από όπου και παραγγέλθηκε ο συγκεκριμένος επιτάφιος.

Η δεύτερη επιγραφή μας πληροφορεί για τα πρόσωπα που συνδέονται με την κάλυψη των εξόδων κατασκευής του επιταφίου, καθώς και για τα ονόματα ορισμένων μοναχών του μοναστηριού. Επίσης, πληροφορούμαστε, με ασφάλεια, για τον χρόνο κατασκευής του επιταφίου. Το κείμενο της επιγραφής αναφέρει τα ακόλουθα: «† ΕΚ ΤΗΣ ΘΕΑΡΕΣΤΟΥ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ ΔΙΑ ΤΩΝ ΕΜΩΝ ΠΟΛΛΩΝ ΚΟΠΩΝ ΤΟΥ ΤΑΠΕΙΝΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ ΥΙΟΥ ΧΡΥΣΑΦΟΥ ΝΑΟΥΣΑΙΟΥ ΗΟΥΜΕΝΟΥ ΔΕ ΜΕΛΕΤΙΟΥ ΑΦ[Ι] ΕΡΩΘ[Η] Ο ΑΓΙΟΣ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ / ΟΥΤΟΣ ΤΗ ΙΕΡΑ ΗΜ[ΩΝ] ΜΟΝΗ Τ[Η]Σ ΥΠΑΠΑΝΤ[Η] Σ ΕΝ ΕΤΗ – ΑΩΙΒ – ΜΝΗΣΘΗΤΙ Κ[ΥΡ]ΙΕ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΔΟΥΛΟΥΣ ΔΕΣΠΗΝΟΥΣ ΧΑΡΙΤΟΥ ΖΩΗΣ ΔΗΜΗΤΡ[Ι]ΟΥ ΔΕΣΠΗΝΟΥΣ ΛΟΥΚΑ ΑΙΚΑΤΕΡ[Ι]Ν[Η]Σ ΦΩΤΗ Ζ[Α]Φ[ΕΙ]ΡΗ Τ[Η]Σ ΜΗΛΑΧΡΟΥ ΕΛΕΝΗΣ».

Μέσα από τις διαθέσιμες πληροφορίες γίνεται, λοιπόν, σαφές ότι ο κεντητός επιτάφιος του μοναστηριού κατασκευάστηκε στην Κωνσταντινούπολη, κατά το έτος 1812, από την κεντήτρια Κοκκώνα του Ωρολογά, κατόπιν ενεργειών του ιερομονάχου της Υπαπαντής Κυρίλλου, γιου του Χρυσάφου Ναουσαίου, κατά την περίοδο που ηγούμενος του μοναστηριού υπήρξε ο μοναχός (ιερομόναχος;) Μελέτιος. Η κάλυψη των εξόδων του επιταφίου (περίπου 8.000) γρόσια, πραγματοποιήθηκε μέσω της συνεισφοράς πιστών χριστιανών της Νάουσας, τα ονόματα των οποίων καταγράφονται στη δεύτερη επιγραφή.

Δεν είμαστε απολύτως πεπεισμένοι εάν η αναγραφή των συνδρομητών αφορά μόνο στην καταγραφή των βαπτιστικών τους ονομάτων, ή πρόκειται για παράλληλη παράθεση των βαπτιστικών ονομάτων και των επιθέτων τους. Το γεγονός ότι για τα οκτώ πρώτα ονόματα της επιγραφής ακολουθείται το μοτίβο παράθεσης «θηλυκού - αρσενικού» ονόματος, σε γενική πτώση, μας οδηγεί στη σκέψη ότι δεν αποκλείεται να πρόκειται για ονόματα γυναικών συνδρομητριών, τα οποία παρατίθενται, παράλληλα, με το ανδρωνυμικό τους επίθετο.¹³ Σε αυτή την περίπτωση, τα ονόματα των τεσσάρων γυναικών συνδρομητριών είναι τα εξής: 1) Δεσποινού Χαρίτου, 2) Ζωή Δημητρίου, 3) Δεσποινού Λουκά και 4) Αικατερίνη Φώτη. Η υπόθεση αυτή θεωρούμε ότι ενισχύεται, περισσότερο, από το γεγονός ότι το όνομα του πέμπτου συνδρομητή, του Ζαφείρη, παρατίθεται σαφέστερα με την παράλληλη επεξήγηση της οικογενειακής του καταγωγής, καθώς γίνεται γνωστό ότι αυτός υπήρξε γιος της Ελένης

11 Ιδιαίτερες ευχαριστίες για τη φωτογράφιση του επιταφίου οφείλονται στον αδερφό μου Νικόλαο Βουδούρη, ο οποίος ταξίδεψε στο Βελβεντό ειδικά για το σκοπό αυτό. Βλ. σχετικό δημοσίευμα του Ν. Βουδούρη, με τίτλο «Επιτάφιος των αρχών του 19^{ου} αι. από την Ημαθία σε εκκλησία του Βελβεντού» (<http://www.inveria.gr/2014/04/epitafios-ton-arxon-tou-19ou-ai-apo-tin-imathia-se-ekklisia-tou-velventou.html>).

12 Η επιγραφή αναφέρει τα εξής: «ΠΩΝΗΜΑ / ΚΟΚΚΩΝ/ΑΣ ΤΟΥ ΟΡΩΛ/ΟΓΑ».

13 Ο Δελιαλής παραθέτει τα ονόματα ως βαπτιστικά, με αρκετά μεταγραφικά σφάλματα βλ. Δελιαλής, "Ο επιτάφιος Βελβεντού", ό.π., 185.

Μηλάχρου. Με βάση, λοιπόν, τα παραπάνω δεδομένα, έχουμε την εντύπωση ότι μπορούμε να θεωρήσουμε, με σχετική βεβαιότητα, ότι ως βασικοί συνδρομητές του επιταφίου της Υπαπαντής υπήρξαν πέντε πρόσωπα, τέσσερις γυναίκες και ένας άντρας.

Αξιοσημείωτη είναι η αναφορά της επιγραφής στο πρόσωπο του «Ζαφείρη της Μηλάχρου Ελένης». Θα μπορούσαμε, άραγε, να ταυτίσουμε το πρόσωπο αυτό με τον γνωστό Ζαφειράκη Λογοθέτη, προύχοντα της Νάουσας και αγωνιστή του 1822; Το γεγονός ότι το όνομα «Ελένη – Λένκω»¹⁴ (η οποία εμφανίζεται, κατά πάσα πιθανότητα, ως η μητέρα του συγκεκριμένου συνδρομητή) αποτελεί ένα από τα οικογενειακά ονόματα της οικογένειας των «Ζαφειράκιδων», θα μπορούσε, ενδεχομένως, να αποτελέσει μία αξιοπρόσεκτη ένδειξη για την πιθανότητα ταύτισης των αναφερόμενων προσώπων. Ωστόσο, η διαδεδομένη χρήση των ονομάτων «Ζαφείρης» και «Ελένη» στη Νάουσα αυτής της περιόδου, μας εμποδίζει από το να εκφράσουμε ασφαλέστερες διατυπώσεις.

Ιδιαίτερη σημασία για την ιστορία του μοναστηριού έχουν οι πληροφορίες που διασώζονται στη δεύτερη επιγραφή του επιταφίου, για δύο από τους μοναχούς της Υπαπαντής, τον ιερομόναχο Κύριλλο γιο του Ναουσαίου Χρυσάφου και τον ηγούμενο Μελέτιο. Τα δύο αυτά πρόσωπα εμφανίζονται να έχουν σχέση με το μοναστήρι της Υπαπαντής κατά το έτος 1812, ενώ ένα μόλις χρόνο αργότερα, κατά το 1813, ως ηγούμενος του μοναστηριού εμφανίζεται ένα νέο πρόσωπο, ο μοναχός Δωρόθεος.¹⁵

Ποια υπήρξε, άραγε, η σχέση των δύο αυτών μοναχών (του Κυρίλλου και του Μελετίου) με το μοναστήρι της Υπαπαντής και σε ποιο χρονικό διάστημα μπορούμε να εντάξουμε τη δράση τους σε αυτό; Απαντήσεις στα ερωτήματα αυτά θα επιχειρήσουμε να αναζητήσουμε μέσω του συσχετισμού των πληροφοριών της παρουσιαζόμενης επιγραφής με άλλες πηγές της ίδιας περιόδου.

Όπως έγινε γνωστό, πριν από μερικά χρόνια, μέσα από την έρευνα του Εμμανουήλ Ξυνάδα, από το δεύτερο μισό του 18^{ου} και στα πρώτα χρόνια του 19^{ου} αιώνα, ανέπτυξαν ιδιαίτερη δράση στην περιοχή της Νάουσας, κυρίως στον τομέα της ψαλτικής τέχνης, δύο αξιόλογοι Ναουσαίοι ιερομόναχοι, οι οποίοι ονομάζονταν Μελέτιος και Κύριλλος.¹⁶ Μάλιστα, ο Μελέτιος φαίνεται ότι υπήρξε δάσκαλος του Κυρίλλου, όπως προκύπτει από χειρόγραφα σημειώματα του δευτέρου, στο κωδικογραφικό του έργο. Όπως απέδειξε ο Ξυνάδας, οι δύο αυτοί ιερομόναχοι δραστηριοποιήθηκαν έντονα στην ευρύτερη περιοχή της επαρχίας Βεροίας και Ναούσης, κυρίως μάλιστα στο μοναστήρι του Τιμίου Προδρόμου Νάουσας, το οποίο την εποχή εκείνη υπαγόταν στη δικαιοδοσία της μητροπόλεως Βοδενών.

Το γεγονός ότι η σχέση των δύο αυτών προσώπων επιβεβαιώνεται τόσο στον τομέα της κοινής τους πορείας στην ψαλτική τέχνη όσο και από τη διαπίστωση ότι η δράση τους εμφανίζεται σε κοινούς τόπους, μας επιτρέπει να συμπεράνουμε ότι μπορούμε να ταυτίσουμε, με ασφάλεια, τα πρόσωπα αυτά με τους δύο μοναχούς της Υπαπαντής που αναγράφονται στην επιγραφή του επιταφίου.

Οι σωζόμενες πληροφορίες για τη ζωή του Μελετίου είναι μέχρι στιγμής αρκετά περιορισμένες. Αυτό που μπορούμε να συμπεράνουμε, με βεβαιότητα, είναι το γεγονός ότι η δράση του αναπτύσσεται κυρίως κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 18^{ου} αιώνα. Σύμφωνα με τις διαθέσιμες πληροφορίες, ο Ξυνάδας θεώρησε ότι το τέλος της ζωής του Μελετίου θα μπορούσε να τοποθετηθεί γύρω στα τέλη του 18^{ου} αιώνα,¹⁷ υπόθεση αρκετά βάσιμη, σύμφωνα με τα μέχρι πρότινος υπάρχοντα στοιχεία. Ωστόσο, με βάση την επιγραφή του επιταφίου της Υπαπαντής, η ζωή και η δράση του Μελετίου θεωρούμε ότι εκτίνεται τουλάχιστον μέχρι και το έτος 1812, οπότε συναντάται και η οψιμότερη αναφορά του ονόματός του σε πηγές της

14 Βλ. Θωμάς Γαβριηλίδης, *Τα πάθη της Νάουσας στο δημοτικό τραγούδι και η Μακρινίτσα*, Βέροια 2004, 7 – 8.

15 Βουδούρης, “Αρχαιακές πληροφορίες για το μοναστήρι της Υπαπαντής Νάουσας”, ό.π., 30.

16 Εμμανουήλ Γ. Ξυνάδας, “Η ψαλτική τέχνη στη Νάουσα. Ναουσαίοι μελουργοί του β' μισού του ΙΗ' αιώνα”, *Μελετήματα Ημαθίας* 1 (2009) 311 – 349.

17 Ξυνάδας, “Η ψαλτική τέχνη στη Νάουσα”, ό.π., 315.

εποχής. Κατά τη γνώμη μας, το γεγονός ότι κατά τον αμέσως επόμενο χρόνο (Αύγουστος του 1813) ως ηγούμενος της Υπαπαντής εμφανίζεται ο Δωρόθεος, δεν αποκλείεται να συνδέεται με τον θάνατο του Μελετίου, ο οποίος θα πρέπει να τοποθετηθεί είτε στη διάρκεια του 1812, είτε στους πρώτους επτά μήνες του 1813.

Οι πληροφορίες της επιγραφής του επιταφίου της Υπαπαντής, σχετικά με το πρόσωπο του ιερομόναχου Κυρίλλου, είναι ιδιαίτερα σημαντικές, καθώς μέχρι στιγμής, όπως επισημαίνει και ο Ξυνάδας, «οι μοναδικές πληροφορίες που διαθέτουμε για το πρόσωπό του, προέρχονται μέσα από τους αυτόγραφους κώδικές του».¹⁸ Με βάση, λοιπόν, την επιγραφή του επιταφίου πληροφορούμαστε, επιπλέον, ότι ο Κύριλλος υπήρξε γιος του Ναουσαίου Χρυσάφου.

Σύμφωνα με τις διαθέσιμες πληροφορίες (κατά την έρευνα του Ξυνάδα), γνωρίζουμε ότι ο Κύριλλος υπήρξε ιερομόναχος στο μοναστήρι του Τιμίου Προδρόμου Νάουσας, όπου διδάχθηκε μουσικά από τον ιερομόναχο Μελέτιο. Μάλιστα, στα τέλη του 18^{ου} αιώνα, ο Κύριλλος διετέλεσε και ηγούμενος του μοναστηριού (t.p.q. 1772 – t.a.q. 1782), ενώ γνωρίζουμε ότι υπήρξε και αρχιμανδρίτης της μητροπόλεως Πελαγονίας. Επίσης, κατά το έτος 1795, ο Κύριλλος φαίνεται να βρίσκεται στο μοναστήρι του Αγίου Νικολάου στα Ιεροσόλυμα, ενώ στις αρχές του 19^{ου} αιώνα εμφανίζεται να έχει επιστρέψει και πάλι στη Μακεδονία.¹⁹ Το γεγονός ότι στο κωδικογραφικό του έργο περιλαμβάνεται και μία σύνθεση της «φήμης» του μητροπολίτη Βεροίας και Ναούσης Χρυσάνθου (1799 – 1811) μας επιτρέπει να υποθέσουμε ότι ο Κύριλλος, κατά την περίοδο της αρχιερατείας του συγκεκριμένου μητροπολίτη, βρισκόταν εγκατεστημένος στην επαρχία Βεροίας και Ναούσης.²⁰

Με βάση τα παραπάνω δεδομένα, θεωρούμε πολύ πιθανό ότι οι δύο ιερομόναχοι (Μελέτιος και Κύριλλος) εγκαταστάθηκαν στο μοναστήρι της Υπαπαντής γύρω στα τέλη του 18^{ου} ή στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, όπου παρέμειναν, τουλάχιστον, μέχρι και το έτος 1812 – 1813, πιθανότατα μέχρι και τον θάνατο του ηγουμένου του μοναστηριού Μελετίου. Δυστυχώς, μέχρι στιγμής, δεν γνωρίζουμε ποια ήταν η μετέπειτα πορεία του ιερομονάχου Κυρίλλου, καθώς οι διαθέσιμες πηγές δεν μας έχουν διασώσει επιπρόσθετες πληροφορίες.

ζ. Συμπερασματικά

Αν και όπως ήδη έχει επισημανθεί, εμφαντικά, οι διαθέσιμες πηγές πληροφόρησης για την ιστορία του μοναστηριού της Υπαπαντής Νάουσας είναι εξαιρετικά φειδωλές, εντούτοις, είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικό το γεγονός ότι έχουμε, πλέον, τη δυνατότητα να αποκτήσουμε μία αρκετά αξιόλογη (αν και αποσπασματική) εικόνα, για ορισμένες σημαντικές πτυχές της ιστορικής του διαδρομής, κυρίως κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες της λειτουργίας του (ca 1800 – 1822).

Όπως προκύπτει από τα διαθέσιμα στοιχεία, φαίνεται ότι το μοναστήρι, τουλάχιστον κατά τις δύο πρώτες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα, είχε τη δυνατότητα να φιλοξενήσει ολιγομελείς μικρές αδελφότητες, δύο ή τριών μοναχών, καθώς δεν φαίνεται ότι η περιουσία που διέθετε ήταν επαρκής για τη συντήρηση μεγαλύτερων αδελφοτήτων. Το γεγονός ότι τουλάχιστον μέχρι και τις αρχές της δεύτερης δεκαετίας του 19^{ου} αιώνα το μοναστήρι φαίνεται ότι διέθετε έναν αριθμό ακίνητων περιουσιακών στοιχείων, καθώς και ορισμένα ιδιαίτερης αξίας εκκλησιαστικά αντικείμενα/κειμήλια, μας επιτρέπει να θεωρήσουμε ότι, κατά τα αμέσως προηγούμενα χρόνια, γνώρισε μία περίοδο οικονομικής σταθερότητας και ηρεμίας, χωρίς αυτό να συνεπάγεται, κατ' ανάγκη, και ιδιαίτερη ανάπτυξη ή οικονομική ευημερία.

Η εικόνα αυτή άρχισε να κλονίζεται από τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1810, λόγω της σύναψης αλόγιστων δανείων από τους μοναχούς του μοναστηριού, γεγονός που είχε ως

18 Ξυνάδας, “Η ψαλτική τέχνη στη Νάουσα”, ό.π., 319.

19 Αναλυτικά για τη ζωή και τη δράση του βλ. Ξυνάδας, “Η ψαλτική τέχνη στη Νάουσα”, ό.π., 319 – 327.

20 Βλ. Ξυνάδας, “Η ψαλτική τέχνη στη Νάουσα”, ό.π., 321.

αποτέλεσμα την οικονομική εξαθλίωση και την απώλεια του μεγαλύτερου μέρους της κινητής και ακίνητης περιουσίας του. Ήδη στα τέλη της ίδια δεκαετίας, το μοναστήρι είχε καταστεί θύμα της οικονομικής εξαθλίωσης των δανειστών του, αδυνατώντας να ανταπεξέλθει στις οικονομικές του υποχρεώσεις, ακόμη και έπειτα από την εκποίηση του μεγαλύτερου μέρους της περιουσίας του. Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι η φυσική καταστροφή του μοναστηριού, κατά τη διάρκεια της επανάστασης του 1822, αποτελούσε τη συνέχεια και την αποκορύφωση της οικονομικής του καταστροφής, που ήδη είχε πραγματοποιηθεί μερικά χρόνια νωρίτερα.

Σύμφωνα, λοιπόν, με την προαναφερόμενη κατάσταση της εποχής, έχουμε την εντύπωση ότι η προσπάθεια ανασύστασης των μοναστηριών της επαρχίας,²¹ μετά από τις επακόλουθες καταστροφές του 1822, θα πρέπει να συνδεθεί, εκτός από τον όγκο και το μέγεθος των καταστροφών που υπέστησαν αρκετά από αυτά, και με ένα ακόμη δεδομένο· αυτό της οικονομικής βιωσιμότητας του καθενός ή της αδυναμίας του να ανταπεξέλθει στα χρέη και τις οικονομικές απαιτήσεις του παρελθόντος. Με άλλα λόγια, η προσπάθεια ανασυγκρότησης του μοναχισμού στην επαρχία Βεροίας και Ναούσης, κατά την μετεπαναστατική περίοδο, θεωρούμε ότι δεν είναι δυνατόν να θεωρηθεί ως άσχετη με τα οικονομικά δεδομένα και τις επιμέρους οικονομικές δυνατότητες των διάσπαρτων μοναστηριών της περιοχής, αλλά μάλλον θα πρέπει να εκληφθεί ως ένας από τους βασικότερους ρυθμιστικούς παράγοντες της επιχειρούμενης ανασυγκρότησης.

Δεν θα ήταν άτοπο να θεωρήσουμε ότι τα δεδομένα της μετεπαναστατικής περιόδου υποχρέωναν την τοπική μητρόπολη Βεροίας και Ναούσης στην εφαρμογή ενός μέτρου αναγκαστικής «συγχώνευσης» των μοναστηριών που βρίσκονταν στη δικαιοδοσία της, με κριτήρια όχι μόνο υποδομών και ανθρώπινου δυναμικού, αλλά και οικονομικών δυνατοτήτων. Όπως φαίνεται, το μοναστήρι της Υπαπαντής, λόγω του συνδυασμού των άσχημων οικονομικών του προοπτικών, αλλά και λόγω των φυσικών του καταστροφών, αναπόφευκτα, θα έπρεπε να μπει στη «λίστα» των μοναστηριών που δεν θα μπορούσαν να έχουν, πλέον, ευοίωνες προοπτικές ανασύστασης και αναδιοργάνωσης. Κατά συνέπεια, η οικονομική εξαθλίωση των πρώτων δεκαετιών του 19^{ου} αιώνα και η τελική καταστροφή του 1822, σηματοδοτούσαν, ταυτόχρονα, και τον οριστικό επίλογο της ιστορίας του μοναστηριού.

g

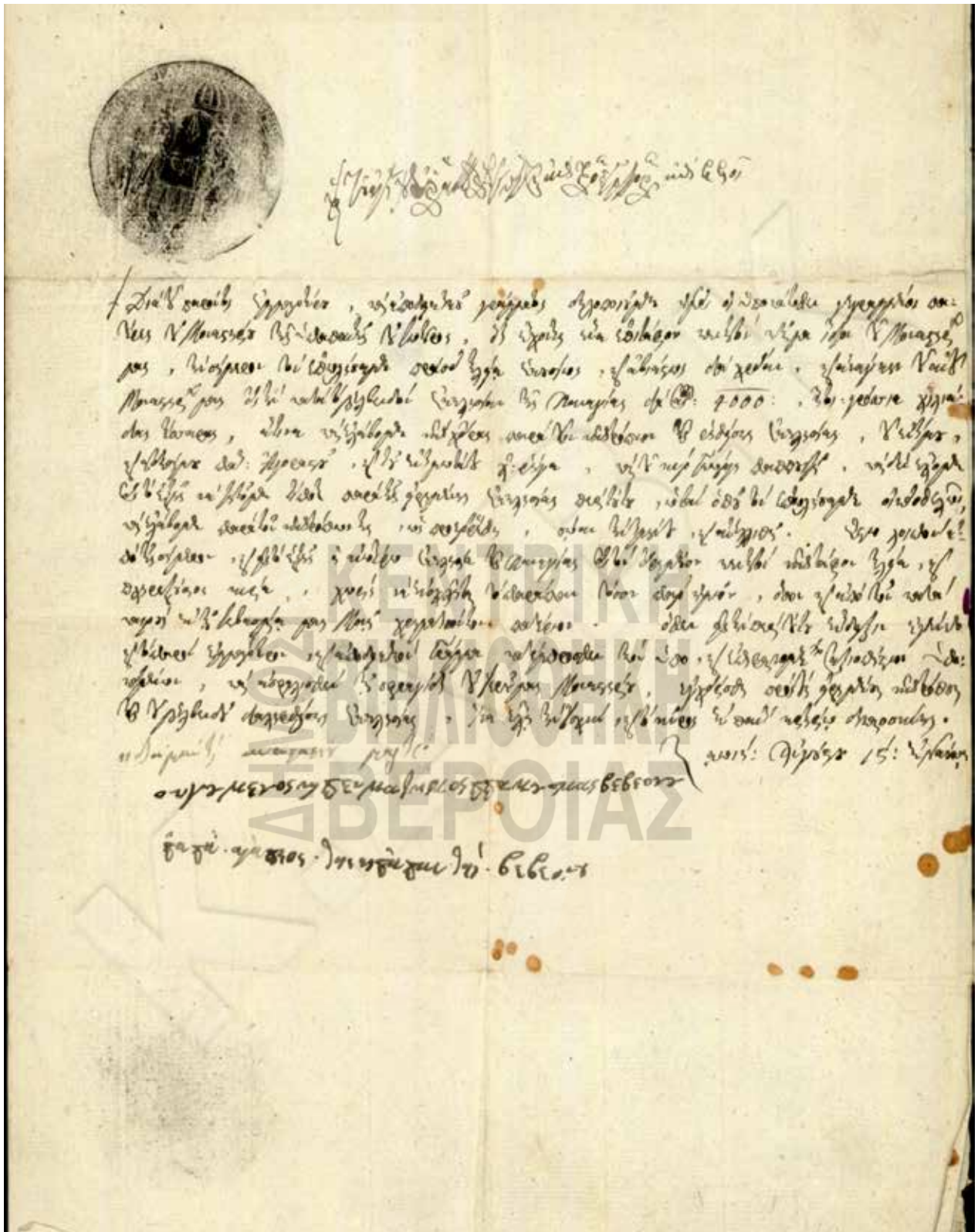
21 Βλ. σχετικά Αθανάσιος Γ. Βουδούρης, "Τα περιουσιακά στοιχεία και η οικονομική κατάσταση του μοναστηριού των Αγίων Πάντων Πιερίων, στα μέσα του 19^{ου} αι.", *Χρονικά Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας Ε.Μ.Ι.Π.Η.* 21 (Σεπτέμβριος – Δεκέμβριος 2013) 14 – 21.

3

Η συστατική επιστολή της μητρόπολης Βεροίας
 προς τον μοναχό π. Αγάπιο
 (11 Αυγούστου 1818)

Η συστατική επιστολή της μητρόπολης Βεροίας προς τον μοναχό π. Αγάπιο, η οποία αποτελεί μέρος της συλλογής των χειρογράφων της Βιβλιοθήκης του Ιερού Μητροπολιτικού Καθολικού της Βεροίας. Η επιστολή είναι γραμμένη με καλλιγραφικό χεράκι και αποτελείται από 12 γραμμές κείμενου. Το κείμενο είναι γραμμένο με καλλιγραφικό χεράκι και αποτελείται από 12 γραμμές κείμενου. Το κείμενο είναι γραμμένο με καλλιγραφικό χεράκι και αποτελείται από 12 γραμμές κείμενου.

Η συστατική επιστολή της μητρόπολης Βεροίας προς τον μοναχό π. Αγάπιο (11 Αυγούστου 1818)

Το πωλητήριο έγγραφο του μοναστηριού της Υπαπαντής Νάουσας
(16 Αυγούστου 1818)

**ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ - «ΜΟΝΑΧΟΛΟΓΙΟ»
ΤΟΥ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΥΠΑΠΑΝΤΗΣ ΝΑΟΥΣΑΣ**

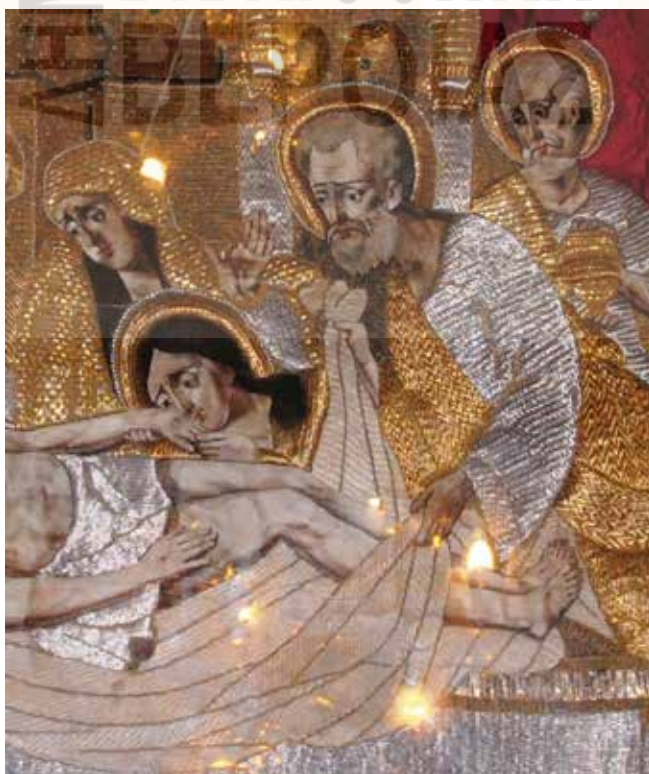
α/α	ΟΝΟΜΑ	ΙΔΙΟΤΗΤΑ	ΧΡΟΝΟΣ
1	Μελέτιος	Ηγούμενος	Αρχές 19 ^{ου} αι.(;) – 1812
2	Κύριλλος υιός Χρυσάφου Ναουσαίου	Ιερομόναχος	Αρχές 19 ^{ου} αι.(;) – 1812
3	Δωρόθεος	Ηγούμενος	1813 – 1818(t.a.q.)
4	Κοσμάς	Ηγούμενος – πνευματικός	1818 – 1822 (;
5	Αγάπιος	Μοναχός	1818 – 1822 (;

**Η σφραγίδα του μοναστηριού
(αποτύπωμα και απόγραφο)**

Ο επιτάφιος του μοναστηριού της Υπαπαντής
στο ναό της Παναγίας Βελβεντού

Λεπτομέρεια από την παράσταση του επιταφίου

✠ ΚΤΥ ΘΕ ΛΕΟΝ ΣΥΝΕΙΗΣ ΔΙΑ ΤΕ ΕΜΕΣ ΠΟΛΙΣ ΜΟΤΕ ΤΩ Κ ΓΙΕΙΝΣ ΚΑΡΛΑΧ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΩ Ψ ΧΕΛΑΦΟ ΝΑΘΟΑΙΟ ΜΟΙΕΝΟ ΔΕΛΕΙΕΙ ΑΦΕΘΕΟΑΡ ΕΠΙΤΑΦΙΟ
 ΣΤΟ ΤΕΙΟΡ ΗΜΙ ΜΟΝΗ ΎΨΗΓΑΝ Ψ ΕΙΕΨ ΑΩΩΕ ΗΗΘΗΤΗ ΚΕ ΚΑΙΨ ΔΩΨΕ ΔΕΟΤΗΕ ΧΑΡΙΟ ΖΩΗ ΔΗΗΨ ΔΕΟΤΗΕ ΛΟΨΑ ΜΚΑΤΕΡ ΦΩΤΖΑΡΤΕ ΜΗΑΧΕ ΕΙΘΜΙΕ

Απόγραφο της δεύτερης επιγραφής του επιταφίου της Υπαπαντής

ΠΩΝΗΜΑ
 ΚΟΚΚΩΝ.
 ΑΣ ΔΟΡΩΛ
 ΟΓΑ

Απόγραφο της πρώτης επιγραφής του επιταφίου της Υπαπαντής

Λεπτομέρεια της δεύτερης επιγραφής του επιταφίου της Υπαπαντής
 (Η αναγραφή της χρονολογίας «ΑΩΙΒ»)

ΤΑ ΡΟΥΜΛΟΥΚΙΩΤΙΚΑ

Ιωάννης Μοσχόπουλος, δικηγόρος, ερευνητής

Ένα θυμιατό του 1821 από την Τριχοβίστα και ο δωρητής του

Στην εφημερίδα «Βέροια» της 19.3.2014 ο Γ. Χιονίδης δημοσίευσε άρθρο του με τίτλο «Ένα θυμιατό του 1821 από το Καμποχώρι της Ημαθίας και ένας άγνωστός μας αγωνιστής, που κατέφυγε στην περιοχή της Καρδίτσας ...». Σ' αυτό αναδημοσίευσε απόσπασμα από επιστολή που του είχε στείλει ο Πέτρος Κομπορόζος από την Καρδίτσα, στην οποία τον ενημέρωνε ότι στο Μουσείο του χωριού του, Πορτίτσα, εκτίθεται και ένα θυμιατό με επιγραφή, που αναφέρει ότι προέρχεται από τον ναό Αγίου Γεωργίου της Τριχοβίστας και ήταν δώρο του «Θεοδωράκι Χ' Θεοχάρη». Απέστειλε σχετική φωτογραφία, την οποία επίσης αναδημοσίευσε ο Γ. Χιονίδης. Στη συνέχεια ο Γ. Χιονίδης μου ταχυδρόμησε το άρθρο του, αφενός για ενημέρωσή μου, αφετέρου για να ασχοληθώ με το θέμα και για να συνεισφέρω στην έρευνα για το θυμιατό αυτό. Τον ευχαρίστησα τηλεφωνικά και τον ευχαριστώ ξανά, που μου εμπιστεύθηκε αυτή την σημαντική πληροφορία για την τοπική Ιστορία του Ρουμλουκιού και χάρηκα που τον ξαναείδα να αρθρογραφεί για θέματα Ιστορίας της Ημαθίας. Σε τηλεφωνική συνομιλία που είχα με τον Πέτρο Κομπορόζο, τον ευχαρίστησα κι αυτόν, επειδή ως συνεπής ερευνητής αναζητά με επιμονή την ιστορική αλήθεια για το θυμιατό στον τόπο προέλευσής του. Στη συνέχεια είχε την καλοσύνη να μου αποστείλει μέσω διαδικτύου κι άλλες φωτογραφίες του θυμιατού (καθώς και όσες πληροφορίες είχε για τον Γιδά), οπότε ακολούθως ανέτρεξα κι εγώ στο αρχείο μου, προσπαθώντας να συνεισφέρω στην έρευνα για το θυμιατό αυτό:

Α) Πρόκειται για ένα ασημένιο θυμιατό, στην κυκλική βάση του οποία υπάρχει η επιγραφή : «ΤΩ ΠΑΡΟΝ ΘΙΜΙΑΤΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΠΟ ΧΟΡΙΟΝ ΤΡΙΧΟΒΙΣΤΑ ΔΙΑ ΣΙΝΔΡΟΜΙΣ ΘΟΔΩΡΑΚΙ ΧΘΕΟΧΑ / ΡΙ 1821».

Φωτ. 1. Η κυκλική βάση του θυμιατού και η επιγραφή του.

Β) Ο Π. Κομπορόζος πιθανολογεί ότι ο αφιερωτής Θεοδωράκις Χ(ατζή) Θεοχάρης ίσως ήταν κάποιος πρόκριτος της περιοχής. Κατά την γνώμη μου ο δωρητής Θεοδωράκις (γιός του) Χατζηθεοχάρη, νομίζω ότι μπορεί να ταυτισθεί με τον θεοδωράκιν γαμπρόν / του [...] χατζί κύρκον, από την Βέροια, ο οποίος σύμφωνα με την διαθήκη του πεθερού του (η οποία είχε συνταχθεί το 1811, και την δημοσίευσε το 2012 ο π. Αθ. Βουδούρης) κατέστη (μάλλον από προίκα) συνιδιοκτήτης κατά 1/4 του νερόμυλου της Επισκοπής (Βεροίας), ο οποίος βρισκόταν εις τα σύνορα της τριχοβίτζιστας και σκυλίτζι. Την σύνταξη της διαθή-

κης του πεθερού του ενώπιον των κληρικών και αρχόντων της Βέροιας, η οποία καταχωρήθηκε στον ιερό κώδικα της μητροπόλεως Βεροίας, βεβαίωσε μεταξύ των άλλων συγγενών του διαθέτη και ο θεοδωράκις του χατζί κύρκου γαμβρός, αλλά και ο εγγονός του στέργιος θεοδωράκι (γιός του Θεοδωράκη και μίας από τις κόρες του διαθέτη, πανάγιως, πολλύχρως, μηγδαλιάς, οι οποίες επίσης υπέγραψαν και βεβαίωσαν την παραπάνω διαθήκη του πατέρα τους).¹

Προς την κατεύθυνση αυτή συνηγορεί ότι ο μυλωνάς Θεοδωράκης προφανώς είχε ιδιαίτερη οικονομική επιφάνεια, έστω εκ του ασκούμενου επαγγέλματός του. Τόσο ο πεθερός του όσο και ο πατέρας του έφεραν το τιμητικό τίτλο του «χατζή», δηλαδή υπήρξαν προσκυνητές του Αγίου Τάφου στην Ιερουσαλήμ, οπότε αποδεικνύεται ότι ο δωρητής ανήκε σε οικογένεια με οικονομική επιφάνεια, αλλά και θεοσεβούμενη, με παράδοση σε χορηγίες προς εκκλησιαστικά ιδρύματα (αφού και ο πεθερός του είχε αφιερώσει ποσοστό ¼ εξ αδιαιρέτου του νερόμυλου της Επισκοπής στη μονή Μελισσίου (στο Κωστοχώρι), στην οποία μάλλον εμόνασε μέχρι το τέλος του βίου του).

Όλα αυτά νομίζω ότι συνηγορούν για να ταυτίσουμε τον Θεοδωράκι, συνιδιοκτήτη του νερόμυλου της Επισκοπής, που ήταν όμορος με τα κτηματικά όριά της Τριχοβίστας (άρα ο μυλωνάς προφανώς είχε στενές επαγγελματικές σχέσεις με τους κατοίκους της Τριχοβίστας), με τον Θεοδωράκι δωρητή του θυμιατού προς τον ναό του Αγίου Γεωργίου της Τριχοβίστας.²

Πάντως θα πρέπει να προσθέσω ότι και στο Ρουμλούκι επικρατούσε η συνήθεια να αποκαλείται ο Θόδωρος με το υποκοριστικό «Θεοδωράκης», όπως επιβεβαιώνει και το επίθετο «Θεοδωρακόπουλος», που επιχωριάζει στην περιοχή.

Γ)Σχετικά με την διαδρομή που ακολούθησε το θυμιατό, για να φθάσει από την Τριχοβίστα (σημερινό Καμποχώρι Ημαθίας) στην Πορτίτσα Καρδίτσας, μόνο εικασίες μπορούμε να κάνουμε. Ο Πέτρος Κομπορόζος πιθανολογεί ότι το θυμιατό αυτό βρέθηκε εκεί, είτε επειδή πουλήθηκε μετά τη λεηλασία της περιοχής του Ρουμλουκιού το 1822 από τους Οθωμανούς

ή το έφερε κάποιος από την Τριχοβίστα, ο οποίος εγκαταστάθηκε στην Πορτίτσα ή προέρχεται από το γειτονικό μοναστήρι της Κορώνας, οι ιερομόναχοι του οποίου εφημέρευαν μέχρι το τέταρτο του 19^{ου} αιώνα στην Πορτίτσα. Ο Γ. Χιονίδης πιθανολογεί ότι ίσως, μετά την αποτυχία της Επανάστασης του 1822, κάποιος άγνωστος αγωνιστής κατέφυγε στην περιοχή της Καρδίτσας και μετέφερε εκεί το θυμιατό της Τριχοβίστας.

Φωτ. 2. Το θυμιατό της Τριχοβίστας

Κατά τη γνώμη μου, επικρατέστερη είναι η εκδοχή το ασημένιο θυμιατό να αποτέλεσε πωληθέν λάφυρο των Οθωμανών σε κάποια καταστροφή του χωριού και του ναού της Τριχοβίστας. Σαν τέτοια καταστροφή θα μπορούσε να πιθανολογηθεί, εκείνη που ίσως να επακολούθησε από την καταστροφή της Νάουσας κατά την οποία, γνωρίζουμε, σύμφωνα με τον Γ. Χιονίδη, αφενός από ενθύμηση που βρήκε το 1959 στην ιερά μονή τιμίου Προδρόμου Βεροίας,,: « 21. 1822 Μαρτίου 30 τη αγία και μεγάλη πέμπτη έγινε η αρχή του τραγικού δράματος

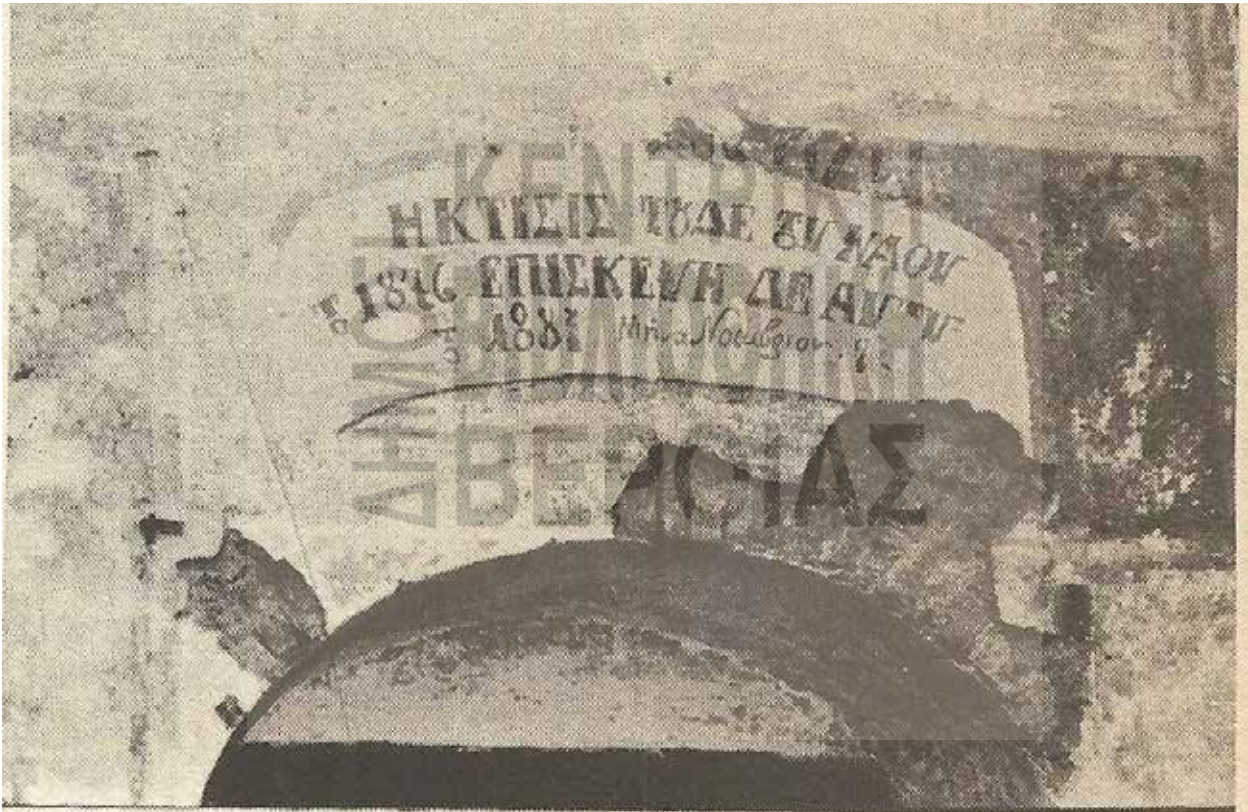

1 π. Αθανάσιος Γ. Βουδούρης, «Πληροφορίες για δύο μοναστήρια στο Βέριο και τον κάμπο της Ημαθίας, κατά την οθωμανική περίοδο (18ος-19ος αι.)», *Μελετήματα Ημαθίας*, τ. 3 (2011), Βέροια 2012, σ. 175 επ., 192 επ.

2 Ιωάννης Μοσχόπουλος, «Ο παλιός νερόμυλος της Επισκοπής (Βεροίας) το 1811», *Χρονικά Ιστορίας και Πολιτισμού Νομού Ημαθίας*, τεύχος 20 (2013), Ε.Μ.Ι.Π.Η., Φυτειά Δοβρά 2013, σ. 29-30.

του εξαφανίσαντος άπαντα τα περί την Βέρροϊαν ιερά καταγωγή και χωρία ...»,³ αφετέρου από ενθύμηση που δημοσίευσε από εκκλησιαστικό βιβλίο του αγίου Γεωργίου Κολινδρού: «1822, Μαρτίου: κα: την μεγάλη πέμπτη έκαυσαν το ιερόν μοναστήριον του / Τιμίον προδρόμου της σκήτεως Βερροί(ας), κατά τα λοιπά όλα τα μοναστήρια. / μετά έκαυσαν και την νάουσαν. Εφονεύθησαν πολύ άνθρωποι / και εχμαλωτήθησαν, εχάλασαν και από την / Βέρροϊαν πολλούς όσον και από έξοδα τόσον και / από σφαγήν, έγινε μεγάλος θρήνος και διογμός εις τους χριστιανούς από τους οθομανούς.»⁴

Πιθανόν βέβαια το θυμιατό να έγινε λάφυρο στα μετέπειτα του 1821 χρόνια, είτε από ληστές, είτε να χάθηκε – αφαιρέθηκε σε κάποια άλλη άγνωστη σε μας καταστροφή του ναού του Αγίου Γεωργίου Τριχοβίστας. Δεν γνωρίζουμε, εάν και για ποιο λόγο καταστράφηκε ο ναός που υπήρχε το 1821 (που φέρεται ότι είχε τέμπλο του 14^{ου} αι.), όταν δωρήθηκε το θυμιατό του Θεοδωράκη Χατζηθεοχάρη. Γνωρίζουμε όμως ότι ο προηγούμενος ναός του σημερινού είχε κτισθεί το 1876, επισκευάσθηκε το 1881 και κήκε το Πάσχα του 1985,⁵ χωρίς να μπορούμε να είμαστε βέβαιοι, εάν η ανέγερση του προτελευταίου ναού υπαγορεύθηκε από κάποια συνήθη ανάγκη για ανακατασκευή του ή από άλλη βίαια αιτία και καταστροφή του.

Φωτ. 3. Η κτητορική επιγραφή του παλιού ναού του Αγίου Γεωργίου Καμποχωρίου.

Δ) Χαίρομαι ιδιαίτερα επειδή με τη συνεργασία τόσων έγκριτων ερευνητών, όπως του Γ. Χιονίδη, του Π. Κοντορόζου και του π. Αθανάσιου Βουδούρη, κατορθώθηκε να ανοίξουμε ένα σημαντικό παράθυρο στο ιστορικό παρελθόν του Ρουμλουκιού και να εμπλουτίσουμε τις γνώσεις μας για μια άγνωστη πτυχή του, εν προκειμένω για το θυμιατό του Αγίου Γεωργίου Καμποχωρίου Ημαθίας.-

3 Γ. Χιονίδης, «Τα γεγονότα εις την περιοχήν Ναούσης-Βεροίας κατά την επανάστασιν του 1822», *Μακεδονικά* 8, Θεσσαλονίκη 1968, σ. 217 επ.

4 Γ. Χιονίδης, «Νέα στοιχεία για τη χρονολόγηση του “χαλασμού” της Νάουσας», *Μακεδονικά* 21, Θεσσαλονίκη 1981, σ. 157 επ.

5 Εφημερίδα «Παρατηρητής» της 18.4.1985

ΤΑ ΝΑΟΥΣΑΙΪΚΑ

Βασίλης Σ. Δημητριάδης, αρχαιολόγος, υπ. διδάκτωρ Ιστορίας

Κοπανός Δήμου Νάουσας: Ανιχνεύοντας το παρελθόν

Η ανίχνευση και διακρίβωση του ιστορικού παρελθόντος μιας περιοχής σε γενικές γραμμές βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με τις πληροφορίες που μπορούμε ν' αντλήσουμε από τις πηγές, είτε πρόκειται για ανακοινώσεις αρχαιολογικών ανασκαφών είτε για έρευνα ιστορικών πηγών και συλλογή προφορικών μαρτυριών. Πιο συγκεκριμένα και αναφορικά με την τοπική κοινότητα Κοπανού του Δήμου Νάουσας η προσπάθεια αυτή αποτελεί μια δύσκολη διαδικασία, δεδομένης της έλλειψης ή μη αξιοποίησης πληροφοριών, οι οποίες θα μπορούσαν να διαφωτίσουν το ιστορικό παρελθόν του χωριού, ειδικότερα δε στα νεότερα χρόνια. Εντούτοις, με βάση ορισμένες από τις υπάρχουσες πηγές μας μπορούμε να σκιαγραφήσουμε την πορεία του Κοπανού μέσα στο χρόνο.

Με αφετηρία ένα δυσδιάκριτο παρελθόν διαπιστώνουμε ότι ο τόπος συνδέεται αιώνες τώρα με σημαντικές αρχαιολογικές θέσεις. Στα σημερινά όρια του χωριού, αλλά και στην ευρύτερη περιοχή μεταξύ Κοπανού – Λευκαδίων – Νάουσας (όπου ανήκουν σπουδαίοι μακεδονικοί τάφοι, για τους οποίους έγινε λόγος σε προηγούμενα τεύχη των *Χρονικών*, και άλλοι χώροι ιδιαίτερης σημασίας) εντοπίζεται η αρχαία *Μίεζα*, μια από τις σπουδαιότερες πόλεις της «ερατεινής Ημαθίας», κατά τον χαρακτηρισμό του Ομήρου (Ξ 226). Η πόλη υπήρξε μια από τις σημαντικότερες της αρχαίας Βοττιαίας, της περιοχής δηλαδή που εκτείνεται στον χώρο μεταξύ του όρους Βέρμιο και του Αξιού ποταμού. Η θέση της, στους πρόποδες του βουνού, είναι στρατηγικά τοποθετημένη ανάμεσα στην πόλη της Βέροιας και την πρωτεύουσα του μακεδονικού βασιλείου, την Πέλλα. Σύμφωνα με τον μύθο, στην περιοχή ζούσε ο βασιλιάς Βέρητας, ο οποίος είχε δύο κόρες, τη Βέροια και τη Μίεζα, και έναν γιο, τον ποτάμιο θεό Όλγανο. Από τα παιδιά, λοιπόν, του βασιλιά πήραν τα ονόματα τους οι δυο πόλεις της περιοχής και ο ποταμός, που ακόμη και σήμερα διατρέχει το χωριό Κοπανός. Η επικρατούσα επιστημονική άποψη, η οποία συγκλίνει στην ταύτιση της πόλης με την αρχαία Μίεζα και η συνακόλουθη ταύτιση του παρακείμενου Νυμφαίου με την περιώνυμη Σχολή Αριστοτέλους συμβάλλουν καίρια ώστε η περιοχή να εξασφαλίζει ένα ιδιαίτερο χρώμα και μια ξεχωριστή θέση στην Ιστορία. Η αίγλη αυτή του χώρου συνδέεται βέβαια άμεσα με τις επιπτώσεις της νικηφόρου εκστρατείας του Μεγάλου Αλεξάνδρου και της πολιτικής των Διαδόχων. Επιπλέον, κατά πάσα πιθανότητα, η περίοδος αυτή αποτέλεσε και την πιο ένδοξη για την περιοχή.

Η κατοίκηση στην πόλη ανιχνεύεται από την Εποχή του Σιδήρου, συνεχίστηκε αδιάκοπα κατά τη διάρκεια των αρχαϊκών και κλασικών χρόνων, όπως μαρτυρούν άλλωστε και τα αντίστοιχα νεκροταφεία, αλλά γνώρισε τη μεγαλύτερη, σύμφωνα με τα υπάρχοντα αρχαιολογικά τεκμήρια, αίγλη πολύ αργότερα κατά τη διάρκεια του Μακεδονικού Βασιλείου και ιδιαίτερα στα ελληνιστικά χρόνια. Βέβαια η ζωή της πόλης συνεχίστηκε, αν και ήταν μάλλον υποβαθμισμένη, και αργότερα, μετά την κατάλυση του μακεδονικού κράτους από τους Ρωμαίους το 168 π.Χ., στα ύστερα ελληνιστικά και στα ρωμαϊκά χρόνια.

Ιδιαίτερης σημασίας θεωρείται η ανακάλυψη και η ανασκαφή του αρχαίου θεάτρου της πόλης και ενός δημοσίου συγκροτήματος. Το αρχαίο θέατρο εντοπίστηκε στην περιοχή Μπελοβίνα Κοπανού, το 1992, κατά τις εργασίες διάνοιξης ενός υπόγειου αρδευτικού δικτύου. Ακολούθησε η ανασκαφή του, κατά τη διάρκεια της οποίας ήρθε στο φως το μεγαλύτερο μέρος του (1993 - 1995), ενώ αρκετά χρόνια αργότερα, το 2007 και 2008, πραγματοποιήθηκαν εργασίες συντήρησης και αποκατάστασης, οι οποίες επαναλήφθηκαν το 2011 και

συνεχίζονται μέχρι σήμερα.

Η αρχική ανασκαφή, αλλά και οι εργασίες που ακολούθησαν ανέδειξαν ένα μεγάλο θέατρο, θεωρείται από τα μεγαλύτερα στη Βόρεια Ελλάδα, κατασκευασμένο με αρκετό υλικό σε δεύτερη χρήση. Το μνημείο βρίσκεται στην πλαγιά ενός χαμηλού λόφου, με θέα στον κάμπο και ανατολικό προσανατολισμό, και ξεχωρίζει γιατί οι χαράξεις του αποτελούν έναν ιδιόμορφο συνδυασμό ελληνικού και ρωμαϊκού θεάτρου, γεγονός που ενισχύεται σημαντικά από την ανάμειξη κατασκευαστικών, τυπολογικών και μορφολογικών στοιχείων, που χαρακτηρίζουν τόσο

τα ελληνιστικά, όσο και τα ρωμαϊκά θέατρα. Σύμφωνα με τους ανασκαφείς το μνημείο έχει τρεις κατασκευαστικές φάσεις που κυμαίνονται από την ελληνιστική μέχρι και την ύστερη ρωμαϊκή περίοδο. Το αρχικό θέατρο μάλλον ήταν μεγαλύτερο από το υστεροελληνιστικό - πρώιμο ρωμαϊκό θέατρο, των μέσων του 2ου αι. π.Χ., γεγονός που μπορεί και να σχετίζεται και με την ιστορική συγκυρία της εποχής, τη μείωση δηλαδή της σπουδαιότητας της πόλης της Μίεζας κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους. Η αμέσως επόμενη σημαντική στιγμή για το μνημείο υπήρξε η καταστροφή του 2^{ου} αι. μ.Χ., που προκλήθηκε εξαιτίας κάποιου βίαιου γεγονότος, ενδεχομένως ενός σεισμού, οπότε και πρόχειρα επιδιορθώθηκαν οι αναλημματικοί τοίχοι και το κτήριο της σκηνης. Με βάση τις νομισματικές μαρτυρίες και την κεραμική, το θέατρο φαίνεται ότι συνέχιζε να λειτουργεί μέχρι και τον 4ο αι. μ.Χ.

Σε κοντινή απόσταση και βόρεια του θεάτρου έχει εντοπιστεί όμως ένα ακόμη επιβλητικό μνημείο. Την δε επιβλητικότητα του την οφείλει τόσο στις διαστάσεις όσο και στην οργάνωση του. Πρόκειται για ένα κτιριακό συγκρότημα με δημόσιο χαρακτήρα¹, το οποίο κατασκευάστηκε στο β' μισό του 4ου αιώνα π.Χ. Αξιόλογη είναι η ανάπτυξη του σε διαδοχικά φυσικά άνδηρα, ενώ οι μέχρι σήμερα γνωστές διαστάσεις του, 300 x 150 μ. περίπου, τεκμαίρουν, πέραν πάσης αμφιβολίας, τη μεγαλοπρέπεια του συγκροτήματος.² Το δυτικό τμήμα του αποτελείται από μια μεγάλη στοά και βόρεια της αναπτύσσεται ένα μεγάλο περίστυλο κτίριο, σε δύο πτέρυγες, στις οποίες εμπεριέχονται έντεκα τετράγωνες αίθουσες συμποσίων. Ο συνδυασμός των αρχαιολογικών δεδομένων που έχουν προκύψει από τις μέχρι σήμερα ανασκαφές σκιαγραφούν την ύπαρξη ενός εντυπωσιακού συγκροτήματος, που κάλυπτε περίπου 6.000 τ.μ., και του οποίου η χρήση συνδέεται, ενδεχομένως, και με τον Ασκληπιό. Η λατρεία του θεού αυτού άλλωστε είναι η μόνη που μαρτυρείται στη Μίεζα, μέσα από μια επιγραφή με ωνές³ του 3ου αι. π.Χ., όπου οι ιερείς του Ασκληπιού αναφέρονται ως οι επώνυμοι άρχοντες της πόλης.

Η καταστροφή του μνημειακού αυτού συγκροτήματος πρέπει να επήλθε περί τις αρχές του 3ου αιώνα π.Χ., μια περίοδο κατά την οποία το μακεδονικό βασίλειο εν γένει γνώρισε πολλές αναταραχές. Ωστόσο, τα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα του αναδεικνύουν ακόμη και σήμερα την πολιτική βούληση των αρχόντων της πόλης, μια βούληση που εκφράστηκε με ενάργεια μέσα από τη μεγαλοπρέπεια του πολιτικο - θρησκευτικού κέντρου της Μίεζας.

Συνεχίζεται...

1 Ενδεχομένως αποτελεί την αγορά της πόλης ή τουλάχιστον ένα μέρος αυτής.

2 Χαρακτηριστικό δε ως προς αυτό είναι το γεγονός ότι οι ανασκαφείς συγκρίνουν το μέγεθος του εν λόγω κτιριακού συγκροτήματος με αντίστοιχα των μικρασιατικών παραλίων, τα οποία είναι γνωστά παγκοσμίως για τη μεγαλοπρέπεια τους.

3 Πρόκειται για μια πολύ σημαντική επιγραφή αγοραπωλησιών.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ...

Δρ. Εμμανουήλ Γ. Ξυνάδας, Πρόεδρος Δ.Σ. της Ε.Μ.Ι.Π.Η.

Επισκέψεις πολιτικών αρχόντων στην Ημαθία κατά τη διάρκεια του 20ου αιώνα

Η επίσκεψη του διαδόχου της Σερβίας Αλεξάνδρου στη Βέροια (24-3-1913)

Εισαγωγικά

Οι διαχρονικές σχέσεις των δύο βαλκανικών κρατών, της Σερβίας και της Ελλάδας, μετά τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, θα πρέπει να διερευνηθούν υπό το πρίσμα του μακεδονικού ζητήματος και των εδαφικών διεκδικήσεων των δύο χωρών, επί των εδαφών της Μακεδονίας. Καθοριστικό ρόλο στην πορεία των διακρατικών σχέσεων διαδραμάτισε το Οικουμενικό Πατριαρχείο, το οποίο είχε την ευθύνη της πνευματικής καθοδήγησης και της υποστήριξης του Ελληνισμού στις οθωμανοκρατούμενες επαρχίες της Μακεδονίας.

Η πολιτική του Οικουμενικού Πατριαρχείου δε συντασσόταν πάντοτε με την αντίστοιχη των εθνικών κρατών. Το Πατριαρχείο, αρχικά, ασκώντας εθναρχική πολιτική, εργαζόταν προς ικανοποίηση των χριστιανών που βρισκόταν στους κόλπους του, ανεξαρτήτως εθνικής συνειδήσης¹. Παράλληλα, η πολιτική των εθνικών βαλκανικών κρατών εργαζόταν προς εκπλήρωση της επεκτατικής πολιτικής τους, η οποία σκοπό είχε την προσάρτηση νέων εδαφών στον κύριο κορμό τους².

Η κατάσταση αυτή άρχισε να μεταβάλλεται από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, οπότε επήλθε συμφωνία, σε πολιτικό επίπεδο, μεταξύ της Ελλάδας και της Σερβίας και η δεύτερη αποδέχθηκε την πρόταση της ελληνικής διπλωματίας, περί δημιουργίας σφαιρών επιρροής στο μακεδονικό χώρο. Σύμφωνα με αυτήν, οι επεκτατικές βλέψεις της Σερβίας περιοριζόνταν βορείως της νοτιής γραμμής των ορέων Σκάρδου και Αιμού, ενώ η Ελλάδα όφειλε να ενδιαφέρεται για εδάφη νοτιώς των ιδίων οροσειρών. Από τότε και σε όλη την πρώτη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα η εξωτερική πολιτική των δύο χωρών παρέμεινε εναρμονισμένη και έγινε πλέον φανερή η συμμαχία Ελλάδας - Σερβίας³.

1 Για τη στάση του Οικουμενικού Πατριαρχείου βλ. Βούρη Σοφία, *Πηγές για την ιστορία της Μακεδονίας - Εκκλησία και Κράτος 1889-1905*, Αθήνα, 1999, 40-44 και Αγγελόπουλος Αθανάσιος, «Πατριαρχικά Έγγραφα – πειστήρια περί της συμβιώσεως Ελλήνων και Σέρβων Ορθοδόξων εν Βορείω Μακεδονία και Παλαιᾷ Σερβία τὸ β' ἡμισυ του 19ου αἰώνος», *Μακεδονικά*, 21 (1981), Θεσσαλονίκη, 1981, 109-154

2 Για τις επιδιώξεις της Σερβίας στα τέλη του 19^{ου} αιώνα βλ. Βούρη, *Πηγές*, ο.π., 306-307 και Αγγελοπούλου Άννα, «Η Πελαγονία στα Ελληνοσερβικά σχέδια συνεννοήσεως (1867-1918), *Χριστιανική Μακεδονία Πελαγονία – Μια ἄλλη Ελλάδα Θεσσαλονίκη - Αχρίδα*, Θεσσαλονίκη, 2004, 65-76.

3 Βούρη, *Πηγές*, ο.π., 306, υπ. 52 και Κάρολος Μπρούσαλης, «Ελλάδα - Σερβία: Μια φιλία ζυμωμένη με αίμα και απιστίες», *Έθνος*, 28-8-1997, διαθέσιμο σε νεότερη επεξεργασμένη μορφή στον ιστοτόπο: <http://www.historyreport.gr> (31-3-2014).

Οι δύο χώρες συμφώνησαν και στο διαχωρισμό των εδαφών του μακεδονικού χώρου, που προέκυψαν από τον Α' Βαλκανικό Πόλεμο χωρίς καμία απολύτως διαφωνία. Το ίδιο κλίμα συμφωνίας και συνδιαλλαγής των δύο χωρών συνέχισε και στο επόμενο διάστημα, οπότε Ελλάδα και Σερβία έπρεπε να αντιμετωπίσουν την απειλή της Βουλγαρίας⁴.

Προκειμένου να προχωρήσουν οι συνεννοήσεις και να επιτευχθούν οι διπλωματικές συμφωνίες γίνονταν τακτικές συναντήσεις διπλωματών στις δύο χώρες. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονται ο Κωνσταντίνος, ως διάδοχος της Ελλάδας, ο Λάμπρος Κορομηλάς, ως υπουργός εξωτερικών, ο Ιωάννης Αλεξανδρόπουλος, ως πρεσβευτής της Ελλάδας στο Βελιγράδι και από την πλευρά της Σερβίας, ο διάδοχος του θρόνου της, Αλέξανδρος και ο Νικόλαος Πάσιτς, πρωθυπουργός της Σερβίας⁵.

Η επίσκεψη που περιγράφεται στο παρακάτω άρθρο, αν και εντάσσεται στο πλαίσιο της ευρύτερης επίσκεψης του διαδόχου της Σερβίας Αλέξανδρου στην Ελλάδα για τη συμμετοχή του στην εξόδιο ακολουθία του βασιλιά των Ελλήνων Γεώργιου, θα πρέπει να συσχετισθεί με το γενικότερο πολιτικό κλίμα και τις διακρατικές σχέσεις της εποχής. Ένα, περίπου, μήνα πριν το τραγικό γεγονός της δολοφονίας του βασιλιά Γεώργιου, ο Σέρβος διάδοχος σε συνάντηση του με τον πρίγκιπα των Ελλήνων Νικόλαο, στη Θεσσαλονίκη, συζήτησαν και συμφώνησαν κοινό σχέδιο για τη δημιουργία ελληνοσερβικού διπλωματικού μετώπου, ενάντια στο βουλγαρικό επεκτατισμό. Επίσης, την ίδια ημέρα που στην Αθήνα τελούνταν η εξόδιος ακολουθία του βασιλιά, στο Λονδίνο οι μεγάλες δυνάμεις προχωρούσαν σε πρόταση κατάπαυσης του πυρός στα Βαλκάνια, κάτι το οποίο οριστικοποιήθηκε με την υπογραφή της Συνθήκης του Λονδίνου, το Μάιο του 1913⁶.

Μετά τα παραπάνω, θεωρείται, σχεδόν, βέβαιο ότι η επίσκεψη του Αλεξάνδρου της Σερβίας, πέρα από τυπικό, είχε και πολιτικό - διπλωματικό χαρακτήρα, αφού τις ημέρες εκείνες στο εξωτερικό γίνονταν ουσιαστικές συζητήσεις που αφορούσαν το μέλλον των δύο κρατών. Παράλληλα, η παραπάνω άποψη επιβεβαιώνεται και από την πληροφορία που λαμβάνεται από τον Τύπο της εποχής, περί μακροχρόνιας επίσκεψης του διαδόχου Αλεξάνδρου στα

4 Μπούσαλης, «Ελλάδα - Σερβία», ο.π.

5 Μπούσαλης, «Ελλάδα - Σερβία», ο.π.

6 Μπούσαλης, «Ελλάδα - Σερβία», ο.π.

βασιλικά ανάκτορα της Ελλάδας, μετά την άφιξή του στην Αθήνα, τη Δευτέρα 18 Μαρτίου 1913⁷.

Η επίσκεψη του διαδόχου της Σερβίας στην Αθήνα (18-3-1913/23-3-1913)

Σύμφωνα με τις πληροφορίες που αντλούνται από τον Τύπο της εποχής, ο διάδοχος έφτασε στην Αθήνα με αμαξοστοιχία, ενώ από την ελληνική πλευρά είχε οργανωθεί επίσημη υποδοχή κατά την οποία στρατιωτικά αγήματα απέδωσαν τις ανάλογες τιμές. Μετά την άφιξή του, ο διάδοχος επισκέφθηκε τη βασίλισσα της Ελλάδας στα βασιλικά ανάκτορα, όπου παρέμεινε για αρκετό χρόνο. Αργότερα, την ίδια μέρα, το Σέρβο διάδοχο επισκέφθηκε, εξ' ονόματος του βασιλιά, ο διάδοχος του ελληνικού θρόνου, Γεώργιος, προκειμένου να του αποδώσει το μεγαλόσταυρο του «Τάγματος του Σωτήρος». Τέλος, το απόγευμα της ίδιας μέρας, ο Αλέξανδρος μετέβη και πάλι στα ανάκτορα προκειμένου να συλλυπηθεί τη βασιλομήτορα Όλγα⁸.

Την 20^η Μαρτίου πραγματοποιήθηκε η εξόδιος ακολουθία του βασιλιά Γεωργίου στην οποία ο Αλέξανδρος παραβρέθηκε με τους έξι συνοδούς του. Στην Αθήνα παρέμεινε μέχρι το Σάββατο 23 Μαρτίου, οπότε είχε προγραμματιστεί η αναχώρησή του μαζί με το διάδοχο της Βουλγαρίας, Βόρι. Σύμφωνα με το πρόγραμμα, οι δύο διάδοχοι θα κατευθύνονταν έως τη Χαλκίδα οδικώς και εκεί θα επέβαιναν στη βασιλική θαλαμηγό «Αμφιτρίτη» η οποία θα τους μετέφερε στη Θεσσαλονίκη, απ' όπου ο καθένας θα όδευε στη χώρα του⁹. Τελικά, οι διάδοχοι Σερβίας και Βουλγαρίας ταξίδεψαν ξεχωριστά και ακολούθησαν διαφορετικά δρομολόγια προς Θεσσαλονίκη.

Στο ταξίδι του προς τη Θεσσαλονίκη ο Αλέξανδρος της Σερβίας, ταξίδεψε μέχρι τη Λάρισα με αμαξοστοιχία και από εκεί με αυτοκίνητο μετέβη μέσω Ελασσόνας, Σερβίων, Κοζάνης¹⁰ και Βέροιας, στη Θεσσαλονίκη, όπου με αμαξοστοιχία επρόκειτο να κινηθεί προς τα Σκόπια. Ολόκληρη η πορεία του διαδόχου περιγράφεται στον Τύπο της εποχής, ο οποίος επιμένει περισσότερο στην επίσκεψη του Αλέξανδρου στη Βέροια και στη δημοσίευση σχετικών πληροφοριών¹¹.

Η επίσκεψη του διαδόχου της Σερβίας στη Βέροια

Ο Αλέξανδρος έφτασε στη Βέροια, το βράδυ της 24^{ης} Μαρτίου 1913, ενώ σύμφωνα με τον Τύπο, οργανώθηκε υποδοχή κατά την οποία οι αρχές της πόλης και πλήθος κόσμου, από τις κοινότητες της πόλης (χριστιανική, μουσουλμανική και εβραϊκή) ανέμενε το διάδοχο. Τον υψηλό καλεσμένο προσφώνησε στη γαλλική γλώσσα ο μητροπολίτης Βεροίας και Ναούσης Καλλίνικος Δεληκάνης, ο οποίος αναφέρθηκε στις σχέσεις φιλίας και συμμαχίας των δύο χωρών και στα κοινά αισθήματα αγάπης και ελπίδας για το μέλλον των δύο λαών. Η προσφώνηση του μητροπολίτη ολοκληρώθηκε με ευχές για ευδαιμονία ολόκληρου του βασιλικού οίκου της Σερβίας. Στο μητροπολίτη απάντησε ο διάδοχος Αλέξανδρος, ο οποίος ευχαρίστησε για την υποδοχή και εξέφρασε τη λύπη του για τη σύντομη παρουσία του στην πόλη, ενώ παράλληλα ζήτησε πληροφορίες για τις υπηρεσίες του διοικητηρίου της.

Μετά τη σύντομη τελετή υποδοχής, ο διάδοχος της Σερβίας οδηγήθηκε, μέσω των κεντρικών αρτηριών της πόλης, στο σιδηροδρομικό σταθμό προκειμένου να επιβιβαστεί σε τρένο που

7 Ανώνυμος, «Άφιξις του Σέρβου διαδόχου. Ένθερος ύποδοχή», *Ακρόπολις*, 19-3-1913, 2.

8 Ανώνυμος, «Άφιξις του Σέρβου διαδόχου», ο.π.

9 Ανώνυμος, «Οι διάδοχοι Σερβίας και Βουλγαρίας αναχωρούν σήμερα», *Ακρόπολις*, 23-3-1913, 1. Λεπτομέρειες για την αναχώρηση των διαδόχων βλ. Ανώνυμος, «Αναχώρησις τῶν διαδόχων Σερβίας καὶ Βουλγαρίας. Επίσημος προπομπή», *Ακρόπολις*, 24-3-1913, 1.

10 Η επίσκεψη του διαδόχου της Σερβίας στην Κοζάνη περιγράφεται στις σελίδες του Τύπου της εποχής. Ανώνυμος, «Ο Σέρβος διάδοχος διήλθεν ἀπὸ τὴν Κοζάνην», *Ακρόπολις*, 25-3-1913, 1.

11 Ανώνυμος, «Τὸ ταξείδιον τοῦ Διαδόχου τῆς Σερβίας Αλεξάνδρου, εἰς Κοζάνην, Βέροϊαν καὶ Θεσσαλονίκην», *Μακεδονία*, 26-3-1913, 1-2 και Ανώνυμος, «Τὰ εὐχαριστήρια τοῦ Διαδόχου τῆς Σερβίας», *Ακρόπολις*, 27-3-1913, 1.

θα τον μετέφερε στη Θεσσαλονίκη. Σε όλη την πορεία το διάδοχο επευφημούσαν Βεροίεις, οι οποίοι, παρά το προχωρημένο της ώρας, ανέμεναν τη διέλευσή του, ενώ έξω από τις οικίες κυμάτιζαν τα εθνικά σύμβολα των δύο χωρών.

Συμπεράσματα

Από τα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω απορρέουν στοιχεία τα οποία αξίζουν αναφοράς και σχολιασμού.

Σύμφωνα με τις πληροφορίες του Τύπου, το διάδοχο της Σερβίας υποδέχτηκαν οι κάτοικοι της Βέροιας από τις τρεις βασικότερες ομάδες του πληθυσμού της πόλης, δηλαδή χριστιανοί, μουσουλμάνοι και εβραίοι. Το στοιχείο αυτό αποδεικνύει τη συνολική συμμετοχή του πληθυσμού, ανεξαρτήτως θρησκευματος, σε μαζικές εκδηλώσεις, οι οποίες διοργανώνονταν από τις αρχές της πόλης. Ειδικότερα για τη μουσουλμανική κοινότητα, αποδεικνύεται ότι μέσα σε μικρό χρονικό διάστημα αυτή κατάφερε να αποδεχθεί και να ενταχθεί στο νέο πολιτικό καθεστώς το οποίο δημιουργήθηκε μετά το νικηφόρο Α' Βαλκανικό Πόλεμο και την απελευθέρωση της πόλης. Επίσης, αποδεικνύεται και η συμμετοχή του εβραϊκού στοιχείου σε μαζικές συγκεντρώσεις της πόλης γεγονός που αποδεικνύει την αλληλοεκτίμηση και τον αλληλοσεβασμό μεταξύ των ετερόθρησκων κοινοτήτων της πόλης.

Επιπλέον, εκτός από τους πολίτες, το διάδοχο υποδέχτηκαν οι πολιτικές, στρατιωτικές και θρησκευτικές αρχές της πόλης, αποδεχόμενες την ελληνοσερβική συμμαχία και προσδοκώντας τα ανάλογα εθνικά οφέλη από αυτήν. Τούτο εκφράζει και η προσφώνηση του μητροπολίτη Βεροίας Καλλίνικου, ο οποίος ανέλαβε να καλωσορίσει τον υψηλό επισκέπτη στη Βέροια. Τα λεγόμενα του μητροπολίτη αποδεικνύουν το υψηλό πνευματικό του επίπεδο, αλλά και έναν πλήρη γνώστη της πολιτικής και διπλωματικής κατάστασης της εποχής. Αναφέρεται στη φιλία και τη συμμαχία των δύο λαών και ευελπιστεί σε μελλοντικά οφέλη από αυτή, τα οποία θα καρπωθούν οι δύο χώρες.

Από την πλευρά του ο διάδοχος, συμπεριφέρεται τυπικά και φιλικά. Εκφράζει τη λύπη του για την ολιγόωρη παραμονή του στην πόλη και για την περιορισμένη δυνατότητα γνωριμίας με αυτήν. Δείχνει το ενδιαφέρον του για τη διοικητική διάρθρωση και τις υπηρεσίες που φιλοξενούνται στο διοικητήριο της πόλης.

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί και το γεγονός ότι οι Βεροιώτες (χριστιανοί και μουσουλμάνοι) ανέμεναν τη διέλευση του ξένου επισκέπτη από τις κεντρικές οδούς της πόλης παρά το προχωρημένο της ώρας. Ζητωκραυγές, χειροκροτήματα και σημαίες, ελληνικές και σερβικές και πλήθος κόσμου στους εξώστες των σπιτιών συνέθεταν το σκηνικό της βραδιάς εκείνης. Τούτο αποδεικνύει την αποδοχή του επισκέπτη αλλά και την ελπίδα των κατοίκων της πόλης στην συμμαχία των δύο χωρών, η οποία θα μπορέσει να εξασφαλίσει την ειρήνη στην περιοχή και τα εθνικά συμφέροντα τους.

Αν και η επίσκεψη του Σέρβου διαδόχου στη Βέροια ήταν ολιγόωρη, κρίνεται σημαντική, καθώς παρέχει πληροφορίες για την πόλη, τους κατοίκους της, τις συνήθειες και τη συνύπαρξή τους, σε μια περίοδο ιδιαίτερα δύσκολη· στο μεταίχμιο κατά το οποίο αυτή πέρασε από την Αυτοκρατορία στο Εθνικό Κράτος.

ΤΟ ΤΑΞΕΙΔΙΟΝ ΤΟΥ ΔΙΑΔΟΧΟΥ ΤΗΣ ΣΕΡΒΙΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΕΙΣ ΚΟΖΑΝΗΝ, ΒΕΡΡΟΙΑΝ ΚΑΙ ΘΕΣ/ΝΙΚΗΝ

(...)

ΕΙΣ ΤΗΝ ΒΕΡΡΟΙΑΝ

Κατὰ τηλεγράφημα τοῦ Διοικητικοῦ Ἐπιτρόπου Βερροίας πρὸς τὸν Ἀντιπρόσωπον τῆς Κυβερνήσεως, ὁ Διάδοχος τῆς Σερβίας ἀφίκετο εἰς Βέρροϊαν τὴν 9^{ην} ὥραν τῆς νυκτὸς τῆς

προχθές γενόμενος δεκτός υπό του λαού εν τῇ πλατεία του Διοικητηρίου διά ζητωκραυγῶν ὑπὲρ τῆς Σερβίας καὶ του Διαδόχου τῆς Σερβίας. Πρὸς ὑποδοχὴν του Σέρβου ἡγεμονίδου παρήσαν ὡσαύτως αἱ Ἀρχαί, οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς φρουρᾶς Βερροίας, ὁ Μητροπολίτης Σεβασμιώτατος Καλλίνικος καὶ πρόκριτοι Ἕλληνες, Μουσουλμάνοι καὶ Ἰσραηλίται.

Η ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ

Ὁ Μητροπολίτης προσφώνησε τὴν Α.Β.Υ. γαλιστὶ ὡς ἐξῆς: «Μετὰ μεγίστης χαρᾶς ἡ πόλις τῆς Βερροίας ὑποδέχεται τὴν Υμ. Β. Ὑψηλότητα καὶ ὑποβάλλει Αὐτῷ εὐσεβάστως διαπύρους εὐχὰς ὑπὲρ του μεγαλείου, τῆς εὐκλείας καὶ τῆς εὐδαιμονίας του Βασιλικῆς Οἴκου καὶ τῆς Σερβίας καὶ του εὐγενοῦς καὶ ἡρωϊκοῦ σερβικοῦ λαοῦ του φίλου καὶ συμμάχου του ἑλληνικοῦ, ὅστις ἀπαξάπας ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἐμφορούμενος αἰσθημάτων εὐελπίς ἀτενίζει εἰς τὸ μέλλον ὅπερ ἐγγυᾶται ἀμφοτέροις τοῖς λαοῖς ἀδιάσπαστον φιλίαν καὶ συμμαχίαν.

Η ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ ΤΟΥ ΣΕΡΒΟΥ ΔΙΑΔΟΧΟΥ

Ἡ Α.Β.Υ. ὁ Διάδοχος ἀπαντῶν ἠὲ χαρίστησε γαλλιστὶ διὰ θερμῶν λέξεων καὶ ἐξέφρασε τὴν εὐκρινῆ του λύπην διότι λόγω τῆς μεγάλης καθυστερήσεως ἀδυνατεῖ νὰ παραμείνῃ ἐν τῇ πόλει ὅπως κάλλιον γνωρίσῃ αὐτήν. Ἀντήλλαξεν ἀκολουθῶς εὐπροσηγόρους λέξεις μετὰ του Μητροπολίτου καὶ ἐζήτησε παρὰ του Διοικητικοῦ Ἐπιτρόπου πληροφορίας περὶ τῶν διαφόρων ὑπηρεσιῶν του Διοικητηρίου.

Η ΑΝΑΧΩΡΗΣΙΣ ΤΟΥ ΔΙΑΔΟΧΟΥ

Ἀκολουθῶς ὑπὸ τὰς ζητωκραυγὰς του λαοῦ ἡ Α.Β.Υ. ἀφ' οὗ ἀπεχαιρέτησε τὰς ἀρχὰς καὶ τοὺς προκρίτους διηυθύνθη μετὰ τῆς ἀκολουθίας του εἰς τὸν σταθμὸν ἔνθα ἐπέβη του ἀναμένοντος ἐκτάκτου τραίνου. Πλείσται Ἑλληνικαὶ καὶ Μουσουλμανικαὶ οἰκίαι ἐστολισμέναι διὰ ἑλληνικῶν καὶ Σερβικῶν σημαίων καὶ παρὰ τὸ προκεχωρηκὸς τῆς ὥρας οἱ ἐξῶστα καὶ αἱ ὁδοὶ ἔβριθον κόσμου ἐπευφημοῦντος καὶ ζητωκραυγάζοντος κατὰ τὴν διέλευσιν του Σέρβου ἡγεμονίδου.

ΑΝΑΧΩΡΗΣΙΣ ΤΟΥ ΣΕΡΒΟΥ ΔΙΑΔΟΧΟΥ ΕΙΣ ΣΚΟΠΕΙΑ

Τὴν δεκάτην ὥραν ὁ Διάδοχος τῆς Σερβίας μετὰ τῶν ξεναγῶν του, συνταγματάρχου Κοντογιάννη καὶ ἰλάρχου Λεβίδου ἐπέβη του ἀναμένοντος Βασιλικῆς τραίνου ὅπερ εἶχε φθάσει εἰς τὸν σταθμὸν Βερροίας μετὰ τὸν κυβερνητικὸν ἐπίτροπον τῶν Σιδηροδρόμων κ. Διαμαντίδην, τὸν ἰδιαιτέρον γραμματέα του Σέρβου Διαδόχου καὶ τὸν ὑπασπιστὴν του ταγματάρχην κ. Τζοῦκιτς ἀπὸ τῆς 7^{ης} ἐσπερινῆς ὥρας.

Ἐντὸς τῆς ἀμαξοστοιχίας ὁ Σέρβος Διάδοχος προσέφερε γεῦμα, εἰς ὃ παρεκάθησαν οἱ ξεναγοὶ του, ὁ Σέρβος ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης καὶ ὁ κ. Διαμαντίδης.

Ὁ Διάδοχος τῆς Σερβίας ἦτο κυριολεκτικῶς ἐνθουσιασμένος ἐκ του ταξιδίου του καὶ ἀνέθηκεν εἰς τοὺς ξεναγούς, ὅπως διαβιβάσωσιν εἰς τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον τὰς θερμότητας εὐχαριστίας του εὐχηθεῖς, ὅπως ἐπανίδῃ τὰς Ἀθήνας κατ' εὐθείαν σιδηροδρομικῶς. Εἰς τὸν σταθμὸν Θεσσαλονίκης ἐφθασε μετὰ τὸ μεσονύκτιον ὑπεδέχθησαν δὲ τὸν Σέρβον Διάδοχον ὁ Σέρβος ἀντισυνταγματάρχης Βάσιτς, ὁ λοχαγὸς κ. Δαραλέξης καὶ οἱ λοιπαὶ ἀρχαί. Τὸ τραῖνον ὀλίγον μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἀνεχώρησε κατευθυνόμενον εἰς Γουμένισαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Σκόπεια.

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ

Επιμέλεια: Αναστασία Ταναμπάση

Ορέστης Ι. Σιδηρόπουλος

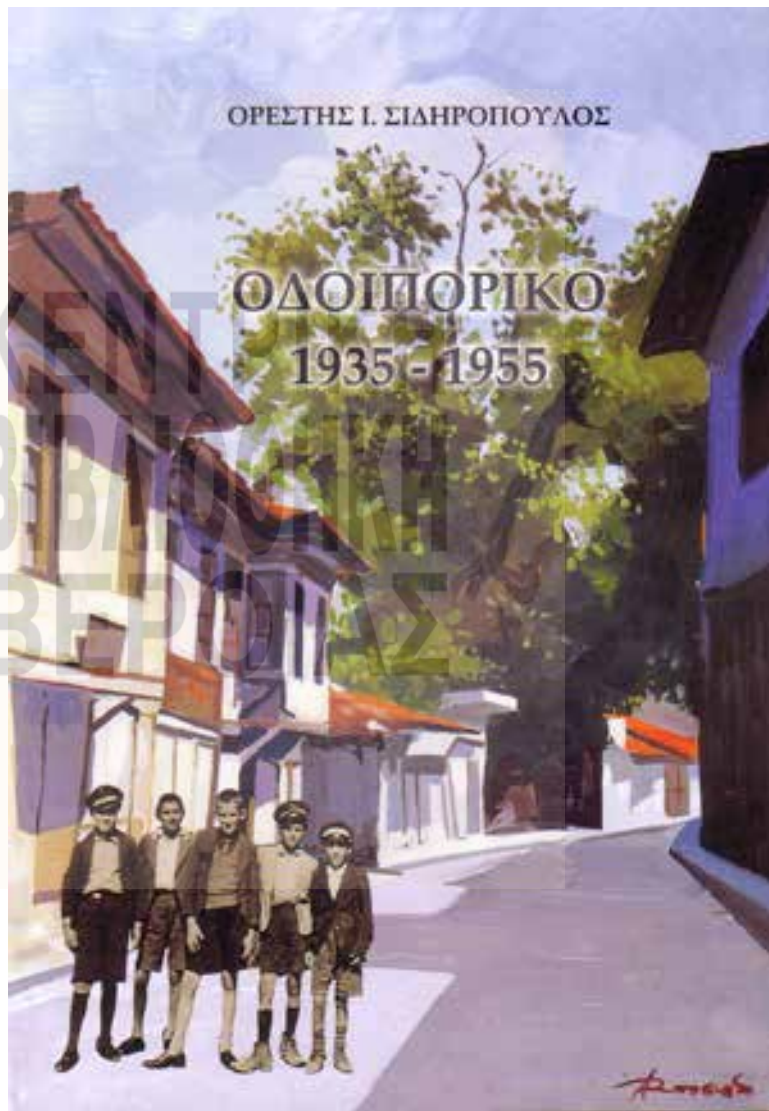
ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΟ 1935-1955

Το 2013 εκδόθηκε το βιβλίο του κ. Ορέστη Σιδηρόπουλου με τίτλο *Οδοιπορικό 1935-1955*. Ο συγγραφέας μάς διηγείται τις εντυπώσεις του από ένα ταξίδι διάρκειας είκοσι χρόνων. Παράλληλα, αποδίδει με τον πλέον γλαφυρό τρόπο τις αναμνήσεις του τόσο από την περίοδο της ειρήνης όσο και από τα χρόνια του Β' παγκοσμίου πολέμου, του εμφυλίου και της μεταπολεμικής περιόδου.

Η πρώτη από τις εννέα ενότητες του βιβλίου αφορά τα χρόνια της ειρήνης. Ο αναγνώστης πληροφορείται για τα ανέμελα παιδικά χρόνια του συγγραφέα σε έναν από τους μαχαλάδες της Βέροιας. Ταυτόχρονα, είναι δυνατό να αντλήσει κανείς πρόσθετα ιστορικά στοιχεία γύρω από την πλημμύρα του Δεκέμβρη του 1935 στην πόλη και την Εθνική Οργάνωση Νεολαίας.

Στη δεύτερη ενότητα ζωντανεύουν τα χρόνια του ελληνοϊταλικού πολέμου. Ο συγγραφέας καταθέτει την προσωπική του μαρτυρία σχετικά με τις πρώτες αντιδράσεις στο άκουσμα της λέξης πόλεμος, ενώ αναδεικνύει τα αισθήματα πατριωτισμού, που διακατείχαν τους κατοίκους της Βέροιας καθώς και τις προσφορές τους προς τους αγωνιστές του Μετώπου μέχρι και την κατάρρευσή του.

Οι Γερμανοί και εμείς είναι ο τίτλος της τρίτης ενότητας. Εστιάζει στις ανθρώπινες στιγμές κατά την περίοδο της γερμανικής κατοχής. Ιδιαίτερη εντύπωση προκαλεί τόσο η περιγραφή της άφιξης των Γερμανών εισβολέων όσο και ο ποδοσφαιρικός αγώ-

νας με τους 2 Αυστριακούς στρατιώτες. Από την μια πλευρά, η φρίκη του πολέμου και από την άλλη, στιγμές ξεγνοιασιάς για τα μικρά παιδιά και τους εισβολείς. Επιπλέον, ο συγγραφέας αναφέρεται στην τύχη των Εβραίων γειτόνων του και τη θλιβερή πορεία των περισσότερων προς το θάνατο.

Στην τέταρτη ενότητα περιγράφονται οι μέρες της αντίστασης. Μικροί και μεγάλοι στον αγώνα, με το συγγραφέα να θυμάται τη συμμετοχή του στην Ε.Π.Ο.Ν. και την τοιχοκόλληση προκηρύξεων. Παράλληλα, ο κ. Σιδηρόπουλος καταθέτει τα δικά του στοιχεία από τη φονική ημέρα του Απριλίου του 1944, όταν το τάγμα των Πουλικών σκόρπισε το θάνατο στη Βέροια.

Τα χρόνια του εμφυλίου καταγράφονται στην πέμπτη ενότητα. Επισημαίνεται ότι η ευφορία των πρώτων ημερών της μετακατοχικής περιόδου δεν διήρκεσε πολύ, καθώς άρχισαν σύντομα να διαφαίνονται τα μαύρα σύννεφα του εμφυλίου πολέμου. Η αγριότητα των μετακατοχικών χρόνων έχουν στιγματίσει το συγγραφέα καταρχήν λόγω της στυγερής δολοφονίας του γιατρού Δημοσθένη Κουσίδη από την ΟΠΛΑ, όπου υπήρξε αυτόπτης μάρτυρας, αλλά κυρίως λόγω της εκτέλεσης του δεκαεννιάχρονου αδελφού του, Αριστοτέλη, από τις δυνάμεις Εθνοφυλακής.

Η επόμενη μέρα είναι ο τίτλος της έκτης ενότητας, που αναφέρεται στην περίοδο μετά το χαμό του αδελφού του και στη δυναμική μητέρα τους, που παρά τον ανείπωτο πόνο για το χαμό του παιδιού της, έδινε ένα διαρκή αγώνα για την οικογένειά της. Εκτός από το πολυβολείο στη γέφυρα Καραχμέτ, ο συγγραφέας μάς ενημερώνει για την εφημερίδα «Θαυραλέος» του δικηγόρου Ηλία Νόβα, την έκδοση του πρώτου βιβλίου του, ενώ ακόμη ήταν μαθητής, με τίτλο «Τα πρώτα φτερουγίσματα», καθώς και για την ενθουσιώδη κριτική που αυτό δέχτηκε από τον τότε νομάρχη Ημαθίας, Ανδρέα Ευσταθίου. Το ενδιαφέρον του αναγνώστη, επίσης, προκαλεί η ανάμνηση του συγγραφέα σχετικά με τη διήμερη μαθητική απεργία τον Ιούνιο του 1947, με αποκλειστικό αίτημα την αποχώρηση των οικογενειών των ανταρτοπληκτών από το κτίριο του Γυμνασίου Βέροιας, κάτι που τελικά έγινε αποδεκτό από τις αρχές. Τέλος, στα κείμενά του αναφέρεται και στη γνωριμία του με τους Πάνο Γιαννακάκη και Νίκο Λιόλιο.

Η έβδομη ενότητα σχετίζεται με τα φοιτητικά χρόνια του κ. Σιδηρόπουλου στη Θεσσαλονίκη μακριά από τα φριχτά γεγονότα του πολέμου. Ειδικότερα, κάνει λόγο για την προετοιμασία του, τη γνωριμία του με το γιατρό Νίκο Ανθεμίδη και τις εισαγωγικές εξετάσεις του για την ιατρική σχολή. Επιπλέον, δεν παραλείπει να αναφέρει τις επαφές του με φιλολογικούς κύκλους της Θεσσαλονίκης, αλλά και με το γνωστό ποιητή και σκηνοθέτη Ορέστη Λάσκο.

Τα φοιτητικά χρόνια καταγράφονται και στην όγδοη ενότητα του βιβλίου με τίτλο *Το Εϊμπιλί στη φοιτητική μου ζωή*. Επρόκειτο για την πρώτη μεταπολεμική εκπαιδευτική μονάδα του Βερμίου, στην οποία ο συγγραφέας θήτευσε ως δάσκαλος. Αναφέρεται, επίσης, στους Σαρακατσάνους της περιοχής, στην έκδοση της σατυρικής εφημερίδας «Οι δυο ταλαίπωροι», στις σπουδές του, στις αναμνήσεις του από το Ξηρολίβαδο καθώς και στην ίδρυση του Συλλόγου Αποφοίτων Γυμνασίου Βέροιας.

Στην τελική ευθεία είναι ο τίτλος της ένατης και τελευταίας ενότητας. Ο συγγραφέας νοσταλγεί τα τελευταία χρόνια του ως φοιτητής καθώς και τις προσκυνηματικές εξορμήσεις με τους φίλους του. Στα τελευταία του κείμενα μιλά για τη μάχη για το πτυχίο, τους πειρασμούς, καθώς και για τον αγώνα καταξίωσής του ως νέου γιατρού. Στιγμιότυπα μιας ζωής σε ένα οδοιπορικό είκοσι χρόνων, όπου τονίζεται ο ανθρώπινος παράγοντας μέσα από ευχάριστες και δυσάρεστες μνήμες του παρελθόντος.

ΦΟΡΕΙΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΗΜΑΘΙΑΣ**Επιμέλεια: Ιωάννα Ζιώγα****ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΞΗΡΟΛΙΒΑΔΟΥ
(Π.Ο.Ξ.)**

Στις πλαγιές του όρους Βερμίου και σε υψόμετρο 1.220 μέτρων βρίσκεται ο οικισμός Ξηρολιβάδου. Η ονομασία του χωριού προήλθε από την εικόνα που παρουσιάζει το λιβάδι που πλαισιώνει το χωριό, τις θερινές ημέρες που μετά από μεγάλη περίοδο ανομβρίας, το χορτάρι ξεραίνεται.

Οι πρώτοι κάτοικοι που εγκαταστάθηκαν στον ιστορικό αυτόν οικισμό, πρέπει να ήταν ντόπιοι Βεροιώτες ή από τη γύρω περιοχή. Το χωριό εγκαταλείφθηκε κατά το 1822 και ξανακατοικήθηκε το 1840 από περίπου εκατό οικογένειες που προέρχονταν από τα βλαχοχώρια των Γρεβενών. Με τη πάροδο του χρόνου, στο χωριό ενσωματώθηκαν, περίπου στα τέλη του 19ου αιώνα, και ομάδες Σαρακατσάνων και Κουπατσαραίων. Η κύρια ασχολία των κατοίκων ήταν η κτηνοτροφία.

Με την επανακατοίκηση του χωριού δημιουργήθηκε και η ιδέα δημιουργίας ενός φορέα που θα ενώσει τους κατοίκους και παράλληλα θα λειτουργήσει ως συνδετικός κρίκος του παρελθόντος με το μέλλον. Έτσι, το 1965, με την υπ' αριθμ.10/ΕΜ/2004 απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Βέροιας, ιδρύθηκε ο Πολιτιστικός Όμιλος Ξηρολιβάδου με σκοπούς, σύμφωνα με το καταστατικό του: τη σύσφιξη των δεσμών και των σχέσεων και την τακτική επικοινωνία των νέων που κατάγονται από το χωριό μεταξύ τους και μεταξύ όλων των καταγόμενων από το ίδιο χωριό, τη διατήρηση των ηθών, εθίμων και παραδόσεων του χωριού, τη διατήρηση της βλάχικης γλώσσας και την ανύψωση του πνευματικού, ηθικού και πολιτιστικού επιπέδου. Η έδρα του Συλλόγου βρίσκεται στο Ξηρολίβαδο και στεγάζεται στο Πνευματικό Κέντρο του χωριού.

Η δράση του Συλλόγου είναι εξαιρετική. Έχει θεσπίσει εκδηλώσεις με την ονομασία "Γιορτές Βερμίου" που διοργανώνονται κάθε χρόνο κατά τη θερινή περίοδο, με επίκεντρο το πανηγύρι του Προφήτη Ηλία, το οποίο αποτελεί και την κορυφαία εκδήλωση του χωριού και συγκεντρώνει πλήθος κόσμου.

Το πανηγύρι καθιερώθηκε από τα πρώτα χρόνια της επανακατοικήσεως του χωριού και κρατούσε αρκετές ημέρες. Αποτελούσε μάλιστα τόσο σημαντικό γεγονός που, όπως αναφέρεται, διάλεξαν τη συγκεκριμένη περίοδο οι κάτοικοι για να τελέσουν γάμους, βαφτίσεις και αρραβώνες καθώς και για να κλείσουν σημαντικές συμφωνίες κοινωνικού και οικονομικού χαρακτήρα.

Κάθε χρόνο, στις 20 Ιουλίου, ημέρα που τιμάται ο Προφήτης Ηλίας, ο κόσμος ανηφορίζει στην εκκλησία και μετά τη Θεία Λειτουργία πραγματοποιείται το έθιμο της δημοπράτησης των εικόνων με σκοπό την ενίσχυση του ναού. Μετά το τέλος της δημοπράτησης, γίνεται η λιτάνευση των εικόνων, που ξεκινά από την εκκλησία και καταλήγει στη Μπούνα (καλό λιβάδι). Εκεί τελείται ο αγιασμός των πηγαδιών, της μπάρας, των κοπαδιών, του λιβαδιού και του δάσους. Η παράδοση θέλει, με το πέρας του αγιασμού, να αναβιώνει στο Τσαϊρίο ο Τρανός Χορός με όλους τους άνδρες και τις γυναίκες του χωριού να πιάνονται κατά σειρά ηλικίας τραγουδώντας και χορεύοντας παλιούς παραδοσιακούς χορούς.

Πέρα όμως από το πανηγύρι, οι "Γιορτές Βερμίου" περιλαμβάνουν και άλλες εκδηλώσεις: ποδηλατικές διαδρομές, αγώνες ορεινού τρεξίματος, ορεινή διαβίωση στο δάσος του Ξηρολιβάδου, ποδοσφαιρικοί αγώνες, θεατρικές παραστάσεις που πραγματοποιούνται στο Πνευματικό

Κέντρο του χωριού και φυσικά το αντάμωμα των χορευτικών συγκροτημάτων με συμμετοχή συλλόγων από διάφορα μέρη της Ελλάδος.

Εξίσου σημαντική και ιδιαίτερος γνωστή εκδήλωση, που διοργανώνει ο Πολιτιστικός Όμιλος Ξηρολιβάδου, είναι η "Γιορτή της πίτας". Οι γυναίκες του χωριού, αφού ετοιμάσουν παραδοσιακές πίτες και μπομποτές με διαφορετική γέμιση, στρώνουν τραπέζια στην αυλή του Πολιτιστικού Κέντρου και τις μοιράζουν σε όλους τους παρευρισκόμενους. Στη συνέχεια ακολουθεί γλέντι και χορός.

Οι "Γιορτές Βερμίου" κλείνουν με το καθιερωμένο πλέον Αποχαιρετιστήριο Γλέντι, το οποίο διοργανώνεται στη πλατεία του χωριού. Συμμετέχουν μικροί και μεγάλοι Ξηρολιβαδιώτες τραγουδώντας και χορεύοντας, ενώ πλήθος κόσμου από όλο το Νομό και όχι μόνο, συρρέει εκείνη την ημέρα για να παρευρεθεί στις εκδηλώσεις.

Ο Σύλλογος διαθέτει χορευτικό που συμμετέχει σε πολλές εκδηλώσεις στην περιοχή μας και σε διάφορα μέρη της Ελλάδας. Η εκμάθηση των παραδοσιακών χορών γίνεται τόσο στο Ξηρολίβαδο όσο και στη Βέροια, όπου συγκεντρώνονται τα μέλη για να προετοιμαστούν για τις εκδηλώσεις. Επίσης, υπάρχει χορωδιακό συγκρότημα ενώ το Τμήμα Γυναικών του Ομίλου διοργανώνει και μαθήματα παρασκευής παραδοσιακής πίτας. Παράλληλα, διοργανώνει εκθέσεις, διαλέξεις και ομιλίες για θέματα που αφορούν ιστορικά και γλωσσολογικά.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η εκδοτική δραστηριότητα του Συλλόγου. Το 2006 εκδόθηκε το βιβλίο "Ξηρολίβαδο, Χουάρα μουσιάτα: Ξηρολίβαδο, Όμορφο χωριό" του Αναστάσιου Βασιιάδη σε συνεργασία με το Δήμο Βέροιας. Επίσης, κάθε χρόνο εκδίδει και το Ημερολόγιο του με διαφορετικά θέματα κάθε φορά. Τέλος, το Δεκέμβριο του 2006 παρουσιάστηκε το πρώτο τεύχος του εξαμηνιαίου περιοδικού "Άρωμα Ξηρολιβάδου" που παρουσιάζει όχι μόνο τις δραστηριότητες του Συλλόγου αλλά και άρθρα που αφορούν την παράδοση και την ιστορία του χωριού.

Ο Πολιτιστικός Σύλλογος Ξηρολιβάδου προσπαθεί και καταφέρνει να δραστηριοποιείται όλο και περισσότερο ανά τα χρόνια και παρουσιάζει εξαιρετικά αξιόλογο έργο. Διαθέτει ισχυρό ανθρώπινο δυναμικό με μεράκι και αγάπη για τον τόπο του που εργάζεται συστηματικά για την ανάδειξη της πολιτιστικής του κληρονομιάς.

Η Ε.Μ.Ι.Π.Η. θα ήθελε να ευχαριστήσει το πρόεδρο του Π.Ο.Ε. κ. Αναστάσιο Τσαμήτρο και το Δ.Σ. του Συλλόγου για τις πληροφορίες και το υλικό που μας επέτρεψε να χρησιμοποιήσουμε καθώς και τον κύριο Δημήτριο Τσιαβό για όλες τις επιπλέον πληροφορίες που μας παρείχε.

Για περισσότερες πληροφορίες επισκεφθείτε την ιστοσελίδα www.xirolivado.gr.

Πεπραγμένα

Κοπή πίτας και νέο Δ.Σ. στην Ε.Μ.Ι.Π.Η.

Την Κυριακή 9 Φεβρουαρίου 2014 πραγματοποιήθηκε η ετήσια Γενική Συνέλευση της Εταιρείας Μελετών Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας (Ε.Μ.Ι.Π.Η.).

Η εκδήλωση ξεκίνησε με την κόψη της Βασιλόπιτας, από τον εκπρόσωπο του Μητροπολίτη, Αρχιμ. Παύλο Σταματά, ο οποίος ευχήθηκε συνέχεια και επιτυχία στο έργο της Εταιρείας. Ακολούθησε ο απολογισμός της τριετίας 2011-2013, από το απερχόμενο Δ.Σ. και η εισήγηση της Ελεγκτικής Επιτροπής.

Κατόπιν, πραγματοποιήθηκαν οι εκλογές για την ανάδειξη νέου Δ.Σ. για την τριετία 2014-2016.

Από την ψηφοφορία και την κατανομή των αξιωμάτων προέκυψαν τα παρακάτω αποτελέσματα:

Εμμανουήλ Γ. Ξυνάδας – Πρόεδρος
Ολυμπία Σ. Μπέτσα – Αντιπρόεδρος
Αναστασία Γ. Ταναμπάση – Γραμματέας
Ιωάννα Α. Ζιώγα – Ταμίας
π. Αθανάσιος Γ. Βουδούρης – Μέλος
Χειμωνοπούλου Β. Μαρία – Μέλος
Νικόλαος Γ. Βουδούρης – Μέλος

Εκπαιδευτικό πρόγραμμα της Ε.Μ.Ι.Π.Η. για Βεροιώτικη Αποκριά και Σαρακοστή

Πραγματοποιήθηκε το Σάββατο 22 Φεβρουαρίου, σε συνεργασία με την Δημοτική Βιβλιοθήκη «Θεανώ Ζωγιοπούλου», το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Βεροιώτικες Ιστορίες της Αποκριάς και της Σαρακοστής...», που επιμελήθηκε η Γραμματέας του Δ.Σ. της Ε.Μ.Ι.Π.Η. Αναστασία Ταναμπάση.

Κατά τη διάρκεια του εκπαιδευτικού προγράμματος τα παιδιά είχαν την ευκαιρία να ακούσουν παλιές ιστορίες της αποκριάς, να δουν φωτογραφικό υλικό και να κατασκευάσουν χειροτεχνίες με αποκριάτικα θέματα.

Παραδοσιακή Βεροιώτικη αποκριάτικη βραδιά αποκριάς από την Ε.Μ.Ι.Π.Η. (22/2)

Η Εταιρεία Μελετών Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας διοργάνωσε το Σάββατο 22 Φεβρουαρίου 2014 Παραδοσιακή Βεροιώτικη Αποκριάτικη Βραδιά, στο «Αγγελικόν Μεζεδοπωλείον».

Κατά τη διάρκεια της βραδιάς οι παραβρισκόμενοι είχαν την ευκαιρία να ακούσουν παραδοσιακούς Βεροιώτικους σκοπούς της Αποκριάς.

Έκθεση Πεπραγμένων 2011-2013

ΕΠΑΦΕΣ ΜΕ ΦΟΡΕΙΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ

Κατά τη διάρκεια του έτους 2012 το Δ.Σ. της Ε.Μ.Ι.Π.Η. ήλθε σε επαφή με διάφορους φορείς προκειμένου να γνωστοποιήσει και να προωθήσει το έργο της. Μεταξύ αυτών, συγκαταλέγονται οι φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης Α' και Β' Βαθμού, πανεπιστημιακά ιδρύματα, όπως το Α.Π.Θ. και το Π.Δ.Μ., ερευνητικά κέντρα της Ελλάδας και του εξωτερικού κ.α. Συνεργασία αναπτύχθηκε με την 11η Ε.Β.Α., την Κ.Ε.Π.Α. Δ. Βέροιας, τη Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας, τα Γενικά Αρχεία του Κράτους (Αρχεία Ημαθίας), την Εύξεινο Λέσχη Βέροιας, το Μουσικό Σχήμα Άχι-Βάχι, το Σύλλογο Αγιογροφών Βέροιας κ.α.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ-ΜΕΛΕΤΕΣ

Κατά τα έτη 2011-2013 κυκλοφόρησαν κανονικά τόσο το επιστημονικό περιοδικό της Ε.Μ.Ι.Π.Η. «*Μελετήματα Ημαθίας*», том.2-3 (2010-2011), όσο και τα φύλλα 12-21 των «*Χρονικών Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας*». Επίσης, κυκλοφόρησαν τα πρακτικά της Α' και της Β' Επιστημονικής Ημερίδας, «*Μιλάμε για τη Βέροια του 20^{ου} αιώνα (1890-1910) Στο λυκόφως της Οθωμανικής Περιόδου*» και «*Από την Αυτοκρατορία στο Εθνικό Κράτος*», αντίστοιχα, στα οποία περιλαμβάνονται οι ανακοινώσεις των επιστημονικών ημερίδων που πραγματοποιήθηκαν το Σεπτέμβριο του 2011 και του 2012.

Το 2011 εκδόθηκε η μελέτη του π. Αθανασίου Γ. Βουδούρη, *Ο Βεροιώτης ιερομόναχος Μελέτιος Κωνσταντινίτης και η περιοδεία του στη Ρωσία (1862-1869)*, με την οποία η Ε.Μ.Ι.Π.Η. εγκαινίασε τη νέα σειρά εκδόσεων Πηγές και Μελέτες Ιστορίας - Πολιτισμού Ημαθίας.

Επιπλέον, στο εκδοτικό έργο της τριετίας εντάσσεται και η κυκλοφορία του επετειακού ημερολογίου της, «*Βέροια 16 Οκτωβρίου 1912 – Από την Αυτοκρατορία στο Εθνικό Κράτος*», το οποίο αφιερώθηκε στα 100 χρόνια από την απελευθέρωση της πόλης από τον οθωμανικό ζυγό.

Επίσης, την ευκαιρία της συμπλήρωσης 100 χρόνων από την απελευθέρωση της πόλης, η Ε.Μ.Ι.Π.Η. εξέδωσε τον επετειακό τόμο «*Βέροια 16 Οκτωβρίου 1912 – Η απελευθέρωση της πόλης μέσα από κείμενα του 20^{ου} αιώνα*».

ΔΡΑΣΤΗΡΟΤΗΤΕΣ - ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

Το Σεπτέμβριο του 2011 διοργανώθηκε για πρώτη φορά η «*Εβδομάδα Τοπικής Ιστορίας και Πολιτισμού*». Από τότε εντάχθηκε στον κύριο κορμό δραστηριοτήτων της Ε.Μ.Ι.Π.Η. και συνέχισε να διοργανώνεται και τα επόμενα έτη 2012 και 2013. Κατά τη διάρκεια της εβδομάδας πραγματοποιούνται εκδηλώσεις οι οποίες σκοπό έχουν την προβολή και διάδοση της τοπικής ιστορίας και του πολιτισμού της Ημαθίας στο ευρύ κοινό.

Ιδιαίτερη απήχηση στο κοινό βρήκαν τα εκπαιδευτικά προγράμματα τα οποία διοργάνωσε η Ε.Μ.Ι.Π.Η. με το γενικό τίτλο «*Μαθαίνω την Ιστορία του τόπου μου*». Κατά τη διάρκεια της τριετίας παρουσιάστηκαν ενότητες σχετικές με την ιστορία της Βέροιας στα αρχαία, βυζαντινά, στα οθωμανικά και τα νεώτερα χρόνια.

Λόγω του επετειακού χαρακτήρα του έτους 2012, κατά το οποίο συμπληρώθηκαν 100 χρόνια από την απελευθέρωση της Μακεδονίας, οι εκπαιδευτικές συναντήσεις ήταν αφιερωμένες στα οθωμανικά χρόνια, το Μακεδονικό Αγώνα και την Απελευθέρωση της Βέροιας.

Κατά τη διάρκεια της τριετίας παρουσιάστηκαν από την Ε.Μ.Ι.Π.Η. σε συνεργασία με άλλους φορείς διάφορες εκδόσεις που αφορούν την τοπική ιστορία της Βέροιας και της Ημαθίας, αλλά και άλλα ευρύτερου ιστορικού ενδιαφέροντος.

Τέλος, σε συνεργασία με το τμήμα λαογραφίας της ΚΕΠΑ Δ. Βέροιας, συνδιοργανώθηκαν οι μουσικοχορευτικές εκδηλώσεις, «*Από τη Βέροια του χθες...*» και «*Από την Κραφerye στη Βέροια*».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Η Ε.Μ.Ι.Π.Η. έγινε αποδέκτης δωρεάς του εκδοτικού έργου της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών. Πάνω από 100 τίτλοι προσφέρθηκαν στην εταιρεία, οι οποίοι εντάχθηκαν στην ευρύτερη συλλογή της και θα αποτελέσουν μέρος της υπό σύστασης βιβλιοθήκης της. Επίσης, τοπικοί συγγραφείς προσφέρουν τις εργασίες τους για τη βιβλιοθήκη της Ε.Μ.Ι.Π.Η.

Μιλάμε για τη Νάουσα του 20ου αιώνα

Επιστημονική Ημερίδα
Τοπικής Ιστορίας

Σάββατο & Κυριακή
3 & 4 Μαΐου 2014

Αίθουσα Διαλέξεων Πολυχώρου
Πολιτισμού «Βέτλανς»

Έναρξη: Σάββατο 3 Μαΐου 2014
Ώρα 19:00

Εισηγήτρια: Ελεωνόρα Σκουτέρη Διδασκάλου
Αν. Καθηγήτρια (Α.Π.Θ.)

Θέμα: «Έδωρήσατο τη Βιβλιοθήκη της ημετέρας
πόλεως». Γραφές και σφραγίδες, ίχνη και
αποτυπώματα. Η περίπτωση της «Βιβλιοθήκης της
Νάουσας» και η ζωή των βιβλίων της.

Συνέχεια Ημερίδας: Κυριακή 4 Μαΐου 2014
Πρωί, Ώρα 11:30 - Απόγευμα, Ώρα 18:00

Είσοδος Ελεύθερη

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΩΝ
ΙΣΤΟΡΙΑΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ

ΔΗΜΟΣ ΗΡΟΙΚΗΣ
ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΑΣ